

El ciberassetjament entre els joves

Característiques i impacte del
cyberbullying entre l'alumnat d'ESO
de les Illes Balears

El ciberassetjament entre els joves

Característiques i impacte del *cyberbullying* entre l'alumnat d'ESO
de les Illes Balears

Coordinadors

Jaume Sureda, Eduard Rigo, Rubén Comas

Autors

Jaume Sureda, Eduard Rigo, Rubén Comas, Analia Margarita Servera,
Mercè Morey, Bartomeu Mut, Margalida Gili.

Estudi realitzat pel Grup de Recerca Educació i Ciutadania i el Grup de Recerca
en Psicologia del Desenvolupament i de l'Educació, del Departament de
Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació de la UIB.

Alguns drets reservats - Jaume Sureda, Eduard Rigo, Rubén Comas,
Analia Margarita Servera, Mercè Morey, Bartomeu Mut, Margalida Gili - 2009

Aquesta obra està sota una llicència

Reconeixement-No comercial-Compartir sota la mateixa llicència

3.0 Espanya de Creative Commons. Per a veure una còpia d'aquesta llicència, visiteu
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/es/>

o envieu una carta a Creative Commons,

171 Second Street, Suite 300, San Francisco, Califòrnia 94105, USA.

Edita:

**Govern
de les Illes Balears**

Conselleria d'Innovació,
Interior i Justícia

OBSI
Observatori de la societat
de la informació
obsi.ibit.org

Fundació IBIT

Parc Bit. Ctra. Valldemossa, Km. 7,4 Edifici 17 - Planta 3ª Porta D-2

07121 Palma, Illes Balears, Espanya

Tel: +34 971177270/1

www.ibit.org

Disseny i il·lustracions: www.accentgrafic.com

Impressió: Gràfiques Rubines

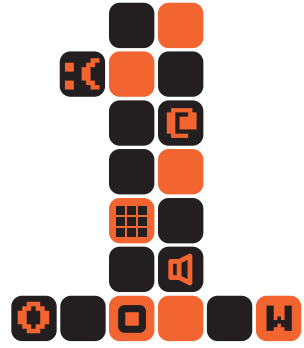
Dip. Legal: PM 2748-2009

ISBN: 978-84-692-6050-0

Sumari

Introducció	5
Com es va fer l'estudi?	10
Aspectes del ciberassetjament analitzats en aquest estudi.	17
Resultats	21
Característiques sociodemogràfiques de la mostra i autoconcepte com a estudiant.	23
Equipament d'Internet i mòbil de què es disposa.	25
Coneixement de situacions de <i>bullying</i> a alumnes del seu centre educatiu.	29
Coneixement de situacions de ciberassetjament a alumnes del seu centre escolar.	33
Reaccions davant el coneixement de situacions de ciberassetjament	41
Víctimes de <i>bullying</i>	47
Víctimes de ciberassetjament.	53
Reaccions davant el patiment de situacions de ciberassetjament.	75
Ajuda rebuda davant patiment de <i>cyberbullying</i> i coneixement dels causants.	85
Causants de ciberassetjament.	93
Causas adduïdes per fer ciberassetjament.	111
Sentiments que creu que té la víctima i reaccions dels qui coneixen el seu comportament.	115

Apèndix	119
Fitxa tècnica de l'enquesta	121
Qüestionari <i>Ciberassetjament escolar Illes Balears</i>	123
Referències i bibliografia	147

<Introducció>

Tot i que l'impacte social d'altres riscos associats a l'ús de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) per part dels menors sigui més gran, la recerca mostra que el *cyberbullying*¹ constitueix el perill més freqüent (Internet Safety Technical Task Force, 2008)². Que els menors s'infligeixin, de forma deliberada i reiterada, danys i molèsties a través del telèfon mòbil i Internet, ha esdevingut una pràctica perillosa que cal encarar si es vol que la xarxa sigui un entorn amigable i educatiu. I per això s'ha realitzat el projecte *El cyberbullying entre els joves*; un projecte que té per finalitat esbrinar la incidència, el tipus i les característiques generals del fenomen del ciberassetjament entre l'alumnat de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) de les Illes Balears.

Quan ens endinsam en el terreny de les explicacions i elaboracions científiques sobre la definició i les característiques del *cyberbullying*, tard o d'hora topam amb alguna referència al *bullying*. Tant és així que en algun moment ens persegueix la qüestió si el *cyberbullying* és una conseqüència del desenvolupament de les tecnologies TIC o, simplement, un rebrot d'un fenomen més vell i conegut: *el bullying*. El que sembla més correcte és pensar en les TIC com un nou mitjà on s'expressa amb un original entramat «l'art» d'intimidat i assetjar.

Coincidim amb autors com Ybarra i Mitchell (2004), Belsey (2005), Smith (2006), Beran i Li (2007) i Mason (2008) que consideren que

1. En aquest treball empram indistintament aquest terme anglès i el català «ciberassetjament» per definir les accions deliberades i repetides d'assetjament entre iguals (menors en el nostre cas) mitjançant ordinadors, telèfons mòbils i altres dispositius electrònics.

2. Els perills de les tecnologies en línia per als menors, especialment els d'Internet, tot i que són de naturalesa molt complexa i canviant, es poden classificar en tres grups: riscos associats amb els continguts, riscos associats amb els contactes que facilita la xarxa i, finalment, riscos associats amb els usos comercials (Williams, 2001). Sobre cada un d'aquests àmbits —amb fronteres sovint difuses— existeix una tradició investigadora que, malgrat la seva joventut, ja permet una sistematització dels coneixements. És el que han fet, per exemple, Lobe, Livingstone i Haddon (2007), Livingstone i Haddon (2008), Hasebrink, Livingstone i Haddon (2008), Schrock i Boyd (2008). Potser tingui poc sentit establir un rànquing de les amenaces de les tecnologies en línia per als menors; només que hi hagi un infant en perill d'amença ja és important. Però sí que convé que tinguem present que «the research is clear that this risk (cyberbullying and online harassment) is the most common risk minors face online» (Internet Safety Technical Task Force, 2008, 18).

el *cyberbullying* és una nova expressió de conductes d'intimidació i assetjament (*bullying*) que se serveixen de l'aparició d'aquest nou escenari anomenat «ciberespai», un entorn produït a través de xarxes públiques interconnectades, conegudes comunament com Internet (Parés Soliva, 2007). En aquesta línia, coincidim amb la hipòtesi que plantegen Mora-Merchán i Ortega (2007, 7) quan afirmen que «es posible que cuando un esquema de abuso, dominio-sumisión o violencia se hace presente en las interacciones que se establecen entre los adolescentes y jóvenes, éstas terminan exportándose a los otros espacios o relaciones donde los alumnos participan».

Un dels aspectes fonamentals a tenir en compte a l'hora de perfilar el concepte *cyberbullying* té a veure —com passa amb el *bullying*— amb els signes que sempre han d'aparèixer per concloure que estam davant una conducta d'agressió amb abús de poder. Aquests signes són: la intencionalitat i voluntarietat (això vol dir que l'autor dels actes ha de desitjar fer mal a la persona agredida), la repetició en el temps (ha de ser un comportament freqüent) i l'existència d'un desequilibri de poder, marcat per una interacció asimètrica on una de les parts va col·locant de manera astuta i silenciosa l'altra en una situació paradoxal, moltes vegades sense sortida i en la qual defensar-se és molt complicat. Els comportaments d'aquestes característiques realitzats en el ciberespai fan que:

— Es perdin els límits clars dels espais i els temps segurs com, per exemple, la llar o el temps de dormir. El mòbil permet que ens ubiquin en qualsevol moment i el ciberespai posseeix temps que no depenen de la nostra presència. Un exemple: si algú «penja» una foto o un rumor sobre una persona a la xarxa, el temps d'exposició pot ser etern. No hi ha temps que quedi lliure de la possibilitat d'una agressió.

— Els agressors puguin mantenir-se en l'anonimat. Això atorga, a la persona que realitza intimidació o assetjament en línia, una sensació subjectiva d'invisibilitat, acompanyada de garanties d'impunitat que l'alliberen de passar comptes pels seus actes. A l'altra cara de la moneda hi ha els joves perjudicats que poden sentir l'omnipresència persecutòria d'aquests desconeguts. Qualsevol pot ser l'assetjador, minant d'aquesta manera fins i tot la confiança i tranquil·litat que li ofereixen els seus cercles

més propers d'amics o de familiars. D'altra banda, no poder identificar l'atacant i desconèixer els motius de l'assetjament reforça la possibilitat de sentir inseguretat. Desconèixer els motius de l'agressor pot provocar una indefensió extrema i sostinguda amb les conseqüències que tot això pot tenir en el desenvolupament de la pròpia identitat.

— L'assetjament sigui indirecte, mai fet cara a cara (missatges de text, correu electrònic, xat, web etc). El resultat d'aquestes agressions no són marques en el cos, sinó en la psicologia de la víctima. El maltractament o assetjament psicològic és un mal que va deixant marques silencioses que es poden expressar en depressió, baixa autoestima, abandonament escolar, intents de suïcidi, etc.

— Excedeixen els límits del que és conegut i desconegut, fins al punt que persones desconegudes per les víctimes en saben l'existència i la situació. També es confonen els límits dels escenaris públics i privats; per a les víctimes en qualsevol moment tot pot esdevenir públic.

— No és necessària la presència de la persona agredida per dur a terme l'acte violent. Entre altres qüestions, aquesta característica priva la víctima de la possibilitat de defensar-se. Fins i tot pot passar que la persona atacada s'assabenti de l'agressió a través de tercers.

Així doncs, el ciberassetjament és una nova manifestació del fenomen del *bullying*, amb el qual comparteix les característiques fonamentals: la intenció deliberada de fer mal, l'existència d'una relació asimètrica i, finalment, la repetició. Tot això es desenvolupa en el ciberespai a través, bàsicament, de l'ús de la telefonia mòbil i Internet.

Com es va fer l'estudi?

Per poder assolir la finalitat d'aquest estudi —esbrinar la incidència i les característiques del *cyberbullying* entre l'alumnat d'ESO de les Balears— s'ha elaborat el qüestionari *Ciberassetjament escolar Illes Balears*³ que consta de cinquanta-sis preguntes i es fonamenta en les recerques més destacables que s'han fet sobre el tema. Abans d'entrar de ple en les qüestions referides al *cyberbullying*, el qüestionari planteja tretze preguntes: les set primeres s'ocupen d'indagar les característiques sociodemogràfiques dels enquestats i que permetran determinar les possibles variacions en la incidència del *cyberbullying* causades per l'efecte de variables com el gènere, el lloc de naixement o l'opinió personal dels enquestats sobre el seu rendiment escolar. Des de la pregunta 8 fins a la 13 s'indaga respecte de l'equipament que els enquestats tenen en les seves llars referit a Internet i a la telefonia mòbil. En general, els

3. A l'apartat «apèndixs» es reproduïx el qüestionari emprat.

diferents qüestionaris consultats coincideixen amb les mateixes dades sociodemogràfiques incloses en el nostre treball. Tant Smith, Mahdavi, Carvalho i Tippett (2006) com Li (2006), a més de demanar sobre classe, edat i gènere, indaguen sobre l'origen ètnic (blanc, negre, caribeny, etc.). En el nostre qüestionari —ateses les característiques sociodemogràfiques de les Illes Balears—, interrogam sobre el lloc de naixement tant dels menors com dels seus pares i mares; això permet analitzar la incidència d'aquesta variable en el fenomen del *bullying* i del *cyberbullying*. La pregunta número set del qüestionari Ciberassetjament escolar Illes Balears indaga, com també ho feren Li (2006) i Ortega, Calmaestra i Mora-Merchán (2008), l'opinió personal dels enquestats sobre el seu rendiment acadèmic; una altra variable que relacionam amb el *cyberbullying*.

Amb l'estructura del nostre qüestionari es pretén obtenir informació dels estudiants des de les tres perspectives del *cyberbullying* en les quals poden estar implicats: com a testimonis, com a víctima o com a agressor. Aquesta forma de classificar els actors del *cyberbullying* és emprada en altres treballs com ara els d'Ortega, Calmaestra, Mora-Merchán (2007), Li (2006), Patchin i Hinduja (2006), Willa (2006) i el del Defensor del Pueblo - UNICEF (2006).

Una de les característiques fonamentals tant del *bullying* com del *cyberbullying* és la reiteració de determinats comportaments d'agressió. Per poder estimar la freqüència d'aquestes formes d'actuar s'ha utilitzat, tant en el bloc de preguntes a les víctimes com en el dels agressors, l'escala que utilitzen Ortega, Calmaestra i Merchán (2007), inspirada en els treballs d'Smith (1989, 2006), i que interpreta el *bullying* o *cyberbullying* moderat o ocasional quan es produeix menys d'una vegada per setmana i sever quan la freqüència com a mínim és d'un cop a la setmana. A partir d'aquestes consideracions, hem establert en el nostre qüestionari quatre categories de resposta: mai, una o dues vegades, una vegada per setmana, diverses vegades per setmana. En el bloc de testimonis s'ha triat una escala diferent, on es fa referència a la quantitat de casos coneguts de *bullying* i *cyberbullying*. Les respostes a aquestes preguntes proporcionen dades que permeten calibrar millor la intensitat o gravetat dels episodis violents.

En relació amb la incidència del *bullying* i del *cyberbullying*, el tipus de

preguntes que hem elaborat apunten a obtenir informació sobre cada tipus d'accions i actituds violentes, amb l'objectiu d'establir, de forma detallada, la incidència de cadascuna i les seves característiques específiques.

Coincidim amb les idees d'Smith i els seus col·laboradors (2002) respecte de la conveniència de demanar de manera concreta sobre les diferents formes en què es pot produir l'assetjament, evitant qüestions generals que fan possibles interpretacions errònies o incompletes. D'altra banda, pensam que paraules com ara «assetjament», «víctima» o «maltractament» estan impregnades de connotacions valoratives negatives, per la qual cosa hem preferit no emprar-les a l'hora de fer les preguntes.

Per a la consideració en el qüestionari dels comportaments de *cyberbullying* i dels mitjans tecnològics a través dels quals es poden dur a terme, hem considerat els treballs d'Smith, Mahdavi, Carvalho, Tippett (2006), Willard (2005, 2006), Ybarra, Espelage, Mitchell (2007) i Ortega, Calmaestra i Mora-Merchán (2008). En el nostre qüestionari, però, s'inclou, en les mateixes preguntes, tant el tipus de comportament com el mitjà tecnològic a través del qual s'infligeix. Així hem considerat els comportaments següents:

- Insultar.
- Amençar.
- Burlar-se.
- Excloure d'un grup en línia.
- Enregistrar i/o difondre, sense el consentiment dels afectats, vídeos o fotos que poden comprometre la persona o les persones protagonistes.
- Fer pública informació privada.
- Suplantació.

Per altra banda, hem analitzat els mitjans següents a través dels quals es poden dur a terme aquestes accions:

- El correu electrònic.
- El xat.
- Missatgeria instantània (Messenger).
- Una xarxa social.
- Una web.

- Missatges SMS.
- Telefonades al mòbil.

Com es fa en la pràctica totalitat d'estudis sobre *cyberbullying*, hem inclòs una pregunta inicial sobre el *bullying* «offline». La informació obtinguda amb les respostes a aquesta qüestió permet determinar la implicació dels enquestats en formes tradicionals d'intimidació i poder comparar-les amb les realitzades a través d'Internet o el mòbil.

Cal també remarcar que en el nostre qüestionari, igual que en el *Cuestionario Secundaria 12-16*, hem considerat dos tipus d'agressions: la directa i la indirecta. Entenem per agressió indirecta o psicològica totes aquelles formes d'humiliació, com llançar rumors, bromes pesades, burles, rebuig, etc. Mentre que l'agressió directa fa referència als insults, baralles, agressió física i amenaces (Hernández, 2004). Igualment hem realitzat diverses modificacions que ens han semblat més oportunes als nostres objectius, especialment en la introducció a la pregunta i en els tipus d'agressió consultada.

Cal tenir present que el fenomen del *cyberbullying* no s'esgota en la consideració de la seva incidència: per a la seva comprensió cal també recollir dades sobre tot allò que ocorre durant i després de l'acció agressiva amb els seus protagonistes (testimoni, víctima i agressor).

La majoria dels equips de recerca abocats en l'estudi del *cyberbullying* coincideixen a incloure en els seus qüestionaris preguntes sobre les característiques dels qui hi estan implicats (gènere, curs, nombre d'involucrats) ja sigui com a testimonis, com a víctima o com a agressors. També s'analitzen aspectes com les reaccions, els sentiments davant l'agressió, a qui s'ha comentat el que ha succeït, el contingut de les agressions i l'ajuda rebuda. Totes aquestes qüestions han estat tingudes en compte en el nostre estudi. Però també, com assenyalam tot seguit, hem considerat oportú afegir-hi algunes qüestions o completar-ne d'altres que ja estaven incloses en les investigacions precedents.

El ciberassetjament (igual que el *bullying*) és un fenomen que sovint passa desapercbut als adults; el silenci (un doble silenci per part dels observadors-testimonis i de les víctimes) és una de les raons que fa que això sigui possible. Hem cregut oportú incloure dues preguntes (la 22

i la 23) per intentar aproximar-nos a entendre les raons per les quals els testimonis-observadors adopten una actitud passiva enfront del coneixement d'una ciberagressió a un company. Per altra banda, en el bloc de preguntes dirigit a alumnes que han patit algun tipus d'assetjament, intentam esbrinar amb més profunditat (preguntes 35, 36 i 37) els motius pels quals un alumne que pateix assetjament repetit a través de les noves tecnologies guarda el secret i no cerca ajuda. En aquesta qüestió compartim la idea de molts d'autors que remarquen la importància que tenen les formes de reacció actives o passives a l'hora d'aturar les conductes dels agressors. En un estudi realitzat a Espanya l'any 2006 (Defensor del Pueblo – UNICEF, 2006) s'assenyala que dos terços dels agressors consideren que els qui observen els maltractaments romanen notablement passius i, a més, al voltant del vint-i-cinc per cent consideren que els agressors són animats pels companys. Així i tot aquest estudi assenyala dades «moderadament optimistes» en comparació amb les obtingudes sis anys abans (Defensor del Pueblo, 2000) conclouent que ha disminuït el percentatge d'alumnes que no comenten a ningú l'agressió.

El qüestionari *Ciberassetjament escolar Illes Balears* indaga també sobre els sentiments enfront de l'experiència de ser assetjat a través de les noves tecnologies (pregunta 33). A la qüestió sobre aquest punt plantejada en el qüestionari *Cyberbullying* (Ortega, Calmaestra i Mora-Merchán, 2007), hi hem agregat vuit ítems, que consideram oportú incloure per tal d'obtenir informació sobre aspectes més desconeguts, com ara la culpa, la vergonya, la venjança. Especialment la culpa sol ser un dels afectes resultants de la violència psicològica, l'estat d'impotència i desorientació sol dur la persona víctima d'agressió a sentir que és mereixedora del que li passa i, per tant, culpable. També del treball d'Ortega, Calmaestra i Mora-Merchán (2007) ens ha semblat útil introduir una pregunta, la 54 del nostre qüestionari, que intenta esbrinar sobre la capacitat d'empatia que pugui tenir el jove que exerceix el rol d'agressor. És a dir; la possibilitat que té de pensar i de posar-se en el lloc del company/a que és receptor/a de la seva forma agressiva de reaccionar. En el nostre qüestionari hem agregat a la resposta algunes opcions d'elecció que hem considerat oportunes als nostres objectius («espantat», «no l'afecta», «no sent res», «intranquil», «no ho sé», etc.).

Amb les preguntes 40, 41 i 42, intentam esbrinar si la persona agredida coneix el company/a que ha utilitzat el mòbil o Internet per ferir-lo; si és una persona coneguda, i quin tipus de vincle mantenen. També hem inclòs opcions noves com: amic/amiga, examic/amiga, al·lot/a o exal·lot/a, intentant amb la seva inclusió fer un primer acostament a la possibilitat que les noves tecnologies puguin ser emprades en fenòmens de *dating violence* en la forma d'abús psicològic (insultar, burlar, expressar gelosia excessiva o actituds possessives, fer amenaces).

D'altra banda, hem incorporat una pregunta per indagar sobre les explicacions pròpies que els alumnes d'ESO tenen d'aquestes noves formes d'abús i violència a través de les TIC, és la pregunta 43, que diu: «Assenyala una de les possibles causes per tal que una persona utilitzi el mòbil o Internet per molestar els altres.»

La pregunta 45 indaga sobre la percepció o el coneixement personal que els enquestats tenen respecte de les característiques que solen tenir les persones que són víctimes d'agressió. Ens ha semblat important incloure-la en el nostre qüestionari per comptar amb aquesta dada.

Hem considerat també important intentar conèixer les formes de pensar que tenen els joves abans de realitzar l'acció violenta, les explicacions o creences subjectives que els animen i justifiquen davant la realització d'aquests actes. Per això incorporam la pregunta 52 del nostre qüestionari, que diu: «Quan i per què creus que fas aquestes coses amb el mòbil o Internet?»

Amb la pregunta 53 s'intenta indagar directament de boca del protagonista principal, l'alumne agressor, sobre l'anonimat. L'anonimat és una de les diferències més significatives entre el *bullying* i el *cyberbullying*. Com és sabut, el *bullying* esdevé «cara a cara», mentre que la identitat de l'agressor en el *cyberbullying* pot ser, si així ho decideix i pren les mesures necessàries, anònima, convertint-se per a la víctima en un perseguidor omnipresent, ja que qualsevol podria ser l'agressor.

Finalment, hem considerat útil demanar sobre possibles noves formes d'agredir, tenint en compte que aquest tipus d'abús de poder entre iguals

a través de maltractaments s'efectua utilitzant les noves tecnologies, que, com tothom sap, canvien de forma constant. Per això hem utilitzat la pregunta 56, que és la mateixa inclosa per Ortega, Calmaestra i Mora-Merchán en el seu Qüestionari *Cyberbullying* (2007).

El qüestionari *Ciberassetjament escolar Illes Balears* es va aplicar els mesos de gener i febrer de 2009 a una mostra de l'alumnat d'Educació Secundària Obligatoria (ESO) de les Balears (població total: 39.767 alumnes d'ESO).⁴ La mostra fou de 1.826 alumnes de 22 centres: 13 de públics i 9 de concertats.⁵ 1.318 menors són de Mallorca, 153 de Menorca, 274 d'Eivissa i 81 de Formentera.⁶

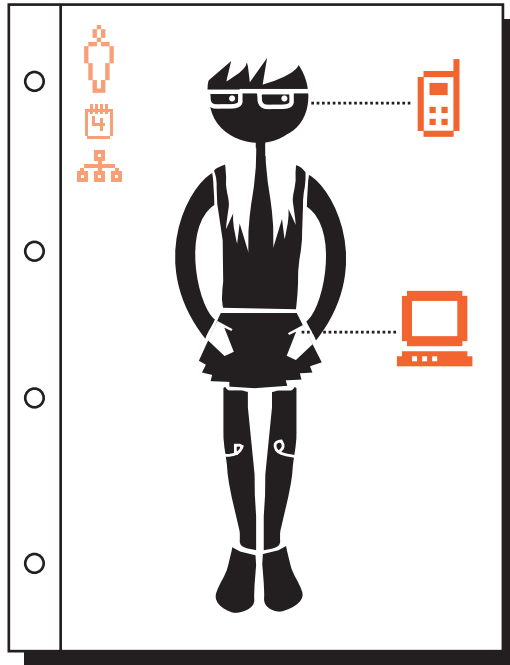
L'univers objecte d'estudi està constituït per tot l'alumnat d'ESO de les Illes Balears.

Se'n va extreure una mostra representativa de 1.826 alumnes. El treball de camp es va realitzar entre els dies 12 de gener i 13 de febrer de 2009.

4. Font: Ministerio de Educación (2009).

5. A Mallorca: IES Santa Margalida, IES Llorenç Garcias i Font, IES Binissalem, IES Bendinat, IES Ramon Llull, IES Son Rullan, IES Josep Sureda i Blanes, IES Esporles, IES Son Pacs, Col·legi Pius XII, Col·legi Aula Balear, Col·legi Sant Pere (Seminari), Col·legi Sant Vicenç de Paül (Inca), Col·legi Sant Alfons (es Lledoner), Col·legi Es Liceu, Col·legi Lluís Vives. A Menorca: IES Joan Ramis, Col·legi San José. A Eivissa: IES Xarc, IES Sa Colomina, Col·legi Sa Real, IES Marc Ferrer (Formentera).

6. En els apèndixs es reproduïx el qüestionari i es proporciona més informació sobre les característiques de la recerca.

Aspectes del *cyberbullying* analitzats en aquest estudi

En aquest treball s'aporta informació sobre l'alumnat d'ESO de les Illes Balears relativa als aspectes següents:

Característiques sociodemogràfiques de la mostra.

Curs, edat i sexe.

Lloc de naixement.

Lloc de naixement del pare i de la mare.

Autoconsideració dels enquestats com a estudiants en relació amb el seu curs.

Disponibilitats o accessibilitat a Internet i al mòbil.

Accés a Internet des de casa i des d'altres indrets.

Temps que fa que tenen connexió a Internet des de casa.

Indret de casa on està situat l'ordinador amb accés a Internet.

Disponibilitat de mòbil.

Edat a la qual es pot disposar del primer mòbil.

Incidència i caracterització del *bullying*.

Coneixement de situacions de *bullying* durant aquest curs o l'anterior entre l'alumnat del seu centre.

Patiment d'assetjament durant aquest curs o l'anterior.

Incidència i caracterització del ciberassetjament.

Agressions que coneixen i agressions patides. Tipus d'agressions i freqüència emprant els mitjans següents:

Telèfon mòbil.

Missatges de text.

Emprant correu electrònic.

Xat.

Messenger.

Emprant xarxes socials.

Pàgines web.

Reacció davant situacions de *cyberbullying* infligit a altres alumnes.

Motius que addueixen els qui diuen que no fan res quan coneixen situacions de ciberassetjament.

Opinió sobre possibles característiques de l'alumnat objecte de *cyberbullying*.

Opinió sobre la reacció que considera més adient davant situacions de *cyberbullying*.

Opinió sobre els motius que hi hagi qui fa servir mòbils i Internet per ficar-se amb els altres.

En cas de ser víctima de ciberassetjament: temps i sentiments.

Reacció pròpia davant *cyberbullying* patit.

Si ho ha dit, a qui?

Si no ho ha dit a ningú, per què?

Reacció d'altres companys.

Sentiments.

Contingut del ciberassetjament.

Coneixement de l'agressor.

Característiques de l'agressor.

Característiques dels estudiants per ficar-se amb ells.

Agressions fetes. Tipus i freqüència.

Emprant mòbil.

Emprant correu electrònic.

Xat.

Messenger.

Emprant xarxes socials.

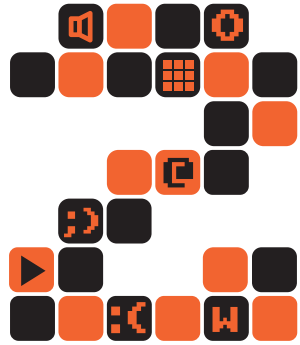
Web.

Motius de les agressions.

Assumpció de l'autoria.

Reaccions dels altres.

Opinió sobre els sentiments de les víctimes.

<Resultats>

Característiques sociodemogràfiques de la mostra i autoconcepte com a estudiant

El sistema escolar de les Balears acull un elevat percentatge d'alumnat estranger. Segons dades del Ministerio de Educación (2009), en el curs 2008-2009 a les Balears hi havia 39.767 alumnes matriculats a l'Educació Secundària Obligatòria (ESO), 7.408 dels quals eren estrangers; això suposa el 18,6%. Aquesta característica del sistema escolar balear queda reflectida en els resultats de l'enquesta: només el 77,2% dels enquestats afirma haver nascut a les Balears; el 8% ho va fer en una altra comunitat autònoma d'Espanya i el 14,8% a l'estranger.⁷

El 65% dels alumnes d'ESO afirma treure unes notes acadèmiques iguals a la majoria de la classe; el 18% diu que les treu millors i el 17% pitjors.⁸

7. En el curs 2008-2009, el percentatge d'alumnat estranger en el sistema escolar no universitari fou, per al conjunt d'Espanya, del 9,4%. A les Balears fou del 14,4%, un percentatge només superat per La Rioja (15,1%) (Ministerio de Educación, 2008).

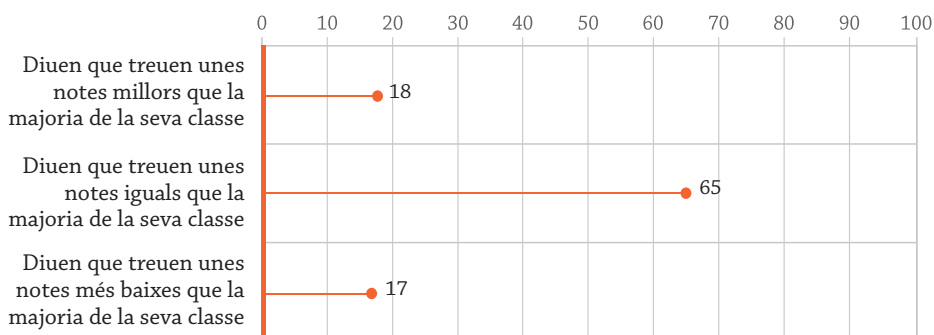
8. L'autopercepció dels alumnes en relació amb la resta del grup és un element important a l'hora de determinar la percepció d'autoeficàcia. El necessari anonimament de l'enquesta ha impedit determinar el grau de correspondència entre la declaració de l'alumnat i la seva situació real en relació amb el grup. Resultaria de gran interès per a futures investigacions plantejar qüestions més directament referides a l'autoeficàcia («sé que som capaç...»; «no puc arribar al nivell de la mitjana...», etc.), i veure en quina mesura pot estar relacionada amb el *cyberbullying*.

Quadre 1. Gènere, curs i lloc de naixement dels enquestats

Gènere	Home	953 (52,6%)	
	Dona	860 (47,4%)	
Curs	1r ESO	489 (27%)	
	2n ESO	495 (27,2%)	
	3r ESO	442 (24,4%)	
	4t ESO	387 (21,4%)	
	A les Illes Balears	En una altra C.A.	En un altre país
Lloc naixement alumne/a	1405 (77,2%)	145 (8%)	270 (14,8%)
Lloc naixement del pare	915 (50,3%)	575 (31,6%)	329 (18,1%)
Lloc naixement de la mare	931 (51,1%)	526 (28,9%)	366 (20%)

Gràfic 01. Percentatges d'alumnes que diuen que treuen unes notes millors, pitjors o iguals que la majoria de la classe.

(Pregunta: Assenyala amb quina de les següents afirmacions estàs més d'acord: —Som un estudiant que treu unes notes millors que les de la majoria de la classe. —Som un estudiant que treu unes notes iguals que la majoria de la classe. —Som un estudiant que treu unes notes més baixes que la majoria de la classe.)

Equipament d'Internet i mòbil de què es disposa

La immensa majoria de l'alumnat d'ESO de les Balears (el 89,7%) disposa d'accés a Internet des de casa seva.⁹ Aquesta accessibilitat, però, és considerablement superior entre els nascuts a les Balears (hi té accés el 92,3%) que entre els qui ho han fet a l'estranger (el percentatge baixa al 78,4%) o a la resta de l'Espanya (84,8%).

L'espai de la llar on es troba situat l'ordinador des del qual es connecten a Internet és la pròpia habitació; així ho fa el 47,4%. Aquest percentatge és considerablement superior a l'obtingut l'any 2007 amb l'alumnat de primària i primer cicle d'ESO;

9. Cal remarcar que estudis anteriors (Sureda, Mut, Comas et al., 2008), amb dades obtingudes l'any 2007, assenyalen que els percentatges d'alumnes de primària i primer cicle d'ESO que disposaven d'accés a Internet a casa seva era del 75,8%. El percentatge dels del segon cicle d'ESO ja aleshores arribava al 91,8 (Sureda, Comas, Morey, Mut et al., 2008).

aleshores només el 29,3% digué que tenia accés a Internet des de la pròpia habitació (Sureda, Mut, Comas et. al., 2008). Aquest elevat percentatge de menors que accedeixen a la xarxa des de la pròpia habitació és un indicatiu del poc control familiar sobre l'ús d'Internet per part dels menors¹⁰. Per altra banda, també confirma la visió de l'«habitació dels adolescents» com un veritable indret de socialització, un espai privilegiat per a la comunicació amb els de fora, amb múltiples relacions interpersonals que s'estableixen a través de la xarxa (Feixa, 2005).

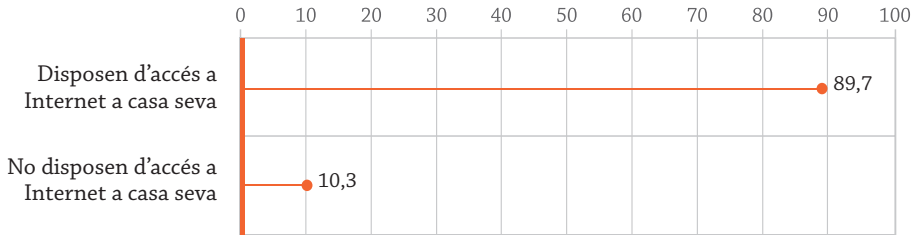
El percentatge dels qui disposen de telèfon mòbil és del 92%¹¹ per al conjunt de l'alumnat. Aquest percentatge baixa al 87,6% entre els nascuts a l'estranger, mentre que entre els qui ho han fet en altres comunitats d'Espanya és del 94,4%. En relació amb el mòbil és important ressaltar que el telèfon i les cridades telefòniques representen pels adolescents quelcom més que un mitjà de comunicació. Mentre que l'adult l'utilitza per donar i rebre informació, l'adolescent el converteix en un element d'índex de popularitat i font d'autoestima (Elkind, 1980). Si parla molt, si manté xerrades llargues, si el seu telèfon està sovint ocupat, mostra als seus companys que és molt popular, que té molta vida social... El telèfon es converteix en un element d'estratègia social (Elkind, 1980; Rice, 1999). Per altra banda, resulta interessant constatar l'ús de cada vegada més precoç del mòbil: el 70% afirma que en va disposar entre els 6 i 12 anys.

10. Segons dades obtingudes l'any 2007, el 53% dels menors de les Balears d'entre 6 i 16 anys i el 62% dels de 15 i 16 poden navegar per Internet des de casa seva sense que els pares i mares els estableixin cap tipus de limitacions (Sureda, Comas, Morey, 2009).

11. L'any 2007 el percentatge d'alumnes de primària i primer cicle d'ESO que disposaven de telèfon mòbil era del 91,8%. El percentatge dels del segon cicle d'ESO arribava al 95,2% (Sureda, Mut, Comas et al., 2008; Sureda, Comas, Morey, Mut et al., 2008).

Gràfic 2. Percentatges d'alumnes que disposen d'accés a Internet des de casa seva.

(Pregunta: *Tens accés a Internet a ca teva?*)

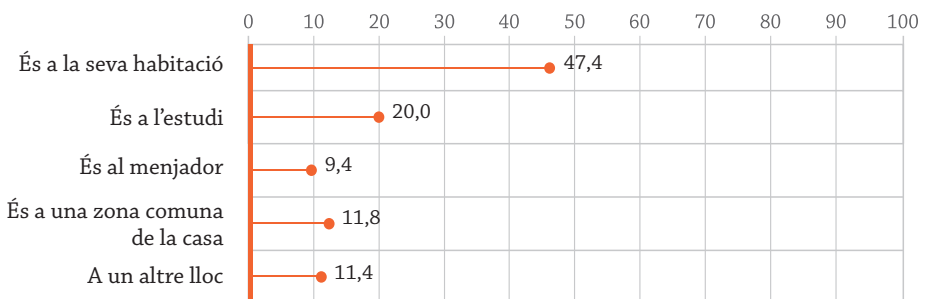

Quadre 2. Percentatges dels alumnes nascuts a les Balears, en altres indrets d'Espanya o a l'estranger que tenen accés a Internet des de casa seva.

Lloc de naixement	% que tenen accés a Internet des de casa seva
Illes Balears	92,3
Altres indrets d'Espanya	84,8
Estranger	78,4

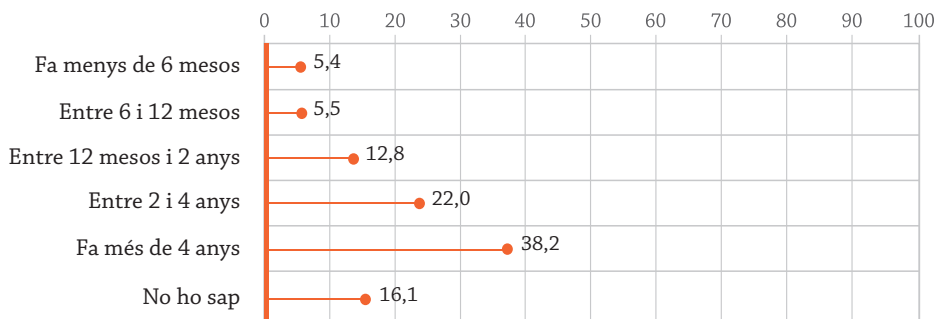
Gràfic 3. Percentatge d'alumnes en relació amb el lloc de la llar on està situat l'ordinador des del qual es connecten a Internet.

(Pregunta: *On es troba situat, a ca teva, l'ordinador des del qual normalment et connectes a Internet?*)

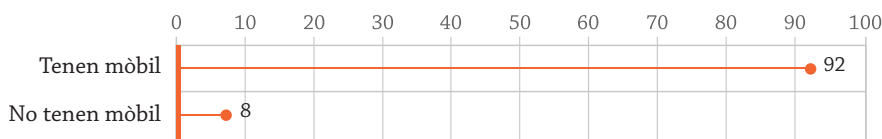

Gràfic 4. Percentatges d'alumnes en relació amb el temps que fa que tenen Internet des de casa.

(Pregunta: *Quin temps fa que tens connexió a Internet des de casa teva?*)

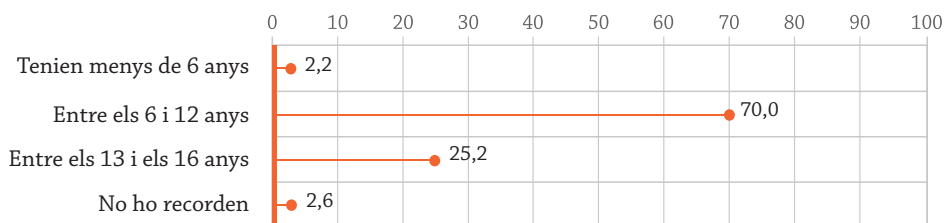

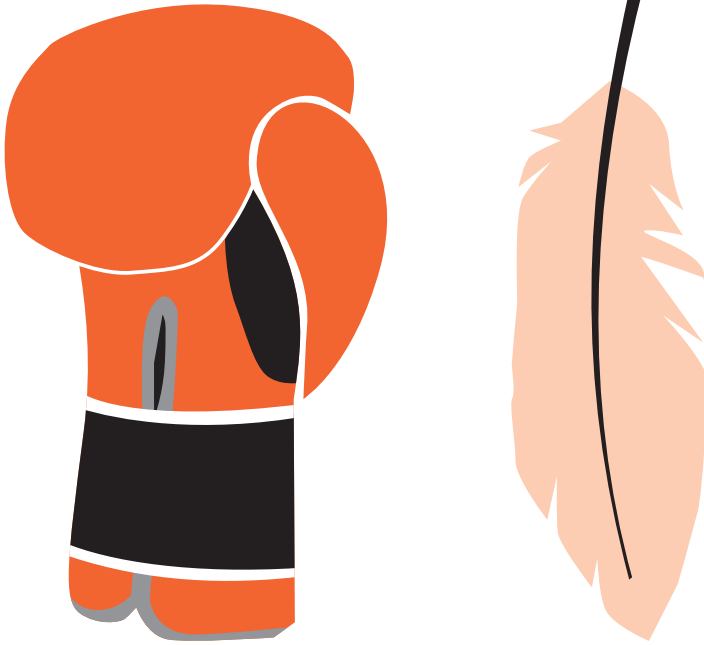
Gràfic 5. Percentatges d'alumnes que disposen de telèfon mòbil.

Gràfic 6. Edat a la qual tingueren el primer mòbil.

(Pregunta: *A quina edat vares tenir el primer telèfon mòbil?*)

Coneixement de situacions de *bullying* a alumnes del seu centre educatiu

Posar malnoms (el 82,7% en coneix un o diversos casos), insultar (el percentatge arriba al 80,2%), ignorar (67,5%) i excloure (60,6%) són els tres comportaments ofensius dels quals els enquestats afirmen que coneixen més casos entre l'alumnat del seu centre. Un 49,1% afirma que coneix situacions de violència física i el 20,9% diu que coneix casos en què mitjançant amenaces han obligat algun company a fer coses.

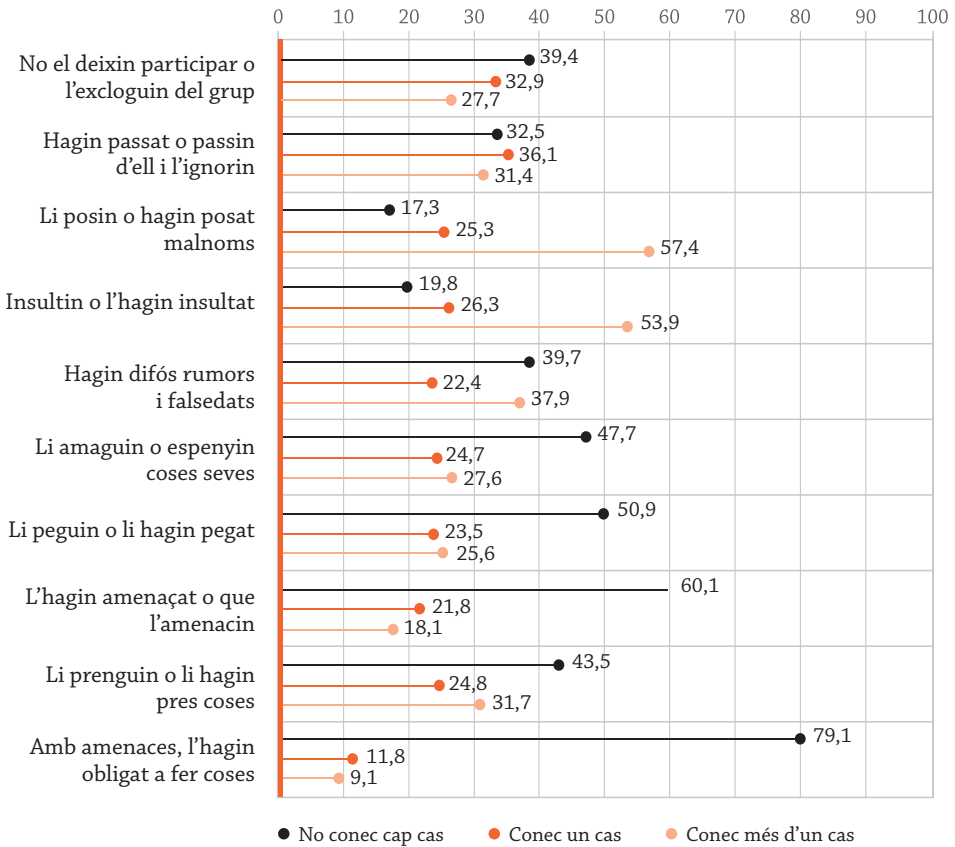
Els malnoms i l'insult són comportaments típics de les baralles i disputes entre joves i, per tant, encara que els percentatges són alts, no resulten inesperats. Per altra banda, en un mateix context social, tots els qui manifesten que en coneixen més d'un cas, es poden referir a situacions pròpies de disputes temporals. Aquests tipus d'agressions són molt manifestes i poden ser objecte de

conductes defensives tant per part del mateix subjecte insultat com dels seus amics. Per contra, la ignorància i l'exclusió són més preocupants. I ho són perquè solen ser més constants en el temps, més passives i menys observables. Tot plegat fa que les víctimes estiguin més indefenses. A més, solen ser un tipus de maltractament utilitzat pels adolescents com un element d'*interacció estratègica* (Elkind, 1980).

A trets generals, aquestes dades coincideixen amb les obtingudes en altres treballs com el del Defensor del Pueblo - UNICEF (2006); també en aquest estudi, els «abusos verbals» i les «conductes d'exclusió social» són esmentats per uns percentatges molt elevats dels enquestats. Tot i que existeixen algunes variacions depenent del fet que l'alumne respongui com a víctima, com a agressor o com a testimoni, s'aprecia una pauta general segons la qual els abusos més freqüents tenen a veure amb diferents tipus d'«agressions verbals» i d'«exclusió social». Podríem pensar que aquests tipus de conductes agressives indirectes —insults, malnoms ofensius, rumors, ignorar o excloure—, que a diferència de l'agressió física no deixen marques en el cos, són utilitzats més sovint pels agressors per la facilitat de passar desapercebuts, ja que no deixen marques externes. Però convé no menystenir la gravetat d'aquests tipus d'accions: deixen seqüeles silencioses i, amb la repetició, es van consolidant amb efectes que poden ser devastadors en la psicologia dels joves.

Gràfic 7. Percentatges dels qui conèixen diversos tipus de situacions de *bullying* entre l'alumnat del seu centre.

(Pregunta. *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes del teu centre, i que no siguis tu, que enguany, o durant el curs passat...*)

Coneixement de situacions de ciberassetjament a alumnes del seu centre escolar

Els percentatges d'enquestats que afirmen que coneixen casos d'assetjament a través del Messenger, les xarxes socials i el xat són considerablement superiors als assenyalats amb altres mitjans. Si s'accepta la divisió entre mitjans més individuals (cridades de mòbil, sms, correus electrònics), i aquells més col·lectius (xat, Messenger, xarxes socials), ens trobam que en aquests darrers, els de caràcter més col·lectiu, es donen índexs més alts de *cyberbullying*. Aquests mitjans en els quals els joves tenen una audiència —no oblidem la importància que té l'audiència imaginària en l'adolescència (Elkind, 1985)— fa que el grau d'agressions sigui més alt que en aquelles interaccions individu a individu. Un recent

estudi ha posat de manifest que objectius del tipus «ser admirat i respectat pels iguals» estan molt relacionats amb les agressions proactives (Salmivalli, Ojanen, HaanPää i Peets, 2005). En la mesura que l'infractor necessita, especialment en l'adolescència, testimonis de la seva demostració de poder, resulta molt necessària la presència o, almenys el coneixement, de la seva acció per part dels iguals en la major part de situacions d'assetjament (Hawkins, Pepeler i Craig, 2001).

Cal també recordar la gran popularitat entre els menors de les xarxes socials; estudis recents mostren que entre el 60 i el 70% dels adolescents i joves són usuaris de xarxes socials (Sánchez, Rodríguez, Martín, 2009; Rubio, 2009). A les Balears, entre les quatre webs més visitades pels alumnes del segon cicle d'ESO hi ha Fotolog, Youtube i Infobalear (Sureda, Comas, Morey, 2008).

Cal destacar que el 8,8% dels enquestats afirmen que coneixen diversos casos en els quals algú, amb la càmera del mòbil, ha fet fotos compromeses i les ha fetes públiques. El 7,9% coneix diversos casos de situacions semblants, en aquest cas, però, el que s'ha fet públic no són fotos, sinó enregistraments en vídeo.

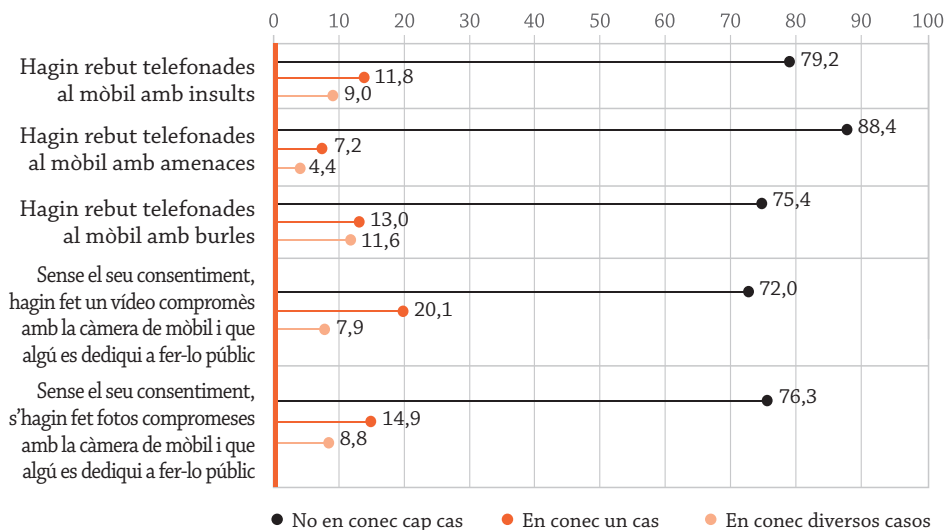
Si es comparen els percentatges de menors que diuen que coneixen casos d'alumnes que han rebut insults i amenaces a través d'Internet i el mòbil o directament, sense la mediació de cap estri tecnològic, s'observa que en coneixen molts més d'aquesta segona mena. Aquesta dada consolida la constatació assenyalada en altres estudis: el *bullying* és més freqüent que el *cyberbullying* (Lenhart 2007; Smith et al. 2008; Williams i Guerra, 2007). Això, però, no ha de fer menysprear l'assetjament en línia; els seus efectes també poden ser devastadors sobretot perquè la indefensió és sovint més gran. Per altra banda, cal tenir present que el 42,4% de menors que afirmen que han patit *cyberbullying* també diuen que n'han patit a l'escola (Hinduja i Patchin, 2009).

Quadre 3. Percentatges dels qui coneixen diverses situacions d'assetjament infligides a companys de classe, ja sigui de forma directa o a través de set mitjans en línia. En els percentatges no s'inclouen els qui afirmen que coneixen un sol cas de cadascun dels tipus d'assetjament.

Tipus de comportaments	Infligits a través del telèfon mòbil	Infligits a través de missatges SMS	Infligits a través del correu electr.	Infligits a través del xat (general)	Infligits a través del MSN	Infligits a través d'una Xarxa Social	Infligits a través de la web	Infligits de forma directa, «offline»
Insults	9,0	5,5	9,0	15,9	29,5	13,1		53,8
Amenaces	4,4	2,7	4,9	7,5	15,1	7,0		18,1
Burles	11,6	5,3	9,0	14,1	26,9	12,8		
Vídeo compromès	7,9		3,7				5,2	
Foto compromesa	8,8		6,2				10,5	
Correu electr./SMS públic sense permís		8,1	5,4					
Suplantar identitat				23,6	35,3	11,3		
Excloure de MSN o xat o també «offline»				11,4	19	7,3		27,7
Difondre rumors i falsedats							15,0	37,9
Difondre secrets o informació personal							10,3	
Ignorat								31,4
Malnoms								57,4
Espenyar o amagar coses								27,6
Prendre coses								31,7
Obligar a fer coses								9,1
Pegar								25,6

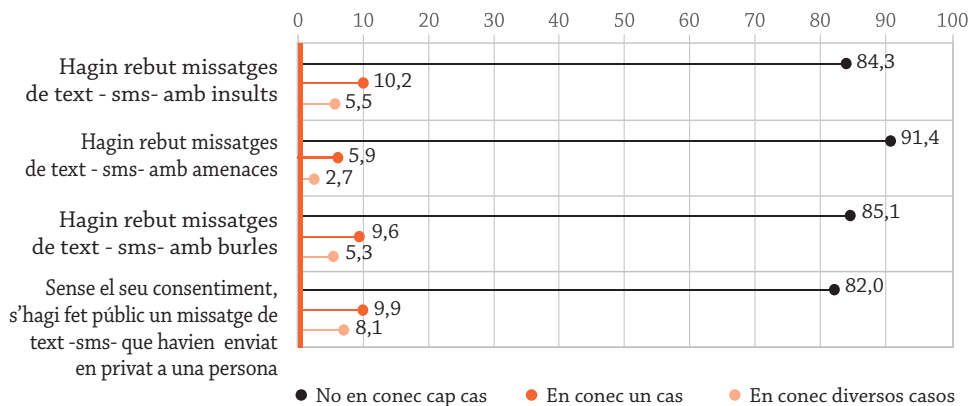
Gràfic 8. Percentatges dels qui afirmen que coneixen o desconeixen situacions de quatre tipus de *bullying* infligit a través del telèfon mòbil.

(Pregunta: *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola, i que no siguis tu, en relació amb els mòbils. Llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyalas amb una x la situació que coneixes.*)

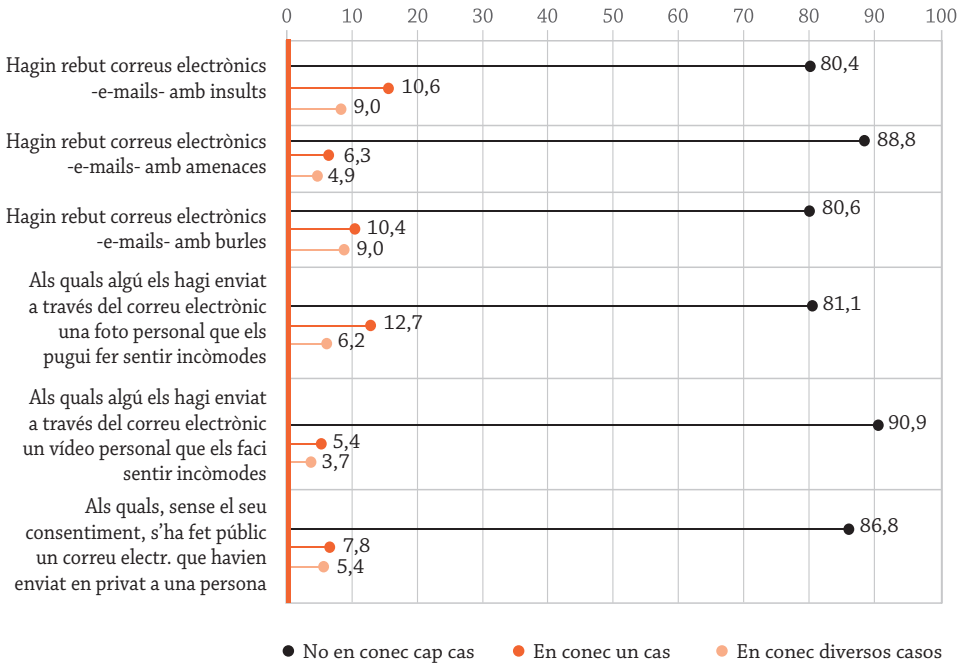
Gràfic 9. Percentatges dels qui coneixen situacions de quatre tipus d'assetjament infligit a través de missatges SMS.

(Pregunta: *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola, i que no siguis tu, en relació amb els missatges de text SMS. Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyalas amb una x aquelles situacions que coneixes.*)

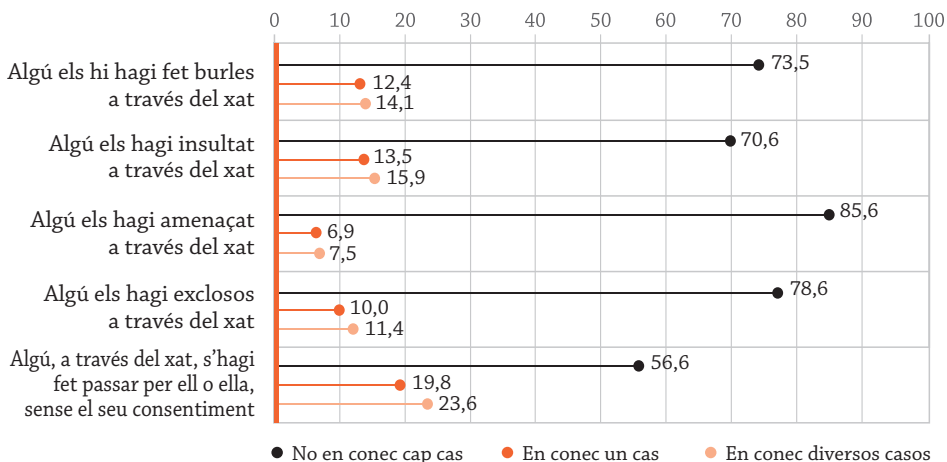
Gràfic 10. Percentatges dels qui coneixen situacions de sis tipus d'assetjament infligit a través del correu electrònic.

(Pregunta: *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola, i que no siguis tu, en relació amb el correu electrònic. Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una x aquelles situacions que coneixes.*)

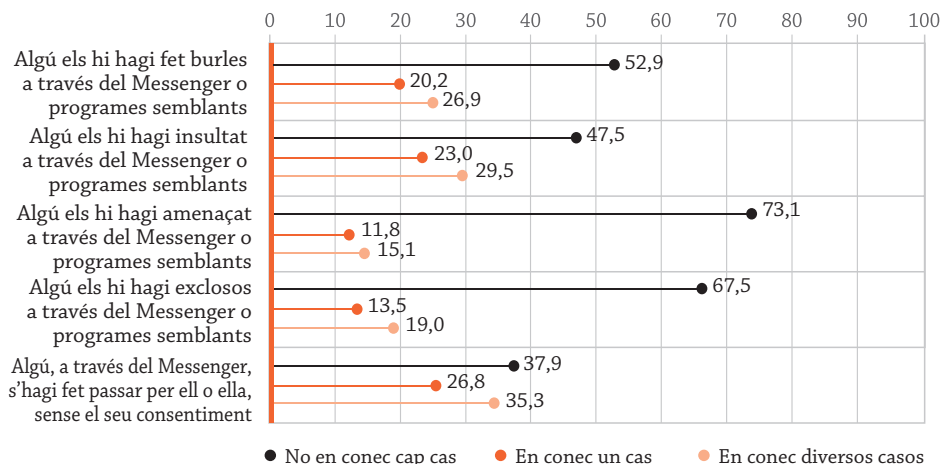
Gràfic 11. Percentatges dels qui coneixen situacions de cinc tipus de bullying infligit a través del xat.

(Pregunta: *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola, i que no siguis tu, en relació amb el xat. Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una x aquelles situacions que coneixes.*)

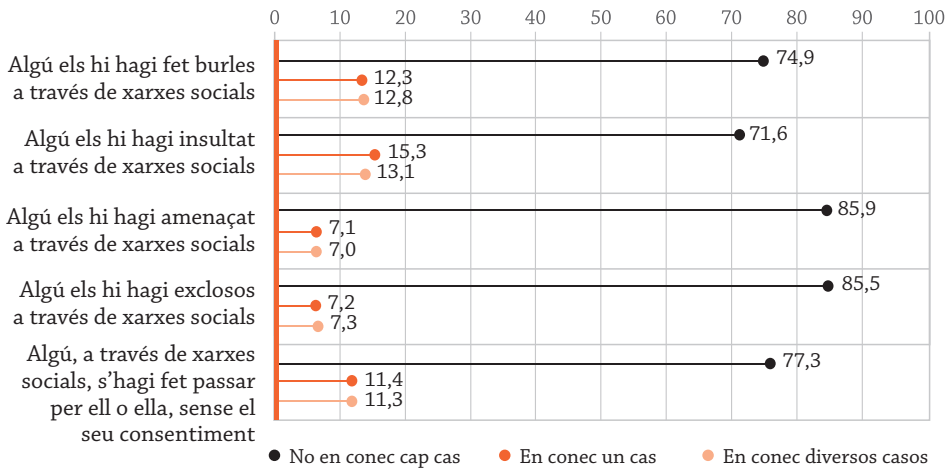
Gràfic 12. Percentatges dels qui coneixen situacions de cinc tipus d'assetjament infligit a través del Messenger.

(Pregunta: *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola, i que no siguis tu, en relació amb el Messenger. Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una x aquelles situacions que coneixes.*)

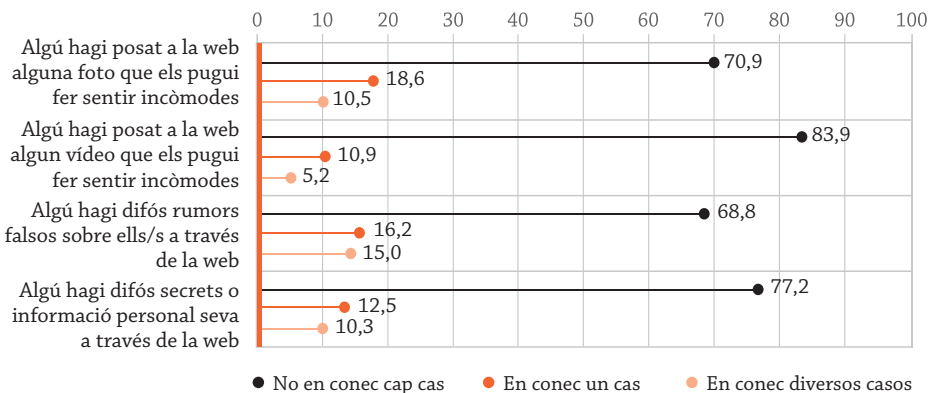
Gràfic 13. Percentatges dels qui coneixen situacions de cinc tipus de *bullying* infligit a través de xarxes socials.

(Pregunta: *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola, i que no siguis tu, en relació amb xarxes socials (com per exemple Infobalear, MySpace, Facebook o d'altres. Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una x aquelles situacions que coneixes.)*)

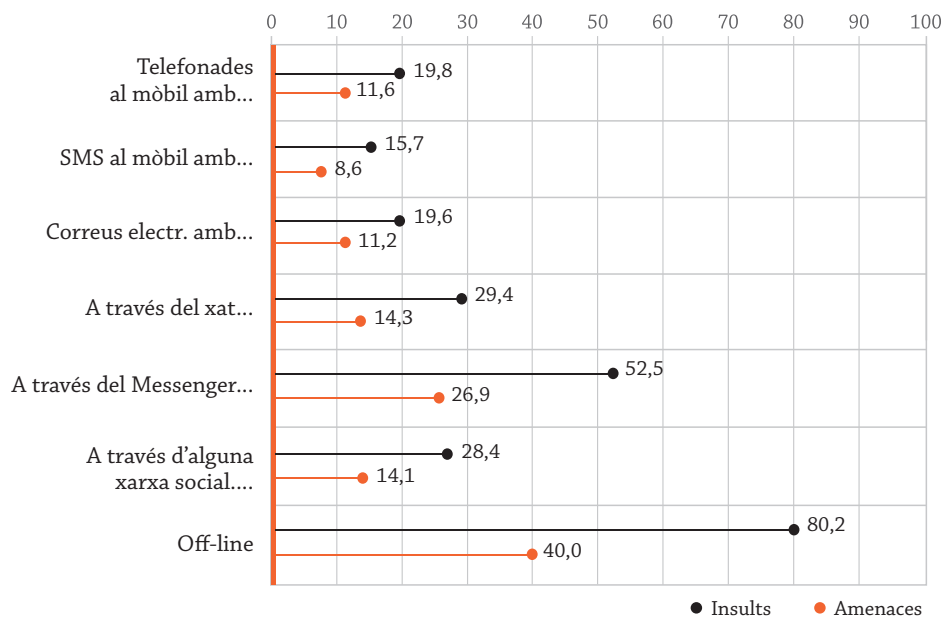

Gràfic 14. Percentatges dels qui coneixen situacions de quatre tipus de *bullying* infligit a través de la web.

(Pregunta: *En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola, i que no siguis tu, en relació amb pàgines web. Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una x aquelles situacions que coneixes.)*)

Gràfic 15. Percentatges dels qui coneixen situacions d'insults o amenaces a través de diversos mitjans tecnològics en línia i de forma directa («offline»).

Reaccions davant el coneixement de situacions de ciberassetjament

El 57% dels qui coneixen casos de *cyberbullying* afirma que hi intervé amb l'objectiu d'ajudar l'afectat si aquest és un amic seu; aquest percentatge es redueix al 25,7% quan es demana si hi intervenen tant si la víctima és amic seu com si no ho és.

Hi ha un 11,6% que afirma que es manté passiu davant el coneixement que un company o companya de l'escola és víctima de *cyberbullying*; el 7,8% pensa que malgrat la seva passivitat hauria de fer alguna cosa, però hi ha un 3,8% que afirma que no fa res i que, a més, creu que això és el correcte. La majoria dels qui diuen que no fan res es justifiquen assenyalant que no és el seu problema o perquè, diuen, hi deu haver un motiu per ficar-se amb la víctima.

És preocupant l'alt percentatge de subjectes (43%) que diuen que no hi intervenen encara que la víctima sigui un amic. Atesa la importància de l'amistat en aquesta edat, resulta sorprenent aquesta conducta manifestada que, a l'hora de la veritat, pot ser posada en pràctica per un percentatge encara més elevat.

Segons els resultats obtinguts, els joves viuen les situacions de *bullying* i *cyberbullying* de forma molt acoquinada; tenen por de ser-ne

víctimes. El 92,2% opina que hauria de fer qualque cosa però a l'hora de la veritat només el 25,7% diu que hi intervé, tant si la víctima és un amic com si no ho és, i el 57% quan es tracta d'un amic.

Una altra dada sorprenent, i fins i tot preocupant, és que entre els alumnes que diuen que no fan res (l'11,6%) el 46,7% opina que si es fiquen amb qualcú és perquè ho mereix i un 43,6 opina que no actua perquè no és el seu problema. Aquestes respostes mostren uns perfils bàsicament antisocials i exempts d'empatia.

El 18,7% diu que n'informa algun adult i no s'observen diferències de gènere entre els qui manifesten que segueixen aquesta conducta.

La conducta agressiva que es manifesta entre iguals posseeix una dinàmica interna de la qual sempre participa un agressor, una víctima i un observador testimoni. La dinàmica que s'estableix entre aquests protagonistes és sistèmica: qualsevol incidència en una de les parts afecta el conjunt. És per això que és important conèixer i descriure el perfil i la funció de cada protagonista. Les característiques de l'agressor i de la víctima, així com la forma en què es relacionen, han estat àmpliament descrites. Tanmateix, però, l'estudi del perfil dels alumnes testimoni, les raons per les quals decideixin assumir un lloc passiu, continua sent una assignatura pendent. Sigui com sigui, els dilemes morals que es plantegen als subjectes són essencialment distints segons la seva posició com a espectador innocent, com a transgressor o com a transgressor virtual (Hoffman, 2000).

Podem construir algunes hipòtesis generals per fonamentar l'actitud neutral que assumeixen aquests alumnes davant l'agressió: por a la represàlia, manca d'empatia, identificació amb l'agressor, la importància de l'opinió del grup, els missatges socials individualistes... Però no hem de perdre de vista la necessitat d'aprofundir en el coneixement de les característiques dels qui juguen aquest rol i les causes per les quals no proporcionen ajuda (Hernandez Prado 2006); més encara si tenim en compte que la complicitat, implícita (el silenci) o l'explícita (la col·laboració), és

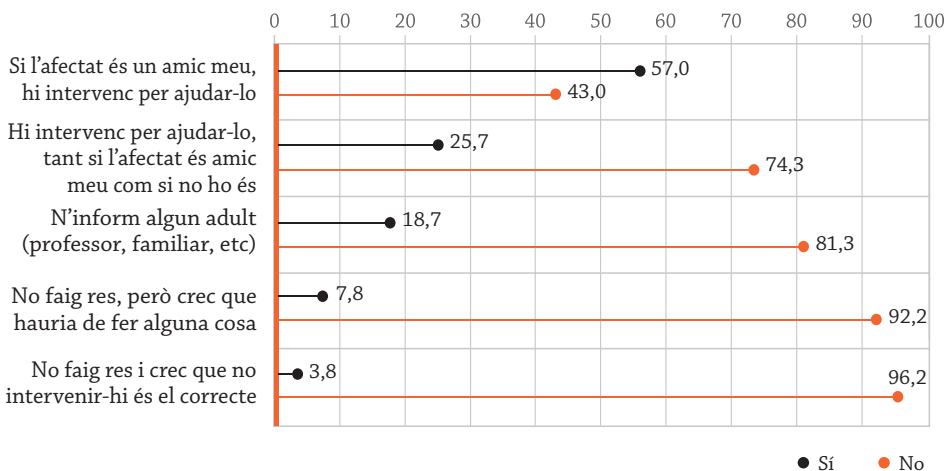
condició indispensable perquè es produeixi la situació de violència.

D'altra banda, caldria puntualitzar una hipòtesi a partir de l'alt percentatge d'alumnes testimonis (46,7%) que diuen que no hi intervenen perquè la víctima «s'ho mereix». Aquesta resposta ens fa pensar en l'èxit d'una de les estratègies fonamentals de l'agressor: fer que la víctima se senti culpable i mereixedora de l'agressió (transgressió virtual) (Hoffman, 2000) i que també ho creguin les persones que observen la situació.

De les dades obtingudes, s'observa una relació estadísticament significativa entre el gènere i els qui diuen que es mantenen passius davant el coneixement de situacions de *cyberbullying*; tant entre els qui, tot i la seva passivitat, pensen que haurien d'intervenir com entre els qui pensen que no fer res és el correcte. En ambdós casos, el percentatge d'al·lots és molt superior al de les al·lotes.

Gràfic 16. Distribució en percentatge de l'alumnat segons cinc possibles reaccions davant el coneixement de situacions de *cyberbullying*.

(Pregunta: *Què fas quan saps que un/a company/a de l'escola sofreix algunes de les situacions desagradables a les quals ens hem referit anteriorment?*)

Quadre 4. Distribució en percentatges i en relació amb el gènere, a l'auto-concepte com a estudiant i al lloc de naixement dels qui diuen que no fan res i que creuen que no intervenir-hi és el correcte.

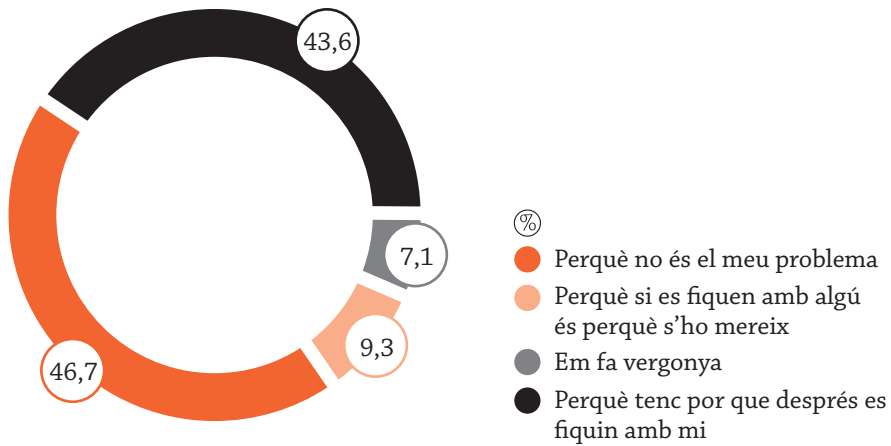
Els qui assenyalen que no fan res i creuen que no intervenir-hi és el correcte (n = 66)	
Són al·lots	66,7 %
Són al·lotes	33,3 %
Diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe	16,9 %
Diuen que treuen notes iguals que la majoria de la classe	66,2 %
Diuen que treuen notes pitjors que la majoria de la classe	16,9 %
Són nascuts a les Balears	66,7 %
Són nascuts en altres indrets d'Espanya	9,1 %
Són nascuts a l'estranger	24,2 %

Quadre 5. Prova de la χ^2 de les cinc reaccions davant el coneixement de casos de *cyberbullying* en relació amb el gènere.

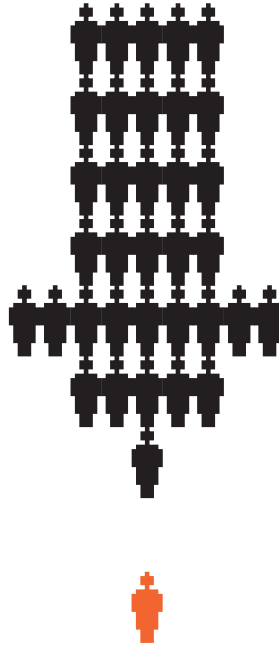
Tipus de respostes	Home	Dona	χ^2	p
Si l'afectat és un amic meu, hi intervenc per ajudar-lo (N=997).	54,3	45,7	3,626	0,057
Hi intervenc per ajudar-lo, tant si l'afectat és amic meu com si no ho és (N=450).	49,3	50,7	2,199	0,138
N'inform algun adult (professor, familiar, etc.) (N=327).	45,6	54,4	7,404	0,007
No faig res, però crec que hauria de fer alguna cosa (N=137)	67,9	32,1	14,390	0,000
No faig res i crec que no intervenir-hi és el correcte (N=66).	66,7	33,3	5,663	0,017

Gràfic 17. Motius al·legats per mantenir-se passius per l'11,6% que afirma que davant el coneixement d'una situació de *cyberbullying* no fa res.¹²

(Pregunta que contestaren els qui digueren que tot i conèixer casos de *cyberbullying* entre els companys de classe no feien res: *Per què no fas res?*)

12. El total suma 106,7%, ja que hi va haver un percentatge que va contestar diverses coses.

Víctimes de *bullying*

El 6,5% dels enquestats afirmen que són insultats una o diverses vegades cada setmana; mentre que el 6,3% afirma que amb molta freqüència són interpel·lats i mofats amb malnoms. Ser ignorats (4%), ser víctimes de la difusió de rumors (3,8%) i ser exclosos (2,7%) són els altres comportaments que sofreixen un major percentatge dels enquestats.¹³

Els percentatges dels qui afirmen que són víctimes de violència física són baixos. Més enllà dels nombres, però, és esgarrifós pensar que un 1,4% dels enquestats diuen que una o diverses vegades cada setmana els peguen. No menys esgarrifós és veure que hi ha un 0,6% que afirma que molt sovint es veu obligat, sota

13. Una de les característiques definidores del *bullying* és que es tracta d'un comportament reiteratiu; no circumstancial o anecdòtic. Que un al·lot o al·lota hagin estat insultats o exclosos en una ocasió no és una situació preocupant. Que això els passi de forma continuada, una o diverses vegades cada setmana, és ja un indici clar de maltractament davant el qual no podem romandre impassibles.

amenança, a haver de fer coses contra la seva voluntat.¹⁴

Segons les dades obtingudes, hi ha diferències significatives entre ser víctima de *bullying* i el gènere. Els percentatges dels qui diuen que sofreixen de forma reiterada comportaments de *bullying* són més elevats entre els homes en nou dels deu comportaments analitzats i aquestes diferències són estadísticament significatives en vuit de les deu situacions. Cal remarcar que els resultats de les recerques sobre *bullying* que han analitzat les diferències de gènere, tot i no ser del tot concloents (Task Force, 2008, 18), mostren que els al·lots tenen més probabilitats de ser víctimes d'aquests comportaments (Li, 2006) que no les al·lotes.

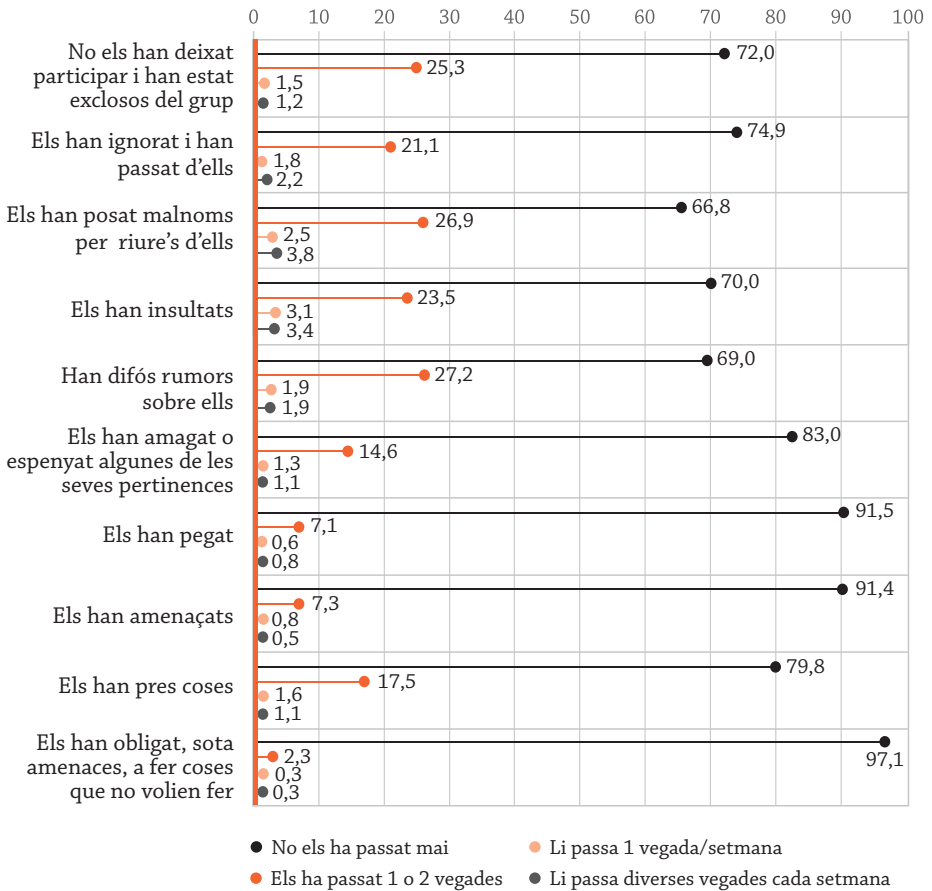
Analitzant les relacions entre l'autoconcepte com a estudiant i el *bullying* s'observa que els percentatges d'alumnes víctimes de maltractament és més elevat entre els qui es consideren mals estudiants en sis dels deu comportaments analitzats. Així i tot, però, només hi ha diferències estadísticament significatives en dos dels comportaments. La ignorància dels alumnes que fan una valoració negativa del seu rendiment en comparació amb el grup, és coherent amb l'actitud d'interacció estratègica dels adolescents: el jove no vol que l'identifiquin amb aquells que són poc populars i això fa que els ignori de forma pública.

No s'observen relacions estadísticament significatives entre el lloc de naixement i el patiment de *bullying*.

14. No hem d'oblidar, a l'hora de parlar de *bullying* o de *cyberbullying* manifestat, que el reconeixement autodeclarat de ser víctima té una clara tendència a decreïxer a mesura que els nins i nines van tornant més grans (Smith, Shu i Madsen, 2001).

Gràfic 18. Percentatges dels qui diuen que han patit deu situacions de *bullying*.

(Pregunta: *És possible que en les relacions amb els teus companys de l'escola t'hagi passat alguna o algunes de les situacions que s'assenyalen en el quadre. Llegeix les preguntes i respostes de cada quadre i després assenyala amb una X allò que consideris pertinent.*)

Quadre 6. Prova d'independència de la χ^2 de 10 comportaments de *bullying* en relació amb el gènere.

Tipus de comportaments patits	Home (n=953)	Dona (n=860)	χ^2	p
No els han deixat participar i han estat exclosos del grup. 48. ¹⁵	3,4	1,9	4,043	0,044
Els han ignorats i han passat d'ells. 71	4	3,9	0,045	0,831
Els han posat malnoms per riure's d'ells. 113.	7,5	4,9	5,267	0,022
Els han insultats. 119.	7,8	5,4	4,119	0,042
Han difós rumors sobre ells. 70.	3,4	4,4	1,293	0,256
Els han amagat o espenyat algunes de les seves pertinences. 42.	3,5	1,1	11,838	0,001
Els han pegat. 25.	2,4	0,2	15,946	0,000
Els han amenaçats. 24.	2,1	0,5	9,317	0,002
Els han pres coses. 49.	3,7	1,6	7,299	0,007
Els han obligats, sota amenaces, a fer coses que no volien fer. 10.	1,1	0	9,158	0,002

15. El nombre que hi ha devora cada tipus de comportament correspon a la quantitat de subjectes que contestaren que patien aquest tipus de comportaments.

Quadre 7. Prova d'independència de la χ^2 de 10 comportaments de *bullying* patits per alumnes en relació amb les notes que diuen que treuen.

Tipus de comportaments patits	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (n=309)	χ^2	p
No els han deixat participar i han estat exclosos del grup. 48.	2,7	2,5	3,3	0,653	0,722
Els han ignorats i han passat d'ells. 71.	2,8	3,7	6,3	5,829	0,054
Els han posat malnoms per riure's d'ells. 113.	4,6	5,7	10,6	11,940	0,003
Els han insultats. 117.	6,7	5,7	9,6	6,186	0,045
Han difós rumors sobre ells. 70.	3,1	3,9	4,6	1,061	0,588
Els han amagat o espenyat algunes de les seves pertinences. 43.	1,8	2,1	3,9	3,890	0,143
Els han pegat. 25.	1,8	1,5	0,7	1,676	0,432
Els han amenaçats. 24.	0,9	1,5	1	1,100	0,577
Els han pres coses. 49.	1,8	3,1	2,3	1,761	0,415
Els han obligats, sota amenaces, a fer coses que no volien fer. 10.	0,6	0,6	0,3	0,337	0,845

Quadre 8. Prova d'independència de la X^2 de 10 comportaments de *bullying* patits per alumnes en relació amb el lloc de naixement.

Tipus de comportaments patits	Nascuts a les Balears (n=1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n=145)	Nascuts a l'estranger (n=270)	X^2	p
No els han deixat participar i han estat exclosos del grup. 47.	2,5	2,1	3,4	0,829	0,661
Els han ignorats i han passat d'ells. 7.	4	3,4	4,1	0,120	0,942
Els han posat malnoms per riure's d'ells. 113.	6,2	9	5,3	2,266	0,322
Els han insultats. 117	6,4	5,5	7,5	0,659	0,719
Han difós rumors sobre ells. 70.	4	4,8	3	0,949	0,622
Els han amagat o espenyat algunes de les seves pertinences. 42.	2,2	2,8	2,6	0,285	0,867
Els han pegat. 25.	1,5	0,7	1,1	0,812	0,666
Els han amenaçats. 24.	1,3	1,4	2,6	0,066	0,968
Els han pres coses. 47.	2,7	1,4	2,6	0,947	0,623
Els han obligats, sota amenaces, a fer coses que no volien fer. 10.	0,5	0	1,1	2,424	0,298

Víctimes de ciberassetjament

On s'ha de posar el llistó per mesurar la incidència del *cyberbullying* entre l'alumnat? Evidentment, les dades són considerablement diferents si ens referim als al·lots i al·lotes que afirmen que han sofert assetjament en línia, independentment de la freqüència amb què l'han patit, o si ens fixam en aquells i aquelles que diuen que són víctimes d'aquests comportaments de forma continuada (una o diverses vegades cada setmana). Convé, doncs, diferenciar molt bé ambdues situacions i tenir present que la repetició, el fet de no tractar-se d'un comportament aïllat, és un dels aspectes fonamentals per definir el *cyberbullying*. Tot i així, i com es fa en la majoria de treballs sobre el tema, també proporcionam les dades referides als casos d'assetjaments patits una o dues vegades.

Si observam aquelles situacions patides en alguna ocasió (independentment de la freqüència), es veu que el percentatge més elevat (fins el 23,7%) correspon als qui diuen que a través del Messenger els han insultats. El segon percentatge més alt (23,4%) correspon als qui afirmen que, també a través del Messenger, algú ha suplantat la seva identitat. Amb valors superiors al 10%, a part dels assenyalats, només hi ha els que diuen que els han suplantat la identitat a través d'un xat (10,5%). Més amunt del 7% hi ha: insult a través d'un xat (9,7%), difondre

rumors a través d'una xarxa social (7,4%), amenaces a través del Messenger (7,3%), burles a través del telèfon (7,7%) i, finalment, insults a través d'una xarxa social (7,6%).

Pel que respecta a situacions més greus (els d'aquelles persones que una o diverses vegades cada setmana són objecte d'insults, amenaces i altres comportaments de fustigació) només hi ha tres situacions amb percentatges d'alumnes superiors a l'1%: la dels qui reben insults a través del Messenger (1,6% diuen que els pateixen una o diverses vegades cada setmana), a través del xat (1,3%) i la suplantació de la identitat a través del Messenger (1,5%).

Tot i que la comparació de dades sobre *cyberbullying* aportades per diferents estudis és una tasca que s'ha de fer amb moltes precaucions, s'observa que els percentatges obtinguts són semblants als assenyalats en una anàlisi feta amb alumnes de la província de Còrdova (Ortega, 2007). Segons aquest estudi, en la modalitat severa del *cyberbullying* hi va estar implicat el 3,8% dels enquestats: l'1,7% com a agressors, l'1,5% com a víctimes i el 0,6% com a agressors-víctimes. En relació amb la forma moderada o ocasional d'agressió el percentatge arribà al 22,8% dels enquestats; el 5,7% com a agressors, el 9,3 com a víctima i un 7,8 com a agressors-víctimes. Percentatges més elevats són els obtinguts, per exemple, al Regne Unit en una enquesta realitzada amb alumnes de catorze escoles de Londres l'any 2005 (Smith, 2005). Segons aquest treball, el 22% d'alumnes diuen que han estat víctimes de *cyberbullying* almenys una vegada i el 6,6%, gairebé un cop per setmana o més d'una vegada a la setmana (Smith, Mahdavi, Carvalho, Trippett, 2006).

El Messenger, el xat i les xarxes socials són els mitjans virtuals més emprats a l'hora de realitzar accions de *cyberbullying*. Novament es constata que els mitjans més col·lectius, en els quals el jove troba un escenari públic i, sovint, amb més possibilitats de mantenir l'anonimat, concentren les taxes més altes de *cyberbullying*. El fet de trobar aliats a la xarxa que ratifiquen, confirmen

o aplaudeixen els seus insults, burles o amenaces, anima i dóna força al subjecte per actuar d'aquesta manera.

El 14% afirmà que encara era víctima d'algunes de les situacions.

Diferències de gènere

En pàgines anteriors ja hem assenyalat que els percentatges de víctimes de *bullying* són superiors entre els al·lots que entre les al·lotes i que les diferències són, en la majoria dels casos, estadísticament significatives. Les dades obtingudes sobre el ciberassetjament, però, no són tan concloents i fins i tot, en alguns casos, les al·lotes en presenten percentatges superiors¹⁶. És el cas, per exemple, del *cyberbullying* infligit a través del Messenger: els percentatges d'al·lotes que, com a mínim en alguna ocasió, han sofert burles, insults, amenaces o suplantació de la identitat a través d'aquest mitjà són superiors als dels al·lots. Cal remarcar, però, que els qui pateixen aquests mateixos comportaments de forma constant (una vegada cada setmana o diverses vegades cada setmana) són els al·lots. El mateix passa amb el *cyberbullying* infligit a través del correu electrònic: en cinc de les sis malifetes els percentatges referits a alguna vegada són superiors entre les al·lotes, però en tots els casos els percentatges són superiors entre els al·lots quan es fa referència a comportaments constants. A les xarxes socials s'observa una orientació molt semblant: els percentatges d'al·lotes que, com a mínim en alguna ocasió, han sofert burles, insults, difusió de rumors o atemptats contra la intimitat són superiors¹⁷ que els dels al·lots; en canvi quan es fa referència a aquestes mateixes situacions, però patides de forma continuada, els percentatges dels al·lots són superiors en tres dels cinc comportaments i igual en els altres dos¹⁸.

16. Les dades obtingudes estan més en consonància amb aquells estudis precedents, com els d'Agatston, Kowalski i Limber (2007), DeHue, Bolman i Völlink (2008), Li (2006) Smith, Mahdavi, Carvalho i d'altres (2006, 2008), que assenyalen que són les al·lotes les que tenen més probabilitats de ser víctimes d'assetjament en línia.

17. En un cas, el referit a les burles, els percentatges entre al·lots i al·lotes són idèntics.

18. Tot i que en moltes investigacions els al·lots apareixen com els que més probabilitat tenen de ser infractors i víctimes (Pellegrini i Long, 2002), també és cert que altres anàlisis no són tan contundents a

D'acord amb aquests resultats hi ha diferències entre homes i dones en la freqüència en què es produeix l'agressió, amb una propensió de les dones a ser intimades i els homes assetjats (Parés Soliva, 2007): en la primera conducta el comportament hostil té un principi i un final; s'inicia quan s'amenaça i s'acaba quan es rep el missatge, ja sigui a través de l'ordinador o el mòbil. En canvi, en l'assetjament ens referim a aquelles conductes on hi ha una situació hostil inicial envers la víctima i es repeteix al llarg del temps.¹⁹

Diferències segons el lloc de naixement

Els percentatges dels qui diuen que han estat víctimes com a mínim en alguna ocasió dels trenta-un comportaments estudiats són, en tots els casos, superiors entre els al·lots i al·lotes nascuts a les Balears que entre els que nasqueren en altres indrets d'Espanya o de l'estranger. De forma continuada són també superiors els percentatges dels nascuts a les Balears en vint-i-nou comportaments mentre que en els altres dos ho són els dels alumnes nascuts a l'estranger. Tot i aquestes diferències en els percentatges només hi ha significació estadística en nou dels comportaments. Aquests resultats ens fan pensar que ser immigrant no es pot considerar com un factor que augmenti les possibilitats de ser víctima de *cyberbullying*. Potser hi ha aspectes personals físics (ser poc atractiu, sobrepès, vestimenta etc.), i sobretot psicològics (baixa autoestima, poques capacitats socials, tendència a l'aïllament, etc.), que actuen com a «factors de risc» augmentant de forma més directa les possibilitats de ser víctima de *cyberbullying*. Cal, però, tenir present, com es comenta a l'informe del Defensor del Poble - UNICEF (2006) en relació amb el *bullying*, que totes aquestes dades són tendències subjectes al canvi i no característiques fixes del fenomen.

l'hora de confirmar les diferències de gènere (Rose i Rudolph, 2006).

19. Les dades del nostre estudi no coincideixen amb les d'Ortega i col·laboradors (2007). En aquest treball les noies apareixen en el rol de víctimes en un percentatge major que els nois, tant en el perfil moderat (1% nois i 4,9% noies) com en el sever (0,2% nois i 1% noies).

Diferències segons l'autoconcepte com a estudiant

Els percentatges més elevats d'alumnes víctimes de *cyberbullying* es donen entre aquells que afirmen que treuen notes pitjors. Això passa, per exemple, en el cas dels nou comportaments de malfetes realitzades, com a mínim en alguna ocasió, mitjançant el telèfon mòbil, cinc de les sis de les realitzades a través del correu electrònic (el percentatge més elevat del sisè comportament sofert es dona entre l'alumnat que diu que treu notes millors), totes les realitzades a través del xat, xarxes socials i webs i a tres de les cinc de les realitzades a través del Messenger (els percentatges més elevats d'alumnes que pateixen els altres dos comportaments es dona entre aquells que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe). Aquests percentatges superiors entre l'alumnat que diu que treu notes pitjors també es dona quan s'analitzen les accions de ciberassetjament patides de forma regular: només en un cas (rebre telefonades per burlar-se'n) el percentatge és superior entre els de notes millors i en un altre cas (utilitzar una foto compromesa) entre els qui diuen que treuen notes iguals que la majoria²⁰.

És interessant remarcar que el 70,7% de les víctimes afirma que les accions de ciberassetjament que varen patir no duraren més d'una setmana. Això fa pensar que, en la majoria d'aquests casos, les víctimes pogueren afrontar la situació i les possibles seqüeles del fet foren reduïdes. No obstant això, se'n constaten casos molt greus: el 10,5% manifesta que les agressions duraren un any o més. Aquestes situacions resulten especialment greus per l'alt grau d'estrès i d'indefensió que provoquen.

20. La baixa autoestima és un camí obert cap a la victimització entre iguals (Monks i Smith, 2000). Els infractors estan més relacionats amb una autoestima defensiva, caracteritzada per alts nivells d'egotisme. Per la seva part, els adolescents que defensen les víctimes del *bullying* es caracteritzen per una «genuïna alta autoestima» (Salmivalli et al., 1999). És el mal rendiment acadèmic causa o conseqüència de les agressions? Alguns autors suggereixen que l'habilitat intel·lectual no és un factor discriminant (Cerezo Ramírez, 2008). Conviure en un ambient hostil de greuges i continu menyscabament personal, sumat a característiques psicològiques de vulnerabilitat, pot ocasionar depressió, poc interès en els estudis, manca de concentració i, per tant, absentisme i baix rendiment escolar.

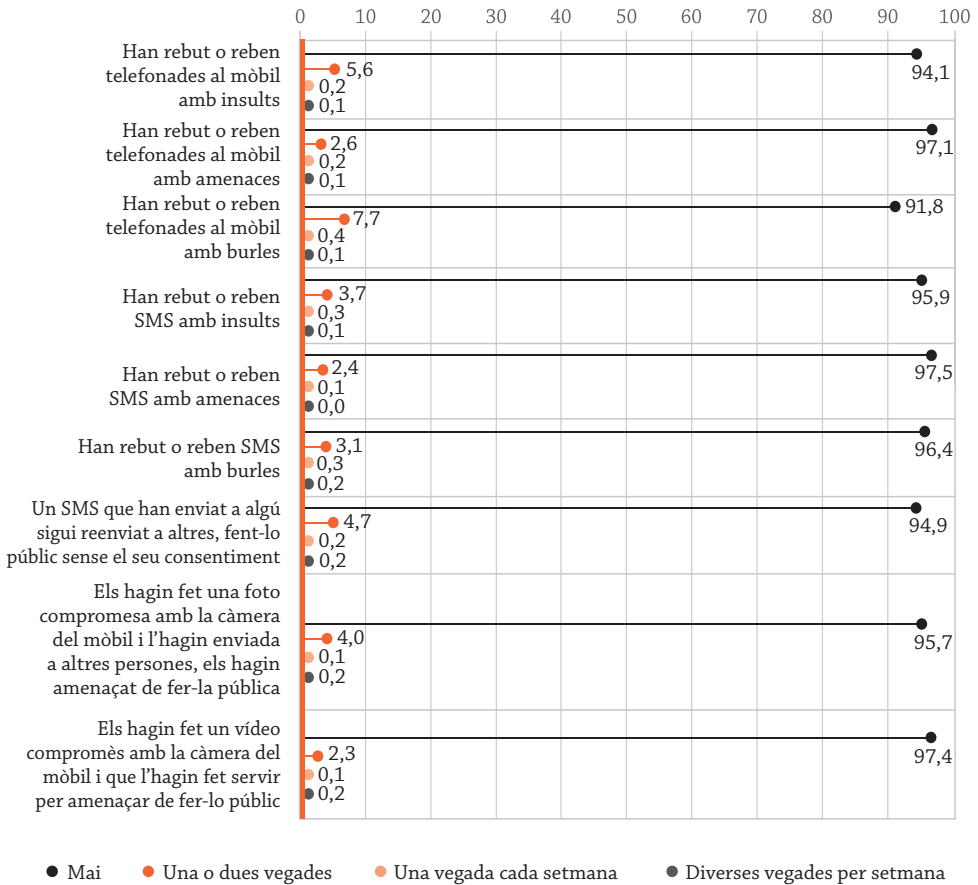
Quadre 9. Percentatges d'alumnes que afirmen que han estat víctimes de *cyberbullying* i de *bullying*.

(Els percentatges que estan fora parèntesis fan referència als qui han contestat que n'havien estat víctimes «una o dues vegades». Els nombres entre parèntesis fan referència als percentatges d'alumnes que han assenyalat «una vegada cada setmana» o «diverses vegades cada setmana».)

Accions patides	A través del telèfon mòbil	A través del SMS del mòbil	A través del correu electrònic	A través d'un xat (general)	A través de MSN	A través d'una xarxa social	A través de la web	Accions patides de forma directa, sense mitjans tecnològics
Insults	5,6 (0,3)	3,7 (0,4)	6,0 (0,5)	9,7 (1,3)	23,7 (1,6)	7,6 (0,7)		23,5 (6,5)
Amenaces	2,6 (0,3)	2,4 (0,1)	2,6 (0,4)	3,2 (0,8)	7,3 (0,8)	2,5 (0,4)		7,3 (1,3)
Burles	7,7 (0,5)	3,1 (0,5)	(6,4) 0,5	7,9 (0,8)	16,7 (0,8)	5,6 (0,6)		
Video compromès	2,3 (0,3)		1,2 (0,4)				1,7 (0,3)	
Foto compromesa	4,0 (0,3)		4,3 (0,3)				6,6 (0,3)	
correu electr. / SMS públic sense permís		4,7 (0,4)	3,4 (0,5)					
Suplantar identitat				10,5 (0,8)	23,4 (1,5)			
Excloure de MSN o xat o també «offline»				6,9 (0,5)				25,3 (2,7)
Difondre rumors i falsedats						7,4 (1)	5,4 (0,7)	27,2 (3,8)
Difondre secrets o informació personal						3,5 (0,4)	3,0 (0,4)	
Ignorat								21,1 (4)
Malnoms								26,9 (6,3)
Espenyar o amagar coses								14,6 (2,4)
Prendre coses								17,5 (2,7)
Obligar a fer coses.								2,3 (0,6)
Pegar								7,1 (1,4)

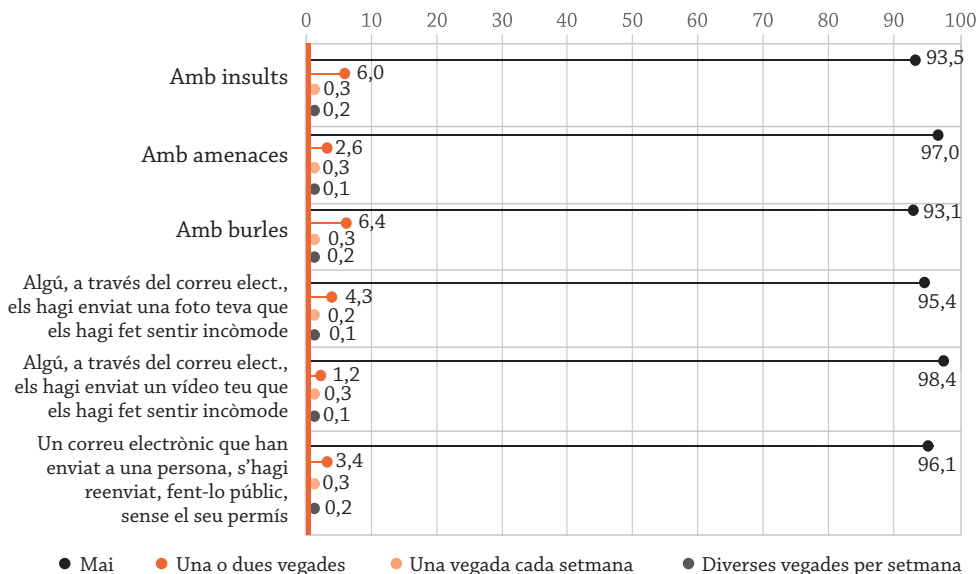
Gràfic 19. Percentatges d'alumnes que afirmen que han estat víctimes de nou comportaments de *cyberbullying* infligits a través del mòbil.

(Pregunta: *Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el mòbil que s'assenyalen en el quadre?*)

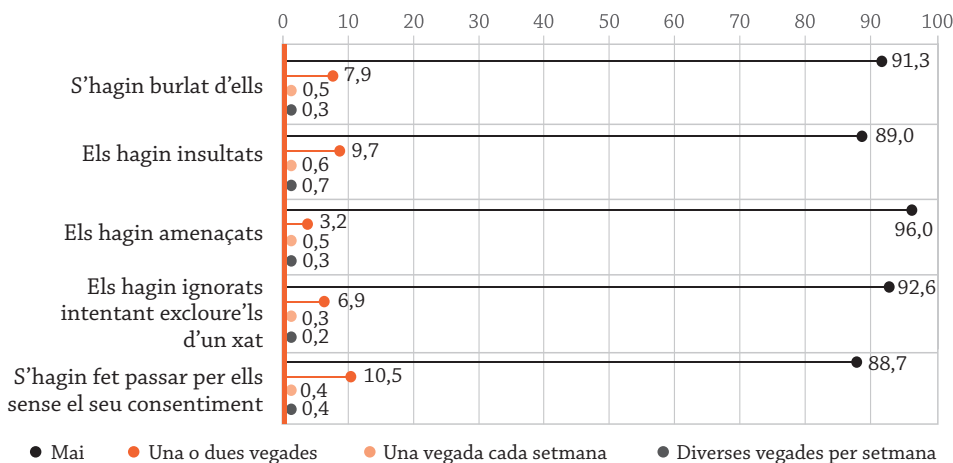
Gràfic 20. Percentatges d'alumnes que afirmen que han estat víctimes de sis comportaments de *cyberbullying* infligits a través del correu electrònic.

(Pregunta: *Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el correu electrònic que s'assenyalen en el quadre?*)

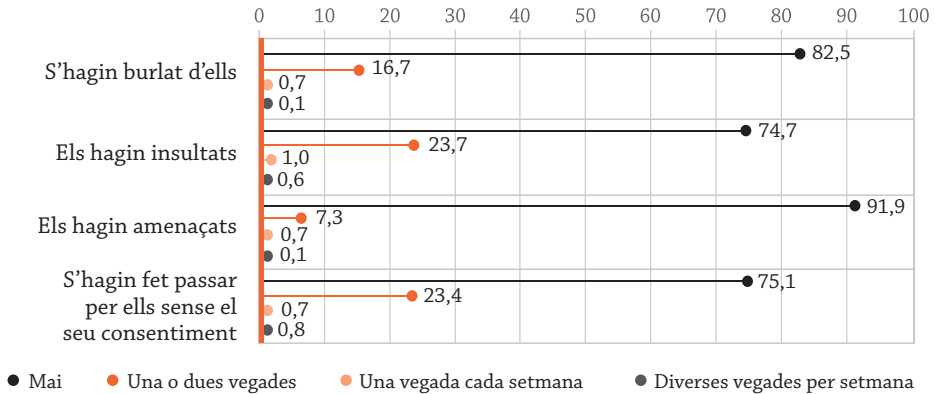
Gràfic 21. Percentatges d'alumnes que afirmen que han estat víctimes de cinc comportaments de *cyberbullying* infligits a través del xat.

(Pregunta: *Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el xat que s'assenyalen en el quadre?*)

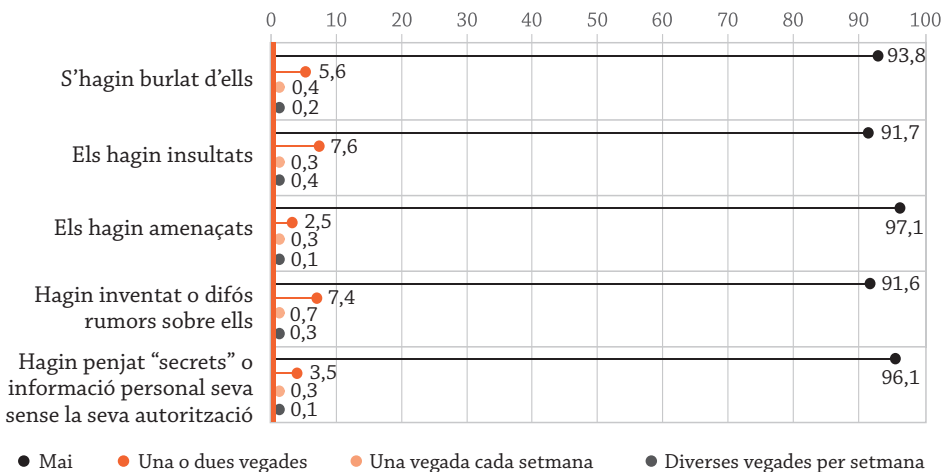
Gràfic 22. Percentatges d'alumnes que afirmen haver estat víctimes de quatre comportaments de *cyberbullying* infligits a través del Messenger.

(Pregunta: *Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el Messenger que s'assenyalen en el quadre?*)

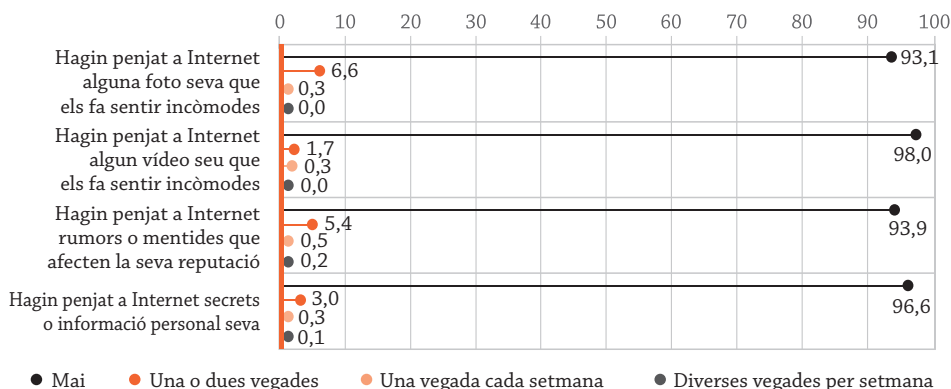
Gràfic 23. Percentatges d'alumnes que afirmen que han estat víctimes de cinc comportaments de *cyberbullying* infligits a través d'una xarxa social.

(Pregunta: *Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb xarxes socials que s'assenyalen en el quadre?*)

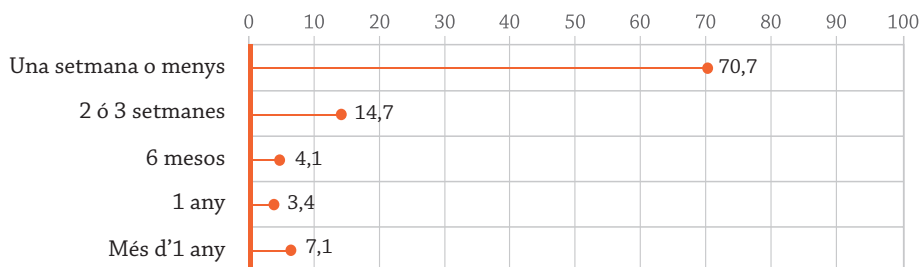
Gràfic 24. Percentatges d'alumnes que afirmen que han estat víctimes de quatre comportaments de *cyberbullying* infligits a través d'una web.

(Pregunta: *Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb pàgines web que s'assenyalen en el quadre?*)

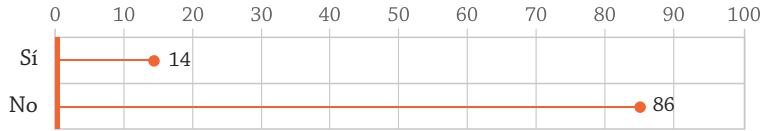
Gràfic 25. Percentatges de les diverses durades que les víctimes de *cyberbullying* diuen que han patit la situació de maltractament o ofensa.

(Pregunta: *En cas que a les preguntes anteriors hagis dit que t'han passat algunes de les situacions assenyalades, ens agradaria que ens diguessis quin temps varen durar.*)

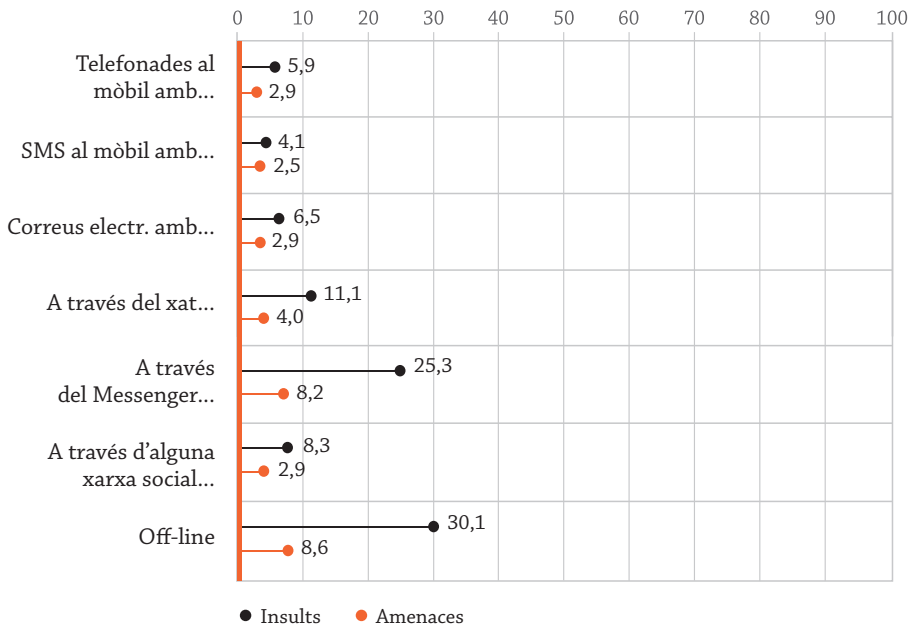
Gràfic 26. Percentatges dels qui afirmen que pateixen encara situacions de *cyberbullying*.

(Pregunta: *Encara pateixes aquesta o aquestes situacions?*)

Gràfic 27. Percentatges dels qui afirmen que han rebut insults i amenaques a través de telefonades, SMS, correus electrònics, xats, Messenger, xarxes socials i de forma directa.

(Els percentatges agrupen les tres opcions que es plantejaven al qüestionari: una o dues vegades, una vegada cada setmana, diverses vegades cada setmana.)

Quadre 10. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diversos comportaments d'assetjament a través del mòbil en relació amb el gènere. Els nombres que estan fora parèntesis fan referència als que han contestat que n'havien estat víctimes «una o dues vegades», «una vegada cada setmana» i «diverses vegades cada setmana». Els nombres entre parèntesis fan referència als percentatges d'alumnes que han assenyalat «una vegada cada setmana» o «diverses vegades cada setmana».

A través del mòbil...	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb insults. 154 (5).	8,3 (0,4)	8,7 (0,1)	0,108 (1,549)	0,742 (0,213)
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb amenaces. 101 (4).	6,3 (0,4)	4,8 (0)	2,008 (3,665)	0,157 (0,056)
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb burles. 198 (8).	10,5 (0,4)	11,4 (0,5)	0,378 (0,017)	0,801 (0,897)
Han rebut o reben missatges de text (SMS) amb insults. 123 (7).	3,6 (0,5)	3,1 (0,2)	0,063 (1,034)	0,801 (0,309)
Han rebut o reben missatges de text (SMS) amb amenaces. 94 (1).	6 (0,1)	4,3 (0)	2,592 (0,915)	0,107 (0,339)
Han rebut o reben missatges de text (SMS) amb burles. 114 (9).	6,6 (0,8)	5,9 (0,2)	0,355 (2,365)	0,551 (0,124)
Si els ha passat mai que un missatge de text que han enviat a algú sigui reenviat a d'altres, fent-lo públic sense el seu consentiment. 140 (6).	8,3 (0,5)	7,1 (0,1)	0,908 (2,333)	0,341 (0,127)
Si els ha passat mai que els hagin fet una foto compromesa amb la càmera del mòbil i l'hagin enviada a altres persones, o que els hagin amenaçat de fer-la pública. 127 (6).	7,2 (0,5)	6,7 (0,1)	0,171 (2,333)	0,341 (0,127)
Si els ha passat mai que els hagin fet un vídeo compromès amb la càmera del mòbil i que l'hagin enviat a d'altres o que l'hagin fet servir per amenaçar-los de fer-lo públic. 97 (6).	6,2 (0,4)	4,4 (0,2)	2,804 (0,500)	0,094 (0,479)

Quadre 11. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diversos comportaments d'assetjament a través del correu electrònic en relació amb el gènere.

A través de correus electrònics...	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
Han rebut o reben insults. 133 (9).	6,2 (0,6)	8,6 (0,4)	3,874 (0,727)	0,049 (0,394)
Han rebut o reben amenaces. 73 (8).	3,8 (0,5)	4,3 (0,4)	0,322 (0,325)	0,570 (0,568)
Ha rebut o reben burles. 145 (10).	7,9 (1)	8,1 (0,1)	0,045 (5,676)	0,833 (0,017)
Si els ha passat mai que algú, a través del correu electrònic, els hagi enviat una foto seva que els hagi fet sentir incòmodes una o diverses vegades cada setmana. 97 (4).	4,3 (0,4)	6,5 (0)	4,358 (3,622)	0,037 (0,057)
Si els ha passat mai que algú, a través del correu electrònic, els hagi enviat un vídeo seu que els hagi fet sentir incòmodes una o diverses vegades cada setmana. 46 (7).	3,4 (0,7)	1,6 (0)	5,471 (6,357)	0,019 (0,012)
Si els ha passat mai que un correu electrònic que han enviat a una persona s'hagi reenviat, fent-lo públic, sense el seu permís una o diverses vegades cada setmana. 88 (10).	4,5 (0,8)	5,2 (0,2)	0,508 (3,048)	0,476 (0,081)

Quadre 12. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diversos comportaments d'assetjament a través del xat en relació amb el gènere.

A través d'un xat...	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
S'hagin burlat d'ells. 178 (14).	10,8 (1,1)	8,7 (0,5)	2,224 (2,001)	0,136 (0,157)
Els hagin insultats. 220 (22).	12,7 (1,8)	11,5 (0,6)	0,595 (5,427)	0,440 (0,020)
Els hagin amenaçats. 99 (14).	6,5 (1,2)	4,3 (0,4)	4,252 (3,824)	0,039 (0,051)
Els hagin ignorats intentant excloure'ls d'un xat. 157 (9).	9 (0,9)	8,3 (0,1)	0,337 (4,778)	0,561 (0,029)
S'hagin fet passar per ells (n'hagin suplantat la identitat) sense el seu consentiment. 227 (16).	12,2 (1,6)	12,9 (0,1)	0,223 (10,965)	0,637 (0,001)

Quadre 13. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diversos comportaments d'assetjament a través del Messenger en relació amb el gènere.

A través del Messenger	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
S'hagin burlat d'ells. 330 (14).	17 (1,3)	19,5 (0,2)	1,953 (6,221)	0,162 (0,013)
Els hagin insultats. 469 (29).	23,3 (2,1)	28,7 (1,1)	6,940 (3,182)	0,008 (0,074)
Els hagin amenaçats. 166 (15).	8,8 (1,2)	9,5 (0,5)	0,282 (2,631)	0,595 (0,105)
S'hagin fet passar per ells (n'hagin suplantat la identitat) sense el seu consentiment. 466 (27).	21,5 (1,9)	30,3 (1,1)	18,490 (2,161)	0,000 (0,142)

Quadre 14. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diversos comportaments d'assetjament a través d'una xarxa social en relació amb el gènere.

A través d'una xarxa social (Infoblear, My Space, Facebook...)	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
S'hagin burlat d'ells. 137 (11).	7,6 (0,6)	7,6 (0,6)	0,000 (0,019)	0,998 (0,890)
Els hagin insultats. 174 (13).	8,3 (1)	11 (0,5)	3,960 (1,481)	0,047 (0,224)
Els hagin amenaçats. 82 (7).	4,7 (0,4)	4,3 (0,4)	0,184 (0,061)	0,668 (0,805)
Hagin inventat o difós rumors sobre ells. 178 (18).	7,1 (1,3)	12,8 (0,7)	16,329 (1,482)	0,000 (0,223)
Hagin «penjat» secrets o informació personal seva sense autorització. 96 (6).	4,7 (0,4)	5,9 (0,2)	1,316 (0,491)	0,251 (0,484)

Quadre 15. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diversos comportaments d'assetjament a través d'una web en relació amb el gènere.

A través d'una pàgina web o un blog	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
Hagin penjat a Internet alguna foto seva que els fa sentir incòmodes. 138 (5).	5,7 (0,5)	9,8 (0)	10,812 (4,551)	0,001 (0,033)
Hagin penjat a Internet algun vídeo seu que els fa sentir incòmodes. 56 (6).	3,7 (0,6)	2,4 (0)	2,288 (5,482)	0,130 (0,019)
Hagin penjat a Internet rumors o mentides que afecten la seva reputació. 127 (12).	5,9 (0,9)	8,3 (0,5)	3,930 (0,994)	0,047 (0,319)
Hagin penjat a Internet secrets o informació personal seva. 79 (6).	4,5 (0,6)	4,2 (0)	0,115 (5,488)	0,734 (0,019)

Quadre 16. Prova d'independència de la χ^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del mòbil en relació amb el lloc de naixement. Els nombres que estan fora parèntesis fan referència als qui han contestat que n'havien estat víctimes «una o dues vegades», «una vegada cada setmana» i «diverses vegades cada setmana». Els nombres entre parèntesis fan referència als percentatges d'alumnes que han assenyalat «una vegada cada setmana» o «diverses vegades cada setmana».

A través del mòbil...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	χ^2	p
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb insults. 153 (5).	8,3 (0,3)	10,3 (0)	8,1 (0,4)	0,772 (0,507)	0,680 (0,776)
Han rebut o reben telef. al mòbil amb amenaces. 100 (4).	5,1 (0,3)	6,9 (0)	6,7 (0)	1,634 (1,162)	0,442 (0,559)
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb burles. 197 (8).	10,3 (0,4)	13,8 (0,7)	11,9 (0,4)	1,189 (0,236)	0,370 (0,889)
Han rebut o reben missatges de text (SMS) amb insults. 123 (7).	6,1 (0,5)	6,9 (0)	0 (0)	5,413 (2,039)	0,067 (0,361)
Han rebut o reben missatges de text (SMS) amb amenaces. 93 (?).	4,7 (0)	5,5 (0)	7 (0)	2,610 (0,290)	0,271 (0,865)
Han rebut o reben missatges de text (SMS) amb burles. 113 (9).	5,6 (0,5)	7,6 (0,7)	8,9 (0,4)	4,845 (0,185)	0,089 (0,912)
Si els ha passat mai que un missatge de text que han enviat a algú sigui reenviat a d'altres, fent-lo públic sense consentiment. 139 (6).	7,7 (0,3)	6,2 (0,7)	8,1 (0,4)	0,525 (0,684)	0,769 (0,710)
Si els ha passat mai que els hagin fet una foto compromesa amb la càmera del mòbil i l'hagin enviada a altres persones, o que els hagin amenaçats de fer-la pública. 125 (6).	6,3 (0,3)	7,6 (0,7)	9,3 (0,4)	3,156 (0,684)	0,206 (0,710)
Si els ha passat mai que els hagin fet un vídeo compromès amb la càmera del mòbil i que l'hagin enviat a d'altres o que l'hagin fet servir per amenaçar-los de fer-lo públic. 96 (6).	4,8 (0,2)	7,6 (1,4)	6,7 (0,4)	3,318 (5,470)	0,190 (0,065)

Quadre 17. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del correu electrònic en relació amb el lloc de naixement.

A través de correus electrònics...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	X^2	p
Han rebut o reben insults. 134 (9).	6,4 (0,4)	13,8 (0,7)	8,9 (1,1)	11,599 (2,786)	0,003 (0,248)
Han rebut o reben amenaces. 73 (8).	3,8 (0,4)	4,8 (0,7)	4,4 (0,8)	0,185 1,007	0,785 (0,604)
Ha rebut o reben burles. 144 (10).	6,9 (0,5)	14,5 (0,7)	9,6 (0,8)	11,645 (0,308)	0,003 (0,857)
Si els ha passat mai que algú, a través del correu elect., els hagi enviat una foto seva que els hagi fet sentir incòmodes una o diverses vegades cada setmana. 95 (4).	4,6 (0,1)	6,2 (0,7)	7,8 (0,4)	4,857 (2,126)	0,088 (0,345)
Si els ha passat mai que algú, a través del correu elect., els hagi enviat un vídeo seu que els hagi fet sentir incòmodes una o diverses vegades cada setmana. 46 (7).	2,4 (0,4)	2,8 (0,7)	3 (0,4)	0,305 (0,381)	0,858 (0,827)
Si els ha passat mai que un correu elect. que han enviat a una persona s'hagi reenviat, fent-lo públic, sense el seu permís, una o diverses vegades cada setmana. 88 (10).	4,7 (0,4)	6,2 (1,4)	4,8 (0,8)	0,651 (2,392)	0,722 (0,302)

Quadre 18. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del xat en relació amb el lloc de naixement.

A través d'un xat...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	X^2	p
S'hagin burlat d'ells. 178 (14).	8,9 (0,6)	11,7 (0)	13,3 (1,9)	5,727 (5,633)	0,057 (0,060)
Els hagin insultats. 221 (22).	11,3 (0,9)	14,5 (1,4)	15,2 (3)	3,985 (8,574)	0,136 (0,014)
Els hagin amenaçats. 100 (14).	5,2 (0,5)	5,5 (0,7)	7 (2,3)	1,479 (8,885)	0,477 (0,012)
Els hagin ignorat intentant excloure'ls d'un xat. 157 (9).	8,3 (0,3)	9,7 (0,7)	10 (1,5)	1,085 (6,727)	0,581 (0,035)
S'hagin fet passar per ells (n'hagin suplantat la identitat) sense el seu consentiment. 229 (16).	12 (0,7)	18,6 (0,7)	12,6 (1,9)	5,306 (3,488)	0,070 (0,175)

Quadre 19. Prova d'independència de la χ^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del Messenger en relació amb el lloc de naixement.

A través del Messenger...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	χ^2	p
S'hagin burlat d'ells. 332 (14).	17,5 (0,7)	25,5 (0)	18,1 (1,5)	5,654 (3,011)	0,059 (0,222)
Els hagin insultats. 473 (29).	26,1 (1,5)	32,4 (0,7)	21,9 (2,6)	5,522 (2,601)	0,063 (0,272)
Els hagin amenaçats. 166 (15).	9,5 (0,7)	6,9 (0)	8,1 (1,9)	1,468 (5,020)	0,480 (0,081)
S'hagin fet passar per ells (n'hagin suplantat la identitat) sense el seu consentiment.. 466 (27).	25,8 (1,3)	32,4 (2,1)	20,7 (2,3)	6,922 (1,797)	0,031 (0,407)

Quadre 20. Prova d'independència de la χ^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través d'una xarxa social en relació amb el lloc de naixement.

A través d'una xarxa social (Infobaleares, My Space, Facebook...)	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	χ^2	p
S'hagin burlat d'ells. 137 (11).	7,2 (0,5)	6,9 (0)	9,6 (1,5)	2,029 (4,608)	0,363 (0,100)
Els hagin insultats. 176 (13).	9,3 (0,4)	12,4 (0,7)	10,4 (2,6)	1,681 (15,979)	0,431 (0,000)
Els hagin amenaçats. 83 (7).	4,3 (0,1)	5,5 (0,7)	5,2 (1,5)	0,702 (10,944)	0,704 (0,004)
Hagin inventat o difós rumors sobre ells. 177 (18).	8,8 (0,7)	11,7 (1,4)	13,7 (2,6)	7,036 (9,111)	0,030 (0,011)
Hagin «penjat» secrets o informació personal seva sense autorització. 97 (6).	4,7 (0,3)	6,9 (0)	7,8 (0,8)	5,025 (1,953)	0,081 (0,377)

Quadre 21. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través de la web en relació amb el lloc de naixement.

A través d'una pàgina web o un blog	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	X^2	p
Hagin penjat a Internet alguna foto seva que els fa sentir incòmodes. 139 (5).	7,5 (0,3)	10,3 (0)	6,7 (0,4)	1,885 (0,496)	0,390 (0,780)
Hagin penjat a Internet algun vídeo seu que els fa sentir incòmodes. 57 (6).	2,9 (0,3)	4,8 (0,7)	3,3 (0,4)	1,622 (0,681)	0,444 (0,712)
Hagin penjat a Internet rumors o mentides que afecten la seva reputació. 127 (12).	6,4 (0,5)	9,7 (1,4)	8,5 (1,1)	3,297 (2,596)	0,192 (0,273)
Hagin penjat a Internet secrets o informació personal seva. 79 (6).	4,1 (0,3)	6,9 (0,7)	4,1 (0,4)	2,480 (0,680)	0,289 (0,712)

Quadre 22. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del mòbil en relació amb l'autoconcepte com a estudiant. Els nombres que estan fora parèntesis fan referència als qui han contestat que n'han estat víctimes «una o dues vegades», «una vegada cada setmana» i «diverses vegades cada setmana». Els nombres entre parèntesis fan referència als percentatges d'alumnes que han assenyalat «una vegada cada setmana» o «diverses vegades cada setmana».

A través del mòbil...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb insults. 153 (5).	7,2 (0)	7,8 (0,2)	12 (1)	6,200 (6,849)	0,045 (0,033)
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb amenaces. 101 (4).	6 (0)	5,2 (0,3)	6,5 (0,3)	0,930 (0,941)	0,628 (0,625)
Han rebut o reben telefonades al mòbil amb burles. 197 (8).	9 (0)	11 (0,6)	12,3 (0,3)	1,819 (2,186)	0,403 (0,335)
Han rebut o reben missatges de text (sms) amb insults. 123 (7).	6,9 (0)	6,5 (0,5)	7,8 (0,3)	0,669 (1,775)	0,716 (0,412)
Han rebut o reben missatges de text (sms) amb amenaces. 94 (1).	5,4 (0)	4,8 (0)	6,5 (100)	1,502 (4,889)	0,472 (0,087)
Han rebut o reben missatges de text (sms) amb burles. 114 (9).	6,9 (0)	5,5 (0,7)	8,4 (0,3)	3,747 (2,626)	0,154 (0,269)
Si els ha passat mai que un missatge de text que han enviat a algú sigui reenviat a d'altres, fent-lo públic sense el teu consentiment. 140 (6).	7,2 (0)	7,4 (0,3)	9,4 (0,7)	1,481 (2,041)	0,477 (0,360)
Si els ha passat mai que els hagin fet una foto compromesa amb la càmera del mòbil i l'hagin enviada a d'altres persones, o que els hagin amenaçats de fer-la pública. 126 (6).	6 (0)	6,9 (0,3)	8,1 (0,7)	1,069 (2,041)	0,586 (0,360)
Si els ha passat mai que els hagin fet un vídeo compromès amb la càmera del mòbil i que l'hagin enviat a d'altres o que l'hagin fet servir per amenaçar-los de fer-lo públic. 97 (6).	5,4 (0)	5,1 (0,3)	6,1 (0,7)	0,531 (2,040)	0,767 (0,361)

Quadre 23. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del correu electrònic en relació amb l'autoconcepte com a estudiant.

A través de correus electrònics...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
Han rebut o reben insults. 132 (9).	6,6 (0)	7,1 (0,5)	8,7 (1)	1,266 (3,055)	0,531 (0,217)
Han rebut o reben amenaces. 73 (8).	4,2 (0)	3,5 (0,5)	5,8 (0,7)	3,501 (1,878)	0,174 (0,391)
Ha rebut o reben burles. 145 (10).	7,5 (0)	7,6 (0,3)	10 (2)	2,126 (13,806)	0,345 (0,001)
Si els ha passat mai que algú, a través del correu electrònic, els hagi enviat una foto seva que els hagi fet sentir incòmode una o diverses vegades cada setmana. 96 (4).	5,1 (0)	5 (0,2)	6,5 (0,7)	1,051 (3,448)	0,591 (0,178)
Si els ha passat mai que algú, a través del correu electrònic, els hagi enviat un vídeo seu que els hagi fet sentir incòmode una o diverses vegades cada setmana. 46 (7).	3 (0)	2,1 (0,4)	3,6 (0,7)	2,410 (1,874)	0,300 (0,392)
Si els ha passat mai que un correu electrònic que han enviat a una persona s'hagi reenviat, fent-lo públic, sense el seu permís, una o diverses vegades cada setmana. 87 (10).	4,8 (0,3)	4,3 (0,6)	6,5 (0,7)	2,439 (0,456)	0,295 (0,796)

Quadre 24. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del xat en relació amb l'autoconcepte com a estudiant.

A través d'un xat...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
S'hagin burlat d'ells. 178 (14).	9,6 (1,9)	8,5 (0,3)	14,9 (1,6)	11,263 (11,810)	0,004 (0,003)
Els hagin insultats. 219 (21).	9,9 (1,5)	11,1 (0,7)	17,8 (2,6)	11,925 (8,312)	0,003 (0,016)
Els hagin amenaçats. 99 (14).	6,3 (0,9)	4,3 (0,3)	8,7 (2,3)	9,781 (11,964)	0,008 (0,003)
Els hagin ignorat intentant excloure'ls d'un xat. 157 (9).	9 (0,6)	7,9 (0,3)	11 (1,3)	3,033 (5,458)	0,219 (0,065)
S'hagin fet passar per ells (n'hagin suplantat la identitat) sense el seu consentiment. 229 (16).	9,9 (0,3)	12 (0,6)	17,8 (2,6)	10,096 (12,673)	0,006 (0,002)

Quadre 25. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través del Messenger en relació amb l'autoconcepte com a estudiant.

A través del Messenger...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
S'hagin burlat d'ells. 330 (14).	21,1 (1,5)	15,7 (0,3)	24,3 (1,6)	14,282 (8,193)	0,001 (0,017)
Els hagin insultats. 469 (29)	23,2 (1,8)	25,3 (1,2)	30,7 (3)	5,289 (4,823)	0,071 (0,090)
Els hagin amenaçats. 116 (15).	7,5 (0,9)	8,2 (0,5)	14,6 (2)	13,308 (6,247)	0,001 (0,044)
S'hagin fet passar per ells (n'hagin suplantat la identitat) sense el seu consentiment. 464 (26).	20,2 (0,9)	25,9 (0,9)	30,1 (3,9)	8,454 (15,943)	0,015 (0,000)

Quadre 26. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través de d'una xarxa social en relació amb l'autoconcepte com a estudiant.

A través d'una xarxa social (Infoblear, My Space, Facebook...)	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
S'hagin burlat d'ells. 137 (11).	8,4 (0,6)	6,0 (0,4)	12,6 (1,3)	16,038 (3,126)	0,000 (0,210)
Els hagin insultats. 176 (13).	10,8 (0,6)	8,3 (0,5)	13,6 (1,7)	8,326 (4,353)	0,016 (0,113)
Els hagin amenaçats. 83 (7).	5,7 (0,3)	3,3 (0,2)	8,1 (1,3)	14,008 (8,170)	0,001 (0,017)
Hagin inventat o difós rumors sobre ells. 178 (18).	9,3 (0,6)	8,8 (0,7)	14,2 (2,6)	8,390 (9,845)	0,015 (0,007)
Hagin «penjat» secrets o informació personal seva sense autorització. 96 (6).	6 (0)	4,5 (0,3)	7,4 (1)	4,644 (5,171)	0,098 (0,075)

Quadre 27. Prova d'independència de la X^2 del patiment de diverses situacions de *cyberbullying* a través de la web en relació amb l'autoconcepte com a estudiant.

A través d'una pàgina web o un Blog...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
Hagin penjat a Internet alguna foto seva que els fa sentir incòmodes. 138 (5).	8,4 (0,3)	7,5 (0,3)	7,1 (0,3)	0,451 (0,057)	0,798 (0,972)
Hagin penjat a Internet algun vídeo seu que els fa sentir incòmodes. 57 (6).	3,9 (0,3)	2,4 (0,3)	5,2 (0,7)	7,093 (1,162)	0,029 (0,559)
Hagin penjat a Internet rumors o mentides que afecten la seva reputació. 126 (12).	5,4 (0,6)	6,8 (0,6)	9,1 (1)	3,371 (0,555)	0,185 (0,758)
Hagin penjat a Internet secrets o informació personal seva. 79 (6).	4,8 (0,3)	3,9 (0,3)	5,5 (0,7)	1,695 (1,164)	0,428 (0,559)

Reaccions davant el patiment de situacions de ciberassetjament

Respecte dels sentiments que manifesten les víctimes de ciberassetjament, cal remarcar que un 30,1% assenyala que no l'afecten aquestes accions. Això pot fer suposar que gairebé un terç dels subjectes té recursos d'afrontament adequats.

Ens sembla oportú en aquest punt correlacionar els resultats de les preguntes *Quins sentiments tens quan et passen aquestes coses?* (gràfic 28) i *Quin temps varen durar?* (vegeu gràfic 25). Un 70,5% dels enquestats diu que ha patit agressions a través de la utilització de les noves tecnologies en forma ocasional i un 10,5%

de manera repetida i sostinguda en la forma severa d'assetjament. Els episodis aïllats de *bullying* o *cyberbullying* poden originar reaccions negatives que no arriben a constituir-se en un malestar crònic, això pot explicar la resposta «no m'afecta». A més, podríem pensar que les agressions ocasionals tenen el seu origen en desacords puntuals entre companys i no en trets personals o socials de les víctimes. Així doncs, potser ens referim a un tipus d'alumne amb recursos d'afrontament adequats. Probablement, aquests recursos, a més de psicològics (estratègies cognitives d'afrontament), són principalment de caràcter social en el sentit que, molt probablement, siguin joves que tenen una sòlida xarxa d'amics. Per altra banda, en el 9,7% d'alumnes que se sent indefens podríem incloure-hi el 10,5% de joves que diuen que han estat agredits per un temps més llarg. Si els episodis es repeteixen, transformant la conducta en assetjament, l'estrès sostingut que això provoca i les característiques de personalitat (introversió, tendència a aïllar-se, tendència a sentir-se culpable, etc.), dels qui solen ser objecte d'aquestes agressions, explicarien la sensació subjectiva d'estar indefens.

El sentiment d'intranquil·litat, identificable amb l'ansietat, el manifesta un 20,3%. El sentiment d'ira és també important, ja que es pot veure reflectit en dos ítems: «Em sent enfadat/ada» (ho afirma un 25,4%) i «em sent amb ganes de venjança» (ho afirma un 19,0%).

El 32% de les víctimes afirma que no ha fet res davant una situació de ciberassetjament. Entre els qui diuen que no ho han comunicat a ningú (el 25,4%), hi ha un percentatge important (44%) que afirma que no ho ha fet perquè creu que «és una cosa que no té importància». Aquest tipus de reacció reforça la invisibilitat que en general tenen els comportaments agressius entre iguals; si bé els companys en coneixen l'existència, segueix sent un problema inexistent per als adults.

Respecte del fet que el 20,6% manifesti «que és un afer que he d'arreglar tot/a sol/a», cal dir que coincidim amb aquells

autors que consideren el *bullying* i el ciberassetjament com un problema grupal, amb implicacions socials (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Osterman, Kaukiainen, 1996). Això vol dir que tot i que en l'aparició i el manteniment de les dinàmiques de *bullying* i de *cyberbullying* hi ha dos protagonistes que són més visibles (agressor-víctima), els altres participants en la comunitat educativa hi tenen un paper indispensable. El 20,6% esmentat podria fer pensar en una creença internalitzada dels joves en relació amb aquest fenomen com un problema individual, «que ha d'arreglar tot/a sol/a»; un problema entre dues persones: agressor i víctima. Podem pensar que en la base d'aquest tipus de reacció passiva de les víctimes davant l'agressió, hi ha una justificació personal (causes internes que no poden ser modificades) de les agressions externes (sóc dèbil, no em puc defensar etc.). A partir d'això, l'aparició de la vergonya i la culpa, i la necessitat d'amagar el que ha passat. La vergonya i la culpa són els sentiments més associats a la manipulació, per això sempre fan un paper molt important en la victimització. (Collell, J.; Escudé, C., 2006).

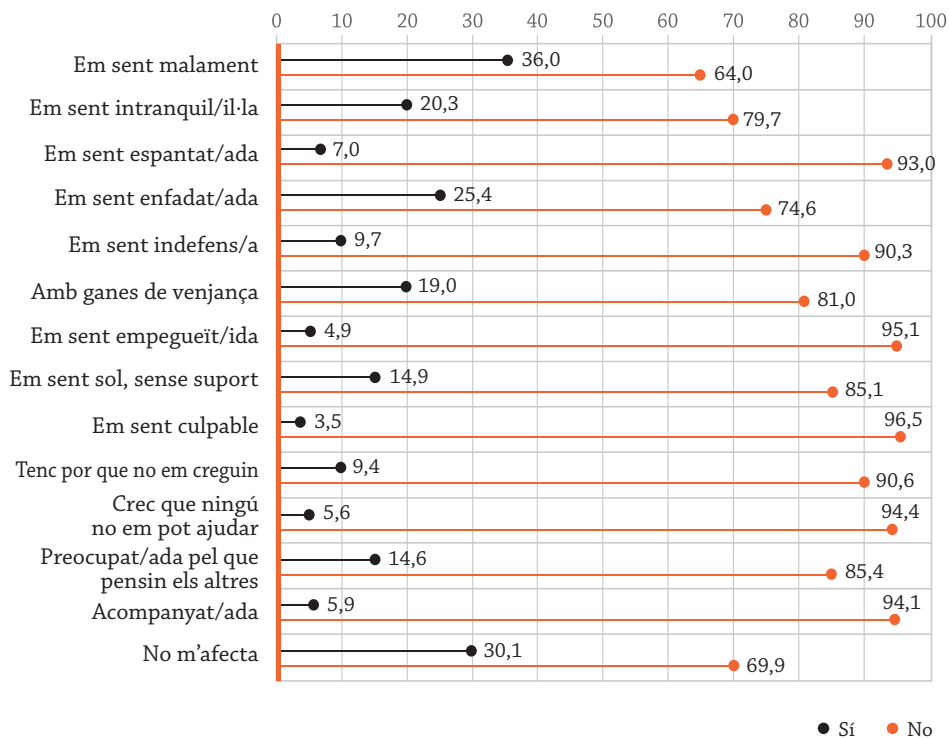
Respecte amb qui es comenta la situació de patiment de *cyberbullying*, com calia esperar en aquesta edat, els amics i amigues apareixen com els principals destinataris de les confidències. Els pares i les mares són el destinatari més citat en segon lloc; les mares —això ja s'havia observat en altres treballs realitzats a les Balears (GIPDE, 2000)— són el principal referent dels joves a l'hora de fer confidències.

En poques ocasions són els professors els destinataris de les confidències, potser pel caràcter de «delació» que té pels joves la comunicació amb l'autoritat acadèmica.

Respecte dels motius de *cyberbullying*, es constata la importància que pels adolescents té l'aspecte físic, tant anatòmic com de vestimenta. A l'hora de fer mal utilitzen prioritàriament aquesta dimensió per ferir (el 41,7% marca aquest ítem).

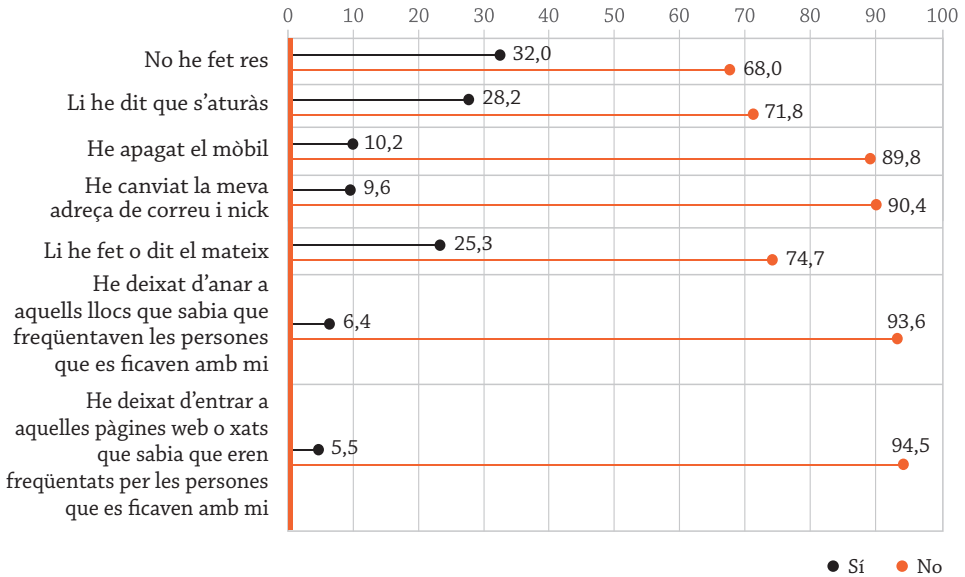
Gràfic 28. Percentatges dels qui afirmen que senten diversos sentiments davant el patiment de *cyberbullying*.

(Pregunta: *Quin sentiment tens quan et passen aquestes coses? Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de cyberbullying.*)

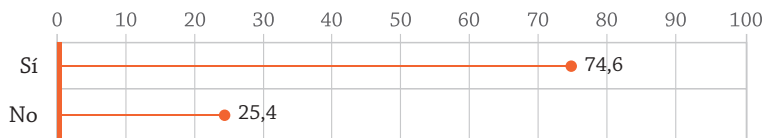
Gràfic 29. Percentatges dels qui afirmen que han tingut diverses reaccions (se'n presenten set) davant el patiment de *cyberbullying*.

(Pregunta: *Quina ha estat la teva reacció quan algú s'ha ficat amb tu a través d'Internet o el mòbil. Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de cyberbullying.*)

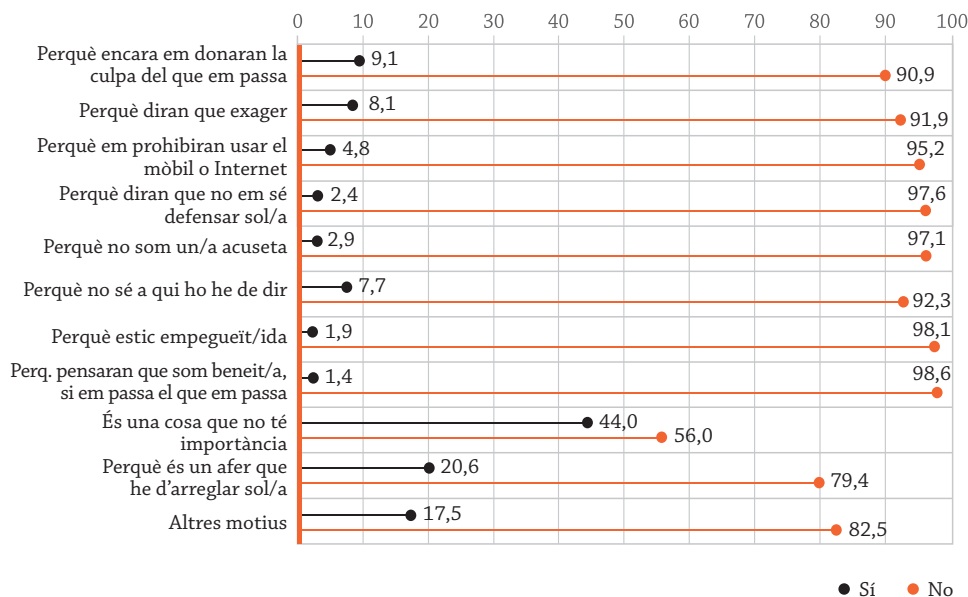
Gràfic 30. Percentatges de les víctimes de ciberassetjament que afirmen que han comentat amb algú, o mantingut en secret, el fet de patir *cyberbullying*.

(Pregunta: *Has comentat a algú el que et passava? Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de cyberbullying.*)

Gràfic 31. Percentatges dels motius al·legats per aquells que afirmen que no han comentat amb ningú el patiment de ciberassetjament.

(Pregunta: *Has comentat a algú el que et passava? Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de cyberbullying.*)

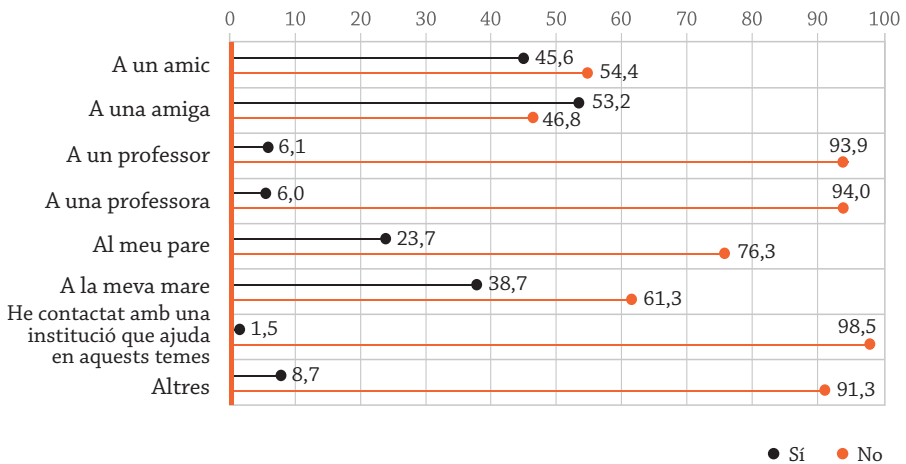
Quadre 28. Motius assenyalats per les 34 persones que al·legaren «altres motius» per no haver comentat a ningú ser víctimes de cyberbullying.

Hi va haver 34 respostes distribuïdes de la forma següent:

- No ho comenten perquè concedeixen poca importància (fins i tot una broma) a l'incident: 14.
- No ho comenten perquè diuen que no els afecta: 7.
- No ho comenten perquè s'han encarat directament amb els agressors: 4.
- No ho comenten perquè diuen que se les saben arreglar tots sols: 3.
- No ho comenten perquè creuen que és un afer que no interessa a ningú: 2.
- No ho comenten perquè consideren que ha estat un incident ocasional: 2.
- No ho comenten perquè els autors no els fan por: 1.
- No ho comenten perquè no coneixen ningú a qui poder fer-ho: 1.

Gràfic 32. Percentatges de les víctimes de ciberassetjament que afirmen que han comentat la seva situació amb amics, amigues, pare o mare, professor, professora o institució.

(Pregunta: *A qui ho has comentat? Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de cyberbullying.*)

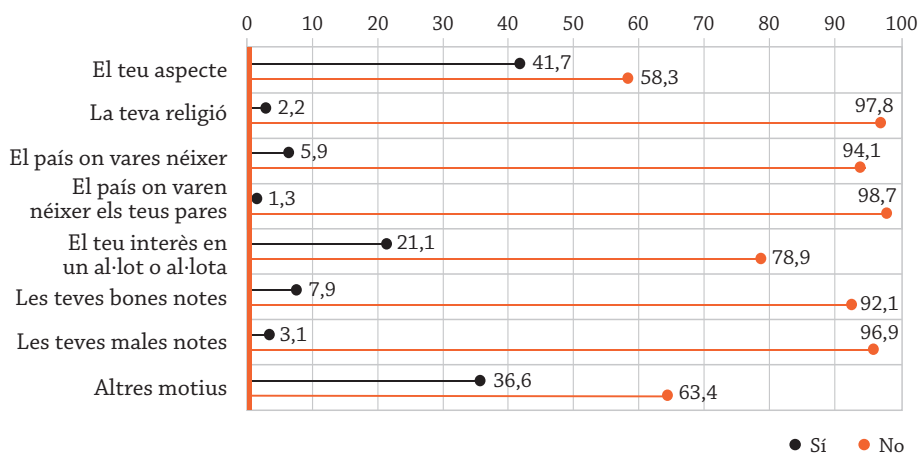

Quadre 29. Altres persones no incloses en les vuit alternatives tancades que s'assenyalaven en el qüestionari a qui les víctimes de ciberassetjament afirmen que han comentat la situació. (Hi va haver 46 respostes, distribuïdes de la forma que s'assenyala a l'esquema.)

- Altres familiars a part del pare o de la mare: 31 (germans, 16; cosins, 8; oncles, 2; cunyats, 2; avis, 1; «familiars» en general, 2).
- Altres membres de la comunitat escolar: 4 (orientador, 1; director, 1; «educadors» en general, 1; «Institut», 1).
- Al grup d'amics i amigues: 6.
- A la parella o a l'exparella: 3.
- Al psiquiatre: 1.

Gràfic 33. Percentatges dels qui afirmen que el ciberassetjament que pateixen està relacionat amb el seu aspecte, la seva religió, el lloc de naixement, el seu interès per un amic o amiga o per les seves notes.

(Pregunta: *Les coses que et deien o diuen quan es ficaven o es ficuen amb tu a través del mòbil o Internet estan relacionades amb...* Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de *cyberbullying*.)

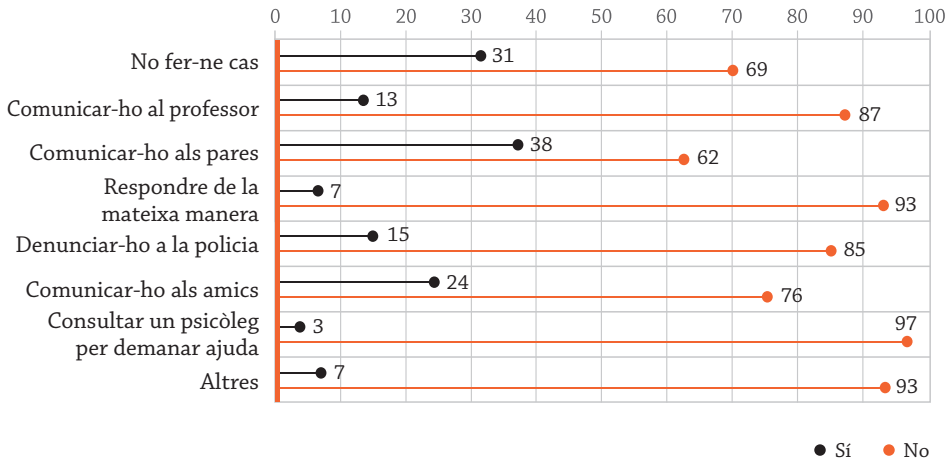
Quadre 30. Altres temes amb què diuen que està relacionat el comportament de ciberassetjament que pateixen.

De les 114 respostes només feien referència als continguts del *cyberbullying*:

- Al seu caràcter o forma de ser, 17.
- A relacions de parella, 10.
- Al seu nom o cognoms, 7.
- A la seva ideologia política, 4.
- A les seves relacions amb amics o amigues, 4.
- A les seves inclinacions sexuals, 2.
- A la seva forma de parlar, 2.
- Al seu aspecte a causa de dur ulleres, 2.

Gràfic 34. Percentatges (%) dels qui afirmen que la millor manera de reaccionar davant el ciberassetjament és....

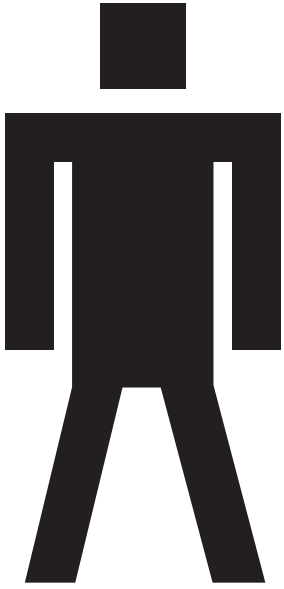
(Pregunta: *Quina creus que és la millor manera de reaccionar quan una persona pateix a través del mòbil o d'Internet algunes de les malifetes assenyalades anteriorment?*)

Quadre 31. Altres formes de reaccionar davant situacions de patiment de *cyberbullying*.

De les 112 respostes donades a l'opció «altres»:

- 62 fan referència a diverses formes d'encarar-se amb els agressors: esbrinar qui són i apallissar-los (21), parlar amb ells (15), fer amb ells el mateix (4), prendre mesures (10), amenaçar-los (4), fer pública la identitat dels agressors (2), atacar-los en grup (2), denunciar-los (4).
- 7 fan referència a conductes relacionades amb les tecnologies: apagar o canviar el número de mòbil (3), canviar l'adreça de correu electrònic o el compte a la xarxa (3), intentar infectar de virus l'ordinador de l'agressor (1).
- 6 fan referència a comunicar-ho a altres familiars que no són els pares o les mares: 4 es refereixen als germans o germanes i 2 als cosins.
- 10 afirmen que la millor manera de reaccionar és passar del tema i no fer res.
- Les altres respostes no fan referència explícita al que es demanava o repeteixen les mesures que ja es consideraven al qüestionari.

Ajuda rebuda davant patiment de ciberassetjament i coneixement dels causants

Els amics són els qui més intervenen a l'hora d'ajudar les víctimes de *cyberbullying*. Un 50,5% manifesta que un amic o amiga el va ajudar i un 18,6% que va trobar suport en un company. Per altra banda, és també destacable l'escassa participació dels pares i mares (només el 15% diu que hi va intervenir algun familiar) i del professorat (7,4%). Aquestes dades mostren, una vegada més, la importància dels iguals en aquest període d'edat; quan tenen problemes a Internet els amaguen als pares i mares i només quan els casos són molt greus els els contem; tractem de resoldre els problemes ells mateixos o amb els seus iguals (Garitaonandia, Garmendia, 2008). Cal no oblidar, però, la dada assenyalada en apartats anteriors: el 43% dels enquestats diuen que quan coneixen una situació de ciberassetjament no fan res,

encara que la víctima sigui un amic²¹ .

El fet que els contextes en línia afavoreixin l'anonimat no significa que les víctimes no coneguin els causants de les malifetes. La dada obtinguda (el 55,8% afirma que coneix els qui li fan *cyberbullying*) és semblant a l'obtinguda en altres estudis com el de Wolak, Mitchell i Finkelhor D. (2007), que mostrava que el 43% de víctimes de ciberassetjament coneixien l'agressor²² . Dades semblants són les aportades per Kowalski i Limber (2007): només el 48% de les víctimes desconeixia la identitat dels agressors²³ .

Resulta sorprenent que hi hagi un 21,3% de respostes marcades a l'opció que l'agressor és un amic, per damunt i tot dels que «foren amics» (21%). Això només es podria explicar si aquestes agressions tenen més un caire de disputa temporal a la qual el mateix subjecte tampoc no dóna gaire importància, ja que manifesta que «som amics». Aquest resultat concorda amb l'observació assenyalada en apartats anteriors que les agressions duren molt poc temps. Es tracta, en aquest casos, realment de *bullying* o de simples disputes entre amics que es fan per mitjans electrònics i que duren poc i tenen poca importància pels agents de la situació?

Respecte de les característiques de les víctimes cal remarcar, una vegada més, que els aspectes físics accentuats són essencials per ser víctima (38%). Un altre cop veiem la gran importància que els adolescents donen a l'autoimatge física. La segona variable és la falta d'amics (31,3%), que denota el referent més important pels adolescents des de la perspectiva del desenvolupament social: els amics i els iguals.

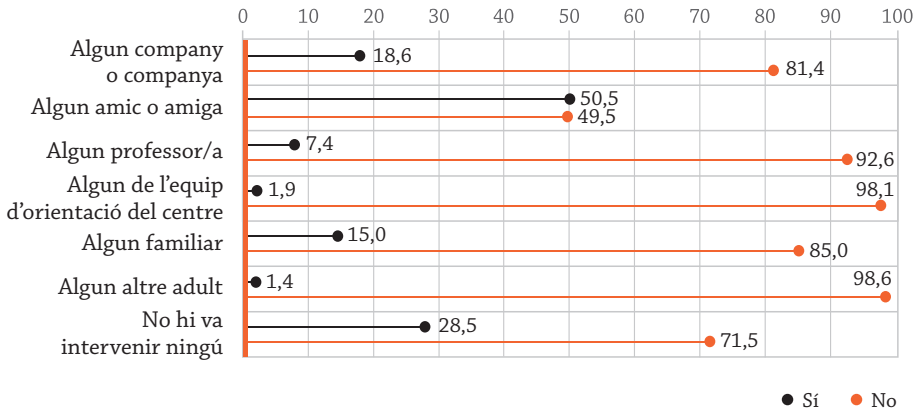
21. Els testimonis desconeixen que fan un paper fonamental en la dinàmica del *cyberbullying*, especialment en la persistència de la conducta agressiva. En un primer moment pot ser que l'agressor actuï amb un assetjament lleu, però a mesura que es va adonant que la seva víctima no té suport, probablement decidirà mantenir les agressions i augmentar la gravetat de les seves accions. D'altra banda, aquest doble silenci de les víctimes i dels testimonis contribueix que el problema no es manifesti. És per això que és important la recerca orientada a esbrinar les causes per les quals no es proporciona ajuda i, també, la formació en aquest camp dels membres de la comunitat educativa (Hernández Prados, 2006).

22. L'enquesta d'aquests autors es va fer amb 1.500 joves d'entre 10 i 17 anys.

23. Cal tenir present que el ciberassetjament pot adoptar dues modalitats: pot reforçar un *bullying* ja existent (en aquest cas l'alumne agredit coneix l'agressor) o no tenir antecedents, amb la qual cosa hi ha més desconeixement de la identitat de l'agressor i dels motius de l'assetjament (Hernández Prados, 2006).

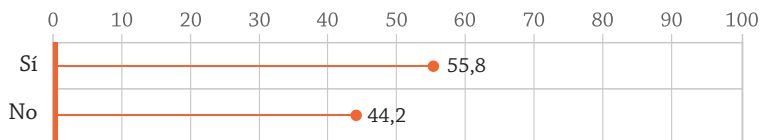
Gràfic 35. Percentatges de víctimes de ciberassetjament que reberen ajuda de companys, amics, professors, orientadors, familiars, adults, ningú.

(Pregunta: *Quan es ficaren amb tu, va intervenir algú per ajudar-te? Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de cyberbullying.*)

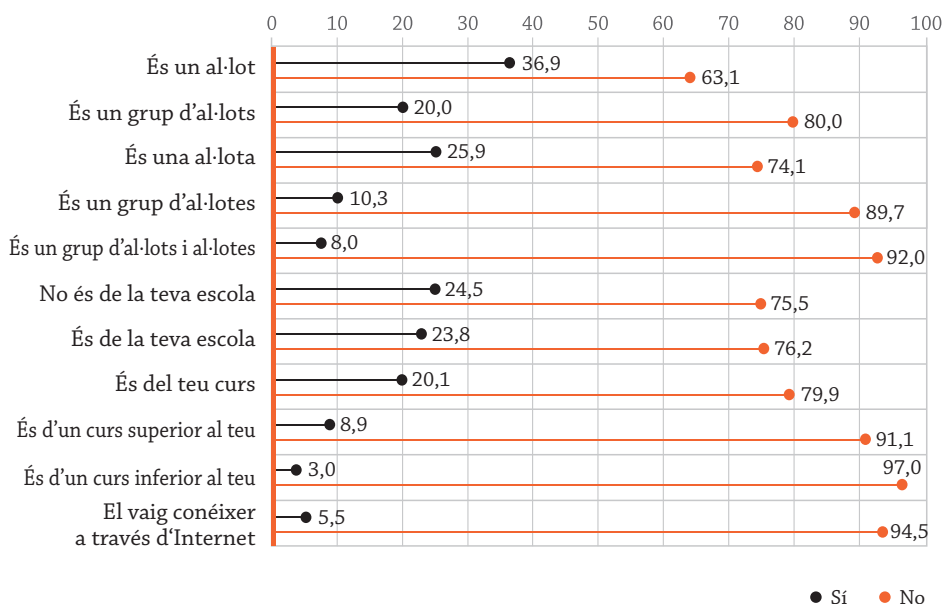
Gràfic 36. Percentatges de les víctimes de ciberassetjament que coneixen els autors.

(Pregunta: *Coneixes la persona o les persones que tenen aquests comportaments a través del mòbil o Internet envers tu? Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de cyberbullying.*)

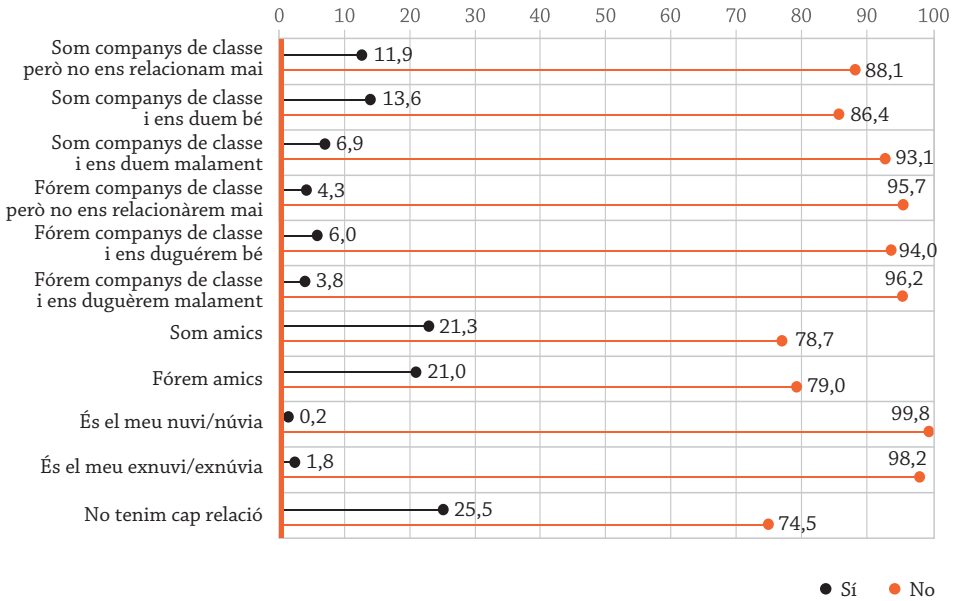
Gràfic 37. Percentatges d'al·lots, al·lotes, grups d'al·lots o al·lotes, etc., que són els executors de *cyberbullying*.

(Pregunta: *Assenyala, per favor, i d'acord amb el quadre que segueix, les característiques de la persona o les persones que es fiquen amb tu a través d'Internet o el mòbil.* Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de ciberassetjament.)

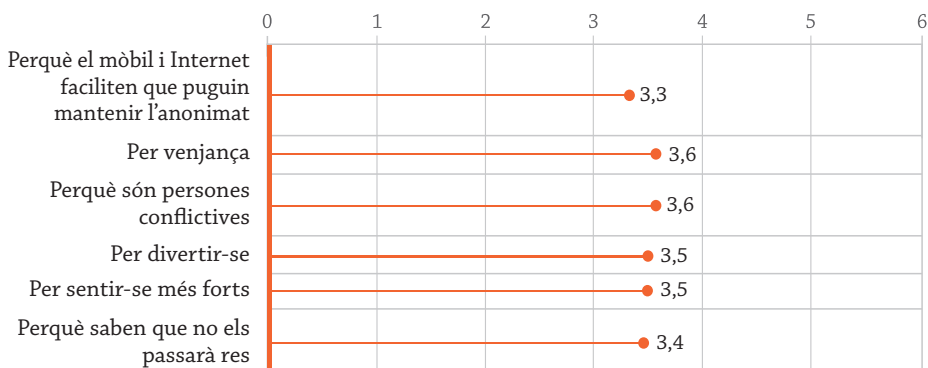
Gràfic 38. Vinclle que mantenen les víctimes del ciberassetjament amb els executors.

(Pregunta: *Quin tipus de vinclle mantens amb aquesta persona o persones?*
Només contestaren aquesta pregunta els qui digueren que havien estat víctimes d'alguna acció de *cyberbullying*.)

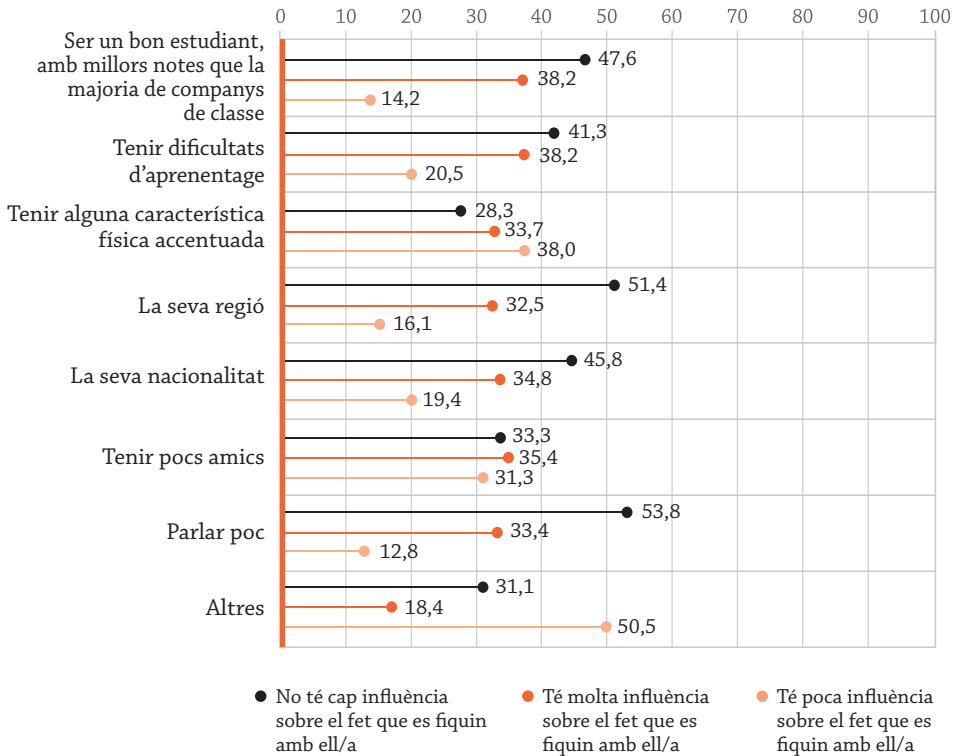
Gràfic 39. Valoració de diverses causes que poden estar en l'origen del cyberbullying.

(Pregunta: *Aquí s'assenyalen algunes de les causes possibles perquè una persona pugui fer servir els mòbils o Internet per molestar els altres. Quines d'aquestes causes consideres que són més importants? Ordena les teves respostes de més important [6] a menys [1].*)

Gràfic 40. Opinió dels enquestats sobre la influència de set característiques de les persones sobre el fet que puguin ser víctimes de *cyberbullying*.

(Pregunta: *A l'esquema s'assenyalen una sèrie de característiques que poden tenir els estudiants. Volem que ens diguis quina influència creus que pot tenir cadascuna d'aquestes característiques sobre el fet que es fiquin amb ells.*)

Quadre 32. Les 209²⁴ respostes dels qui feren referència a altres causes es poden classificar en les categories següents:²⁵

● Relacionades amb l'aspecte (36):

«L'aspecte físic» (3).
«L'aspecte» (3).
«La forma de vestir» (22).
«Ser lleig» (5).
«Les ulleres» (2). «La forma del rostre» (1).

● Relacionades amb el caràcter (51):

«Ser tímid» (9).
«No participar, ser poc sociable» (13).
«Forma de ser» (9).
«Comportament infantil» (5).
«Ser cregut, fer el gallet, ser *xulo*» (12).
«Estar un poc *xiflat*» (1).
«Fer el pur» (1).
«Ser estrany» (1).

● Relacionades amb la diferència (39):

«Pel color de la pell» (5).
«Ser diferents» (12).
«Discapacitats, minusvàlids» (5).
«Orientació sexual» (5).
«Ideologia política» (4).
«Tenir gusts diferents» (4).
«Forma de parlar» (4).

● Relacionades amb l'escola (10):

«Ser *novato*» (4). «*Pilota i mimat* pels professors» (2). «Repetir curs, treure males notes» (3). «Ser el sobrat de la classe» (1).

● Relacionades amb la situació familiar (3):

«Tenir doblers» (3).

● Motius indeterminats (10):

«Caure malament» (4). «Ser *friki*» (4). «El seu comportament» (1). «La seva personalitat» (1).

24. Hi ha 78 respostes que no han estat considerades.

25. No s'assenyalen aquelles causes citades una sola vegada.

Causants de ciberassetjament

Només són dos els comportaments de ciberassetjament que un percentatge superior al 10% dels enquestats diu que ha realitzat de forma ocasional: insultar a través del Messenger (12,9%) i burlar-se, també a través del Messenger (11,2%). Amb percentatges superiors al 5% hi ha: insultar i burlar-se a través del telèfon mòbil (5,1 i 8,4%, respectivament), suplantar la identitat i excloure en l'entorn del Messenger (8,3% i 6,4%). Aquests dos darrers comportaments són els únics amb un percentatge superior a l'u per cent dels qui diuen que ho fan una o diverses vegades cada setmana (1,2% excloure i 1,1% suplantar la identitat).

Els causants de ciberassetjament són, majoritàriament, els al·lots: en tots els comportaments analitzats (34) els percentatges dels al·lots que diuen que els han dut a terme, tant en una o diverses ocasions

com de forma continuada (una o diverses vegades cada setmana), són sempre superiors als de les al·lotes. A més: les diferències són estadísticament significatives en gairebé tots els casos.

En 27 dels 34 comportaments analitzats, els percentatges dels qui afirmen haver-los dut a terme en alguna ocasió són superiors entre els al·lots i al·lotes nascuts a l'estranger, mentre que en el cas dels qui diuen que ho fan de forma habitual el percentatge d'al·lots i al·lotes nascuts a l'estranger només es dona en 19 casos.

33 dels 34 comportaments analitzats són executats en alguna ocasió (i 30 de forma habitual) per un percentatge superior dels qui afirmen que treuen notes pitjors que la majoria de la classe que dels qui diuen que treuen notes millors o iguals que la majoria. Diversos autors coincideixen a afirmar que, en general, els alumnes amb possibilitats d'agredir un company solen tenir una reacció negativa envers el centre educatiu i el professorat. Aquests alumnes no obtenen bons resultats acadèmics i tenen problemes a l'hora d'enfrontar-se a tasques de caràcter cognitiu (Ortega, 2005).

Gràfic 41. Percentatges d'enquestats que afirmen que han realitzat diverses accions de ciberassetjament emprant el telèfon mòbil.

(Pregunta: Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el telèfon mòbil per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre.)

Quadre 33. Els 13 que digueren «altres» assenyalaren:

- Fer bromes amb el telèfon (8).
- Insultar a través de Messenger (2).
- Penjar vídeos a Youtube (1).
- Fer-se passar per un altre (1).
- Enregistrar telefonades (1).

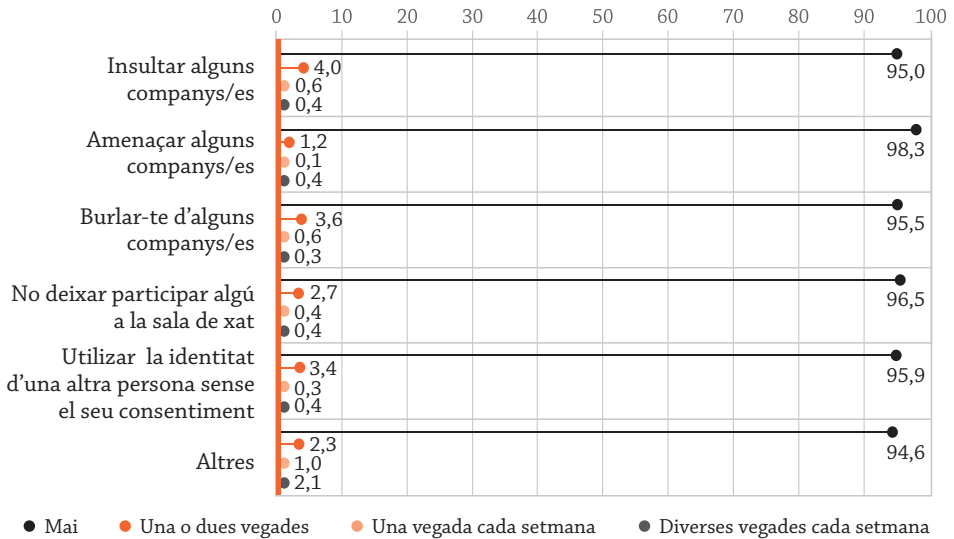
Gràfic 42. Percentatges d'enquestats que afirmen que han realitzat diverses accions de ciberassetjament emprant el correu electrònic.

(Pregunta: *Assenjala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el correu electrònic per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre.*)

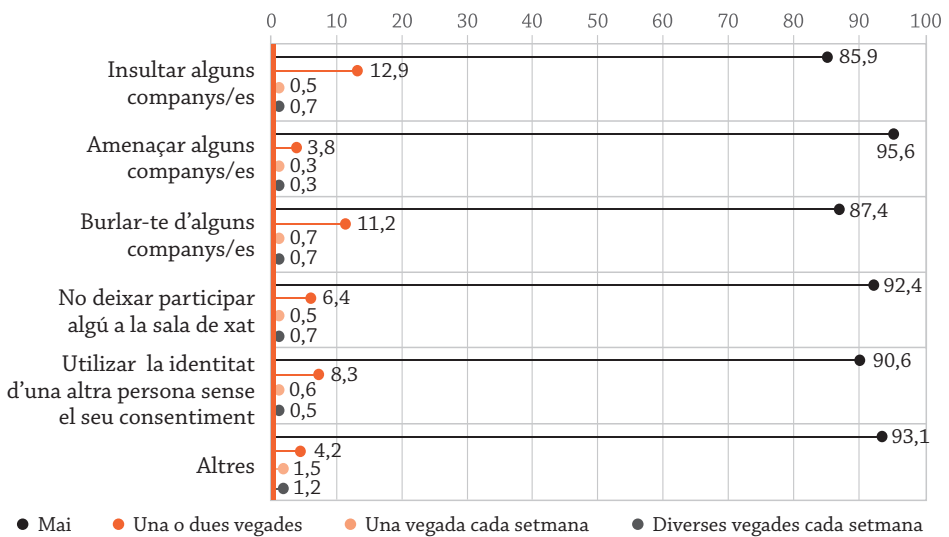
Gràfic 43. Percentatges d'enquestats que afirmen que han realitzat diverses accions de ciberassetjament emprant el xat.

(Pregunta: Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el xat per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre.)

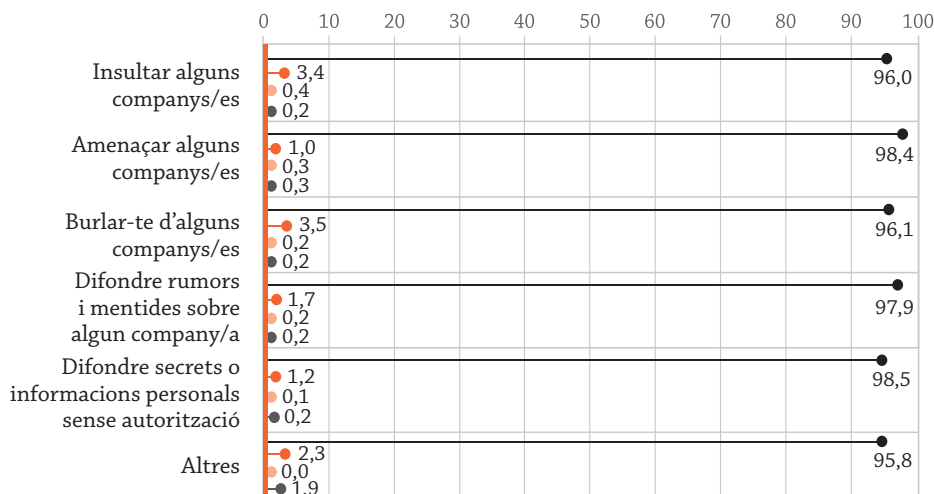
Gràfic 44. Percentatge d'enquestats que afirmen que han realitzat diverses accions de ciberassetjament emprant el Messenger.

(Pregunta: Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el Messenger per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre.)

Gràfic 45. Percentatges d'enquestats que afirmen que han realitzat diverses accions de ciberassetjament emprant xarxes socials.

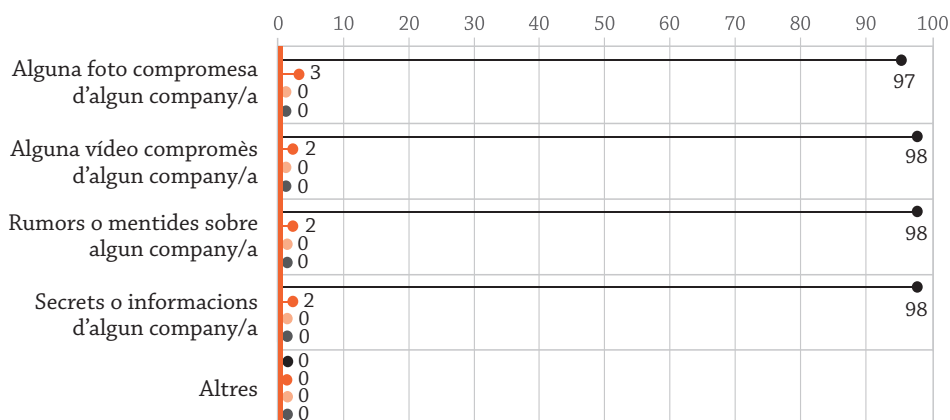
(Pregunta: Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat una xarxa social per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre.)

● Mai ● Una o dues vegades ● Una vegada cada setmana ● Diverses vegades cada setmana

Gràfic 46. Percentatges d'enquestats que afirmen que han realitzat diverses accions de ciberassetjament emprant la web.

(Pregunta: Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat una web per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre.)

● Mai ● Una o dues vegades ● Una vegada cada setmana ● Diverses vegades cada setmana

Quadre 34. Percentatges dels qui diuen que han dut a terme diverses accions de ciberassetjament mitjançant set possibilitats que ofereixen Internet i el telèfon mòbil.

Els nombres que estan fora parèntesis fan referència als qui han contestat que han estat botxins «una o dues vegades». Els números entre parèntesis fan referència als percentatges d'alumnes que han assenyalat «una vegada cada setmana» o «diverses vegades cada setmana».

Accions que han fet	Mitjançant el telèfon mòbil	Mitjançant SMS del mòbil	Mitjançant correu electrònic	Mitjançant xats (general)	Mitjançant MSN	Mitjançant xarxa Social	Mitjançant web
Insultat	5,1 (0,5)	4,1 (0,7)	3,9 (0,5)	4 (1)	12,9 (1,2)	3,4 (0,6)	
Amenaçat	2,4 (0,5)	1,5 (0,5)	1,4 (0,3)	1,2 (0,4)	3,8 (0,6)	1 (0,6)	
Burlat	8,4 (0,8)	4,9 (0,4)	4,3 (0,8)	3,6 (0,9)	11,2 (1,4)	3,5 (0,4)	
Difós un vídeo compromès	2,2 (0,4)		0,8 (0,3)				2 (0)
Difós foto compromesa	3,7 (0,4)		2,2 (0,5)				3 (0)
Difós correu electr./SMS sense permís		2,7 (0,3)	1,5 (0,3)				
Suplantat identitat				3,4 (0,7)	8,3 (1,1)		
Exclòs algú de MSN o xat o també «offline»				2,7 (0,8)	6,4 (1,2)		
Difós rumors i falsedats						1,7 (0,4)	2 (0)
Difós secrets o informació personal						1,2 (0,3)	2 (0)
Ignorat							
Posat malnoms							
Espenyat o amagat coses							
Pres coses							
Obligat a fer coses							
Pegat							

Quadre 35. Prova d'independència de la X^2 de nou comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el mòbil en relació amb el gènere. Els nombres que estan fora parèntesis fan referència als qui han contestat que havien estat botxins «una o dues vegades», «una vegada cada setmana» i «diverses vegades cada setmana». Els nombres entre parèntesis fan referència als percentatges d'alumnes que han assenyalat «una vegada cada setmana» o «diverses vegades cada setmana».

A través del mòbil...	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
Han fet telefonades per insultar. 137 (8).	8,9 (0,8)	6 (0,1)	5,340 (4,002)	0,021 (0,045)
Han fet telefonades per amenaçar. 91 (8).	6,9 (0,9)	2,9 (0)	15,313 (7,367)	0,000 (0,007)
Han fet telefonades per burlar-se. 204 (14).	13,5 (1,4)	8,7 (0,1)	10,496 (9,262)	0,001 (0,002)
Han enviat missatges de text (SMS) amb insults. 122 (13).	7,2 (1)	6,2 (0,5)	0,836 (1,514)	0,360 (0,219)
Han enviat missatges de text (SMS) amb amenaces. 73 (9).	5,6 (0,9)	2,3 (0,1)	12,248 (4,873)	0,000 (0,027)
Han enviat missatges de text (SMS) amb burles. 130 (7).	8,7 (0,8)	5,5 (0)	7,148 (6,422)	0,008 (0,011)
Han reenviat a altres persones un missatge de text que algú els havia enviat a ells, amb l'objectiu de fer-lo públic sense l'autorització de qui el va enviar. 92 (5).	6,2 (0,5)	3,8 (0)	5,199 (4,581)	0,023 (0,032)
Han utilitzat una foto compromesa d'algun company o companya feta amb la càmera del mòbil amb la intenció de provocar o burlar-se d'ell o ella. 107 (7).	7,6 (0,8)	4,1 (0)	9,888 (6,415)	0,002 (0,011)
Han utilitzat un vídeo compromès d'un company o companya fet amb la càmera del mòbil amb l'objectiu de fer una broma o provocar el protagonista. 86 (8).	6,7 (0,9)	2,6 (0)	17,293 (7,359)	0,000 (0,007)

Quadre 36. Prova d'independència de la χ^2 d'11 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el correu electrònic en relació amb el gènere.

A través de correus electrònics...	Home (n=953)	Dona (n=860)	χ^2	p
Han enviat correus electrònics amb insults. 104 (9).	6,6 (1)	4,8 (0)	2,840 (8,188)	0,092 (0,004)
Han enviat correus electrònics amb amenaces. 53 (5).	4 (0,5)	1,7 (0)	8,016 (4,539)	0,005 (0,033)
Han enviat correus electrònics amb burles. 118 (15).	7,3 (1,4)	5,6 (0,2)	2,311 (7,029)	0,128 (0,008)
Han enviat correus electrònics amb fotos compromeses d'un company o companya per fer-li broma o molestar-lo. 69 (10).	4 (0,8)	3,6 (0,2)	0,181 (3,041)	0,671 (0,081)
Han enviat vídeos fets a algun company o companya amb la intenció de burlar-se d'ell o d'ella, desprestigiar-lo o molestar-lo. 42 (5).	3,1 (0,5)	1,5 (0)	6,136 (4,539)	0,013 (0,033)
Reenviar a altres persones un correu electrònic que t'havien dirigit a tu, sense el consentiment de qui te l'havia enviat, amb la intenció de fer broma o desprestigiar. 56 (5).	3 (0,5)	3,1 (0)	0,014 (4,534)	0,906 (0,033)

Quadre 37. Prova d'independència de la χ^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant un xat en relació amb el gènere.

A través d'un xat...	Home (n=953)	Dona (n=860)	χ^2	p
Han insultat alguns companys/es. 129 (18).	8,5 (1,5)	5,7 (0,5)	4,975 (4,676)	0,026 (0,031)
Han amenaçat alguns companys/es. 71 (8).	5 (0,6)	2,7 (0,2)	6,704 (1,642)	0,010 (0,200)
S'han burlat d'alguns companys/es. 121 (15).	7,3 (1,4)	5,9 (0,2)	1,453 (7,099)	0,228 (0,008)
No han deixat participar algú a la sala de xat. 107 (15).	7,5 (1,4)	4,2 (0,2)	8,673 (7,086)	0,003 (0,008)
Han utilitzat la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment. 117 (14).	7,3 (1,3)	5,5 (0,2)	2,647 (6,278)	0,104 (0,012)

Quadre 38. Prova d'independència de la X^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el Messenger en relació amb el gènere.

A través del Messenger...	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
Han insultat alguns companys/es. 278 (21)	16,4 (1,9)	14,2 (0,4)	1,660 (9,420)	0,198 (0,002)
Han amenaçat alguns companys/es. 106 (12)	7,8 (1,1)	3,7 (0,2)	13,430 (4,616)	0,000 (0,032)
S'han burlat d'alguns companys/es. 254 (25)	16,9 (2,1)	10,8 (0,6)	13,872 (7,769)	0,000 (0,005)
No han deixat participar algú. 170 (22)	11,1 (1,7)	7,4 (0,7)	7,208 (3,734)	0,007 (0,053)
Han utilitzat la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment. 202 (20)	12,7 (1,6)	9,4 (0,6)	4,907 (4,146)	0,027 (0,42)

Quadre 39. Prova d'independència de la X^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant una xarxa social en relació amb el gènere.

A través d'una xarxa social (Infoblear, My Space, Facebook...)	Home (n=953)	Dona (n=860)	X^2	p
Han insultat alguns companys/es. 105 (12).	6,2 (1,1)	5,3 (0,2)	0,588 (4,605)	0,443 (0,032)
Han amenaçat alguns companys/es. 63 (10).	4,3 (1)	2,6 (0,1)	4,100 (5,678)	0,043 (0,017)
S'han burlat d'alguns companys/es. 104 (7).	6,5 (0,8)	4,9 (0)	2,200 (6,357)	0,138 (0,012)
Han difós rumors i mentides sobre algun company/a. 73 (7).	4,1 (0,6)	4 (0,1)	0,023 (3,113)	0,881 (0,078)
Han difós secrets o informacions personals sense autorització. 63 (4).	3,8 (0,4)	3,1 (0)	0,549 (3,622)	0,459 (0,057)

Quadre 40. Prova d'independència de la χ^2 de 4 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant una web en relació amb el gènere.

A través d'una xarxa social (Infobalea, My Space, Facebook...)	Home (n=953)	Dona (n=860)	χ^2	p
Han penjat alguna foto compromesa d'algun company/a. 91 (6).	6,3 (0,4)	3,6 (0,2)	6,868 (0,496)	0,009 (0,481)
Han penjat algun vídeo compromès d'algun company/a. 68 (4).	4,9 (0,3)	2,4 (0,1)	7,764 (0,825)	0,005 (0,364)
Han difós rumors o mentides sobre algun company/a. 69 (4).	4,7 (0,4)	2,8 (0)	4,605 (3,659)	0,032 (0,056)
Han difós secrets o informacions d'algun company/a. 70 (6).	5 (0,4)	2,6 (0,2)	7,482 (0,495)	0,006 (0,481)

Quadre 41. Prova d'independència de la χ^2 de 9 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el mòbil en relació amb el lloc de naixement.

A través del mòbil...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	χ^2	p
Han fet telefonades per insultar. 136 (8).	7,3 (0,4)	5,5 (0,7)	9,3 (0,4)	2,089 (0,230)	0,352 (0,891)
Han fet telefonades per amenaçar. 90 (8).	4,5 (0,4)	4,1 (0,7)	7,8 (0,4)	5,446 (0,229)	0,066 (0,892)
Han fet telefonades per burlar-se. 203 (14).	10,6 (0)	17,2 (1,4)	10,7 (0,4)	5,896 (1,222)	0,052 (0,543)
Han enviat missatges de text (SMS) amb insults. 121 (13).	6,3 (0,6)	6,2 (0,7)	8,5 (1,5)	1,790 (2,793)	0,409 (0,247)
Han enviat missatges de text (SMS) amb amenaces. 72 (9)	3,6 (0,4)	2,8 (0,7)	6,7 (0,8)	6,852 (0,604)	0,042 (0,739)
Han enviat missatges de text (SMS) amb burles. 129 (7)	6,3 (0,3)	8,3 (0,7)	10,7 (0,8)	7,232 (1,668)	0,027 (0,434)
Han reenviat a altres persones un missatge de text que algú els havia enviat a ells, amb l'objectiu de fer-lo públic sense l'autorització de qui el va enviar. 91 (5).	4,2 (0,3)	6,9 (0)	8,1 (0,4)	8,628 (0,501)	0,013 (0,778)
Han utilitzat una foto compromesa d'algun company o companya feta amb la càmera del mòbil amb la intenció de provocar o burlar-se d'ell o ella. 107 (7).	5,3 (0,4)	9,7 (1,4)	7 (0)	5,342 (4,812)	0,069 (0,090)
Han utilitzat un vídeo compromès d'un company o companya fet amb la càmera del mòbil amb l'objectiu de fer una broma o provocar el protagonista. 85 (8).	4,1 (0,3)	6,9 (2,1)	6,3 (0,4)	4,145 (9,602)	0,126 (0,008)

Quadre 42. Prova d'independència de la X^2 de 6 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el correu electrònic en relació amb el lloc de naixement.

A través de correus electrònics...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	X^2	p
Han enviat correus electrònics amb insults. 103 (9).	5,1 (0,3)	7,6 (0,7)	7,4 (1,5)	3,306 (6,859)	0,191 (0,032)
Han enviat correus electrònics amb amenaces. 53 (5).	2,6 (0,1)	3,4 (0,7)	4,4 (0,8)	2,998 (4,012)	0,223 (0,135)
Han enviat correus electrònics amb burles. 118 (15).	5,6 (0,7)	6,9 (1,4)	11,1 (1,1)	11,589 (1,063)	0,003 (0,588)
Han enviat correus electrònics amb fotos compromeses d'un company o companya per fer-li broma o molestar-lo. 69 (10).	3,3 (0,4)	6,2 (1,4)	4,8 (0,8)	3,862 (2,403)	0,145 (0,301)
Han enviat vídeos fets a algun company/a amb la intenció de burlar-se d'ell o d'ella, desprestigiar-lo o molestar-lo. 42 (5).	1,9 (0,2)	2,8 (0,7)	4,4 (0,4)	6,901 (1,195)	0,032 (0,550)
Reenviar a altres persones un correu que t'havien dirigit a tu, sense el consentiment de qui te l'havia enviat, amb la intenció de fer broma o desprestigiar. 56 (5).	2,7 (0,1)	3,4 (1,4)	4,8 (0,8)	3,454 (10,738)	0,178 (0,005)

Quadre 43. Prova d'independència de la X^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el xat en relació amb el lloc de naixement.

A través d'un xat...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	X^2	p
Han insultat alguns companys/es. 129 (...).	6,3 (...)	7,6 (...)	11,1 (...)	8,141 (5,694)	0,017 (0,058)
Han amenaçat alguns companys/es. 71 (8).	3,4 (0,3)	4,1 (0,7)	6,3 (1,1)	5,034 (3,856)	0,081 (0,145)
S'han burlat d'alguns companys/es. 122 (15).	5,4 (0,8)	11 (2,1)	11,1 (0,4)	16,499 (3,520)	0,000 (0,172)
No han deixat participar algú a la sala de xat. 106 (15).	5,3 (0,9)	6,2 (1,4)	8,5 (0,4)	4,408 (1,247)	0,110 (0,536)
Han utilitzat la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment. 116 (14).	5,8 (0,7)	10,3 (0,7)	7,4 (1,1)	5,187 (0,511)	0,075 (0,775)

Quadre 44. Prova d'independència de la χ^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el messenger en relació amb el lloc de naixement.

A través del Messenger...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	χ^2	p
Han insultat alguns companys/es. 279 (21).	15,2 (1,1)	17,9 (1,4)	14,8 (1,5)	0,842 (0,445)	0,656 (0,800)
Han amenaçat alguns companys/es. 106 (12).	5,7 (0,5)	5,5 (1,4)	6,7 (1,1)	0,418 (2,589)	0,811 (0,274)
S'han burlat d'alguns companys/es. 255 (25).	14,1 (1,3)	16,6 (3,5)	12,2 (0,8)	1,502 (5,526)	0,472 (0,063)
No han deixat participar algú. 170 (22).	9,3 (1,2)	7,6 (1,4)	10,4 (1,5)	0,866 (0,273)	0,649 (0,872)
Han utilitzat la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment. 203 (20).	11 (0,8)	10,3 (3,5)	12,2 (1,5)	0,428 (8,975)	0,807 (0,011)

Quadre 45. Prova d'independència de la χ^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant una xarxa social en relació amb el lloc de naixement.

A través d'una xarxa social (Infoblear, My Space, Facebook...)	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	χ^2	p
Han insultat alguns companys/es. 107 (12)	5,3 (0,4)	6,2 (1,4)	8,5 (1,5)	5,400 (5,180)	0,067 (0,075)
Han amenaçat alguns companys/es. 63 (10)	3,2 (0,4)	2,8 (0,7)	5,2 (1,5)	2,896 (5,413)	0,235 (0,067)
S'han burlat d'alguns companys/es. 105 (7)	5,1 (0,1)	4,8 (1,4)	9,6 (1,5)	8,712 (15,940)	0,013 (0,000)
Han difós rumors i mentides sobre algun company/a. 73 (7)	3,3 (0,1)	4,1 (0,7)	7,4 (1,5)	9,713 (11,239)	0,008 (0,004)
Han difós secrets o informacions personals sense autorització. 64 (4)	3,1 (0,1)	4,8 (0)	5,2 (0,8)	3,812 (4,208)	0,149 (0,128)
D'altres (especifica-ho) _____ 7 (7)	1 (1)	0 (0)	6,7 (6,7)	9,413 (9,413)	0,009 (0,009)

Quadre 46. Prova d'independència de la X^2 de 4 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant una pàgina web en relació amb el lloc de naixement.

A través d'una pàgina web o d'un blog...	Nascuts a les Balears (n= 1405)	Nascuts en altres indrets d'Espanya (n= 145)	Nascuts a l'estranger (n= 270)	X^2	p
Han penjat alguna foto compromesa d'algun company/a. 92 (6).	4,3 (0,3)	4,8 (0)	8,9 (0,8)	9,774 (2,024)	0,008 (0,364)
Han penjat algun vídeo compromès d'algun company/a. 68 (4).	3,3 (0,3)	3,4 (0)	5,9 (0,4)	4,230 (0,620)	0,121 (0,733)
Han difós rumors o mentides sobre algun company/a. 69 (4).	3,1 (0,1)	5,5 (0)	6,7 (0,8)	9,362 (4,154)	0,009 (0,125)
Han difós secrets o informacions d'algun company/a.70 (6).	3,1 (0,1)	4,8 (0)	7,4 (1,5)	11,982 (13,182)	0,003 (0,001)

Quadre 47. Prova d'independència de la χ^2 de 9 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el telèfon mòbil en relació amb l'autoconcepte com a estudiant del causant de les accions.

A través del mòbil...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	χ^2	p
Han fet telefonades per insultar. 135 (8).	6,9 (0,3)	6,7 (0,4)	10,7 (0,7)	5,716 (0,444)	0,057 (0,801)
Han fet telefonades per amenaçar. 89 (8).	4,8 (0,6)	4,2 (0,3)	7,8 (0,7)	6,797 (0,800)	0,033 (0,670)
Han fet telefonades per burlar-se. 202 (14).	9,9 (0,6)	10,7 (1)	13,9 (0,3)	3,098 (1,324)	0,212 (0,516)
Han enviat missatges de text (SMS) amb insults. 122 (13).	6 (0,3)	5,9 (0,6)	10,7 (1,7)	9,335 (4,570)	0,009 (0,102)
Han enviat missatges de text (SMS) amb amenaces. 73 (9).	3,9 (0,3)	3,3 (0,4)	6,8 (1)	7,678 (1,790)	0,022 (0,409)
Han enviat missatges de text (SMS) amb burles. 130 (7).	6,3 (0,3)	6,6 (0,3)	10 (0,7)	4,665 (0,673)	0,097 (0,714)
Han reenviat a altres persones un missatge de text que algú els havia enviat a ells, amb l'objectiu de fer-lo públic sense l'autorització de qui el va enviar. 92 (5).	4,5 (0,3)	4,9 (0,3)	6,1 (0,3)	1,002 (0,155)	0,606 (0,973)
Han utilitzat una foto compromesa d'algun company o companya feta amb la càmera del mòbil amb la intenció de provocar o burlar-se d'ell o ella. 109 (7).	6 (0,3)	5,5 (0,4)	7,8 (0,3)	2,167 (0,133)	0,338 (0,935)
Han utilitzat un vídeo compromès d'un company o companya fet amb la càmera del mòbil amb l'objectiu de fer una broma o provocar el protagonista. 86 (8).	5,1 (0)	4,1 (0,5)	6,8 (0,7)	4,119 (1,890)	0,128 (0,389)

Quadre 48. Prova d'independència de la χ^2 de 6 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el correu electrònic en relació amb l'autoconcepte com a estudiant del causant de les accions.

A través de correus electrònics...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	χ^2	p
Han enviat correus electrònics amb insults. 103 (9).	4,5 (0,3)	5,2 (0,4)	8,7 (1)	6,762 (1,182)	0,034 (0,404)
Han enviat correus electrònics amb amenaces. 53 (5)	4,3 (0)	2,2 (0,3)	4,2 (0,7)	5,852 (2,500)	0,054 (0,287)
Han enviat correus electrònics amb burles. 117 (14)	5,7 (0,6)	6 (0,8)	9,1 (1)	4,260 (0,286)	0,119 (0,867)
Han enviat correus electrònics amb fotos compromeses d'un company/a per fer-li broma o molestar-lo. 69 (10)	3,3 (0,3)	3,4 (0,5)	5,8 (1)	4,186 (1,421)	0,123 (0,491)
Han enviat vídeos fets a algun company/a amb la intenció de burlar-se d'ell o d'ella, desprestigiar-lo o molestar-lo. 42 (5)	2,7 (0)	1,8 (0,3)	3,9 (0,3)	5,044 (1,115)	0,080 (0,573)
Reenviar a altres persones un correu que t'havien dirigit a tu, sense el consentiment de qui te l'havia enviat, amb la intenció de fer broma o desprestigiar. 56 (5)	4,2 (0)	2,1 (0,3)	5,5 (0,7)	11,065 (2,498)	0,004 (0,287)

Quadre 49. Prova d'independència de la X^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el xat en relació amb l'autoconcepte com a estudiant del causant de les accions.

A través d'un xat...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
Han insultat alguns companys/es. 129 (18).	6,6 (0,3)	6,3 (0,7)	10,7 (3)	7,258 (14,483)	0,027 (0,001)
Han amenaçat alguns companys/es. 70 (8).	4,8 (0,0)	3 (0,3)	6,1 (1,7)	7,655 (12,222)	0,022 (0,002)
S'han burlat d'alguns companys/es. 121 (15).	6,9 (0,3)	5,9 (0,9)	9,4 (1,3)	4,900 (1,935)	0,086 (0,380)
No han deixat participar algú a la sala de xat. 105 (15).	6,6 (0,6)	4,9 (0,8)	8,4 (1,3)	6,234 (1,104)	0,044 (0,576)
Han utilitzat la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment. 117 (14).	7,2 (0,6)	5,7 (0,8)	8,4 (1)	3,402 (0,279)	0,182 (0,870)

Quadre 50. Prova d'independència de la X^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant el messenger en relació amb l'autoconcepte com a estudiant del causant de les accions.

A través de Messenger...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
Han insultat alguns companys/es. 279 (21).	13,6 (0,3)	14,5 (1,1)	20,7 (2,3)	8,358 (4,459)	0,015 (0,065)
Han amenaçat alguns companys/es. 106 (12).	6 (0,3)	5 (0,4)	8,7 (2)	6,175 (9,338)	0,046 (0,009)
S'han burlat d'alguns companys/es. 256 (25)	16,3 (1,2)	12,2 (1)	19,1 (3)	11,262 (6,604)	0,004 (0,037)
No han deixat participar algú. 171 (22).	10,8 (1,2)	8,7 (1)	10,7 (2)	2,116 (1,815)	0,347 (0,404)
Han utilitzat la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment. 203 (20).	12,7 (0,9)	10,6 (1)	12 (2)	1,384 (2,477)	0,500 (0,290)

Quadre 51. Prova d'independència de la X^2 de 5 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant una xarxa social en relació amb l'autoconcepte com a estudiant del causant de les accions.

A través d'una xarxa social (Infoblear, My Space, Facebook...)...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
Han insultat alguns companys/es. 107 (12).	6,6 (0,6)	4,6 (0,3)	10 (2)	13,437 (9,598)	0,001 (0,008)
Han amenaçat alguns companys/es. 63 (10).	4,2 (0)	2,6 (0,4)	5,8 (1,7)	8,099 (8,588)	0,017 (0,014)
S'han burlat d'alguns companys/es. 105 (7).	5,4 (0)	4,7 (0,3)	10,4 (1,3)	14,561 (8,439)	0,001 (0,015)
Han difós rumors i mentides sobre algun company/a. 73 (7).	4,8 (0,3)	3,2 (0,2)	6,1 (1,3)	6,061 (8,185)	0,048 (0,017)
Han difós secrets o informacions personals sense autorització. 64 (4).	4,2 (0)	2,8 (0,2)	5,5 (0,7)	5,792 (3,418)	0,055 (0,181)

Quadre 52. Prova d'independència de 4 comportaments de ciberassetjament realitzats mitjançant una web en relació amb l'autoconcepte com a estudiant del causant de les accions.

A través d'una pàgina web o un blog...	Alumnes que diuen que treuen notes millors que la majoria de la classe (n=332)	Alumnes que diuen que treuen unes notes iguals que la majoria de la classe (n=1175)	Alumnes que diuen que treuen unes notes pitjors que la majoria de la classe (309)	X^2	p
Han penjat alguna foto compromesa d'algun company/a. 92 (6).	5,1 (0,3)	4,2 (0,3)	8,4 (0,3)	9,165 (0,010)	0,010 (0,995)
Han penjat algun vídeo compromès d'algun company/a. 68 (4).	3,6 (0)	3,1 (0,3)	6,1 (0,3)	6,128 (0,943)	0,047 (0,624)
Han difós rumors o mentides sobre algun company/a. 69 (4).	3,6 (0)	3,2 (0,2)	6,1 (0,7)	5,725 (3,455)	0,057 (0,178)
Han difós secrets o informacions d'algun company/a. 70 (6).	3,6 (0)	3 (0,2)	7,4 (1,3)	13,222 (10,816)	0,001 (0,004)

Causes adduïdes per fer ciberassetjament

Novament es constata que és amb el suport del grup quan es fan més aquests comportaments transgressors («sol i avorrit» és assenyalat pel 10,2% i «avorrit i amb companys» ho és pel 23,1%). Ja hem assenyalat la importància d'interpretar el ciberassetjament com un fenomen de grup; la presència dels testimonis és primordial perquè comenci i es mantingui l'agressió. L'atacant gairebé sempre cerca el suport d'altres persones, més encara si són els seus iguals.

No tenir res a fer, l'avorriment, apareix com una situació que facilita la transgressió.

Un elevat percentatge dels enquestats (56,9%) diu que l'agressió és una resposta a una provocació prèvia. Es constata, tal com marca la investigació prèvia, que els joves responen més agressivament quan entenen que la molèstia causada per un altre té una mala intenció clara. Cal tenir present que, per regla general i tal com s'assenyala en altres estudis, l'alumne agressor inicia els seus atacs sense que sigui necessària la intervenció activa del company que es convertirà en víctima. La víctima no necessita fer res per ser mereixedora del *bullying*

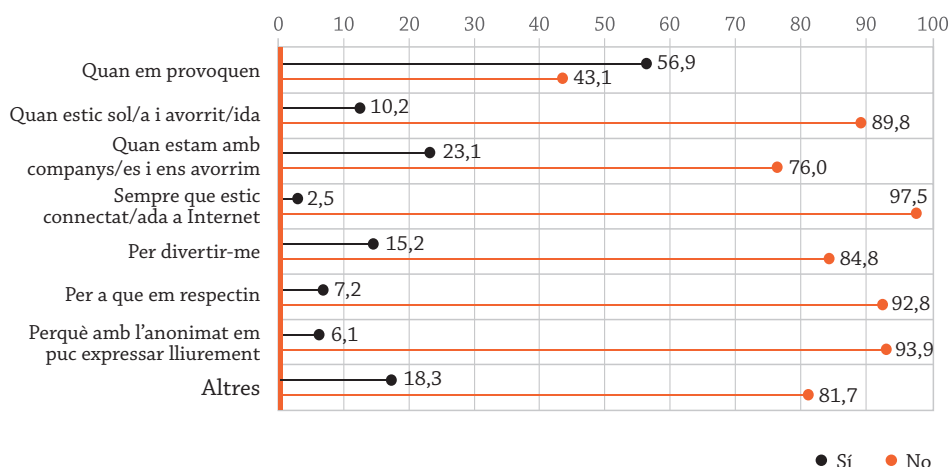
o del *cyberbullying*. En la majoria dels casos hi ha un gran desconcert respecte de les causes reals que justifiquen l'agressor. Si demanàssim a un agressor els motius pels quals agredeix un company determinat, segurament adduiria una justificació en la qual realment creu. Això és així perquè en la base d'aquesta percepció subjectiva persecutòria hi ha una interpretació errònia de la realitat, producte d'un dèficit en el processament de la informació. Això fa que al·lots i al·lotes amb aquestes característiques tinguin una tendència a atribuir als altres una hostilitat general.

Més de la meitat dels agressors manifesten que s'identifiquen més prest o mes tard, la qual cosa provoca indefensió a la víctima. El 27,1% diu que no s'identifica i, en principi, poden ser els casos que mes indefensió generin en la mesura que la víctima no sap cap on ha de dirigir la seva resposta.

Resulta significatiu el 22% de respostes marcades com «No ho sé, no hi he pensat».

Gràfic 47. Motius i moments per dur a terme accions de *cyberbullying*.

(Pregunta: *Quan i per què creus que fas aquestes coses amb el mòbil o Internet?*)

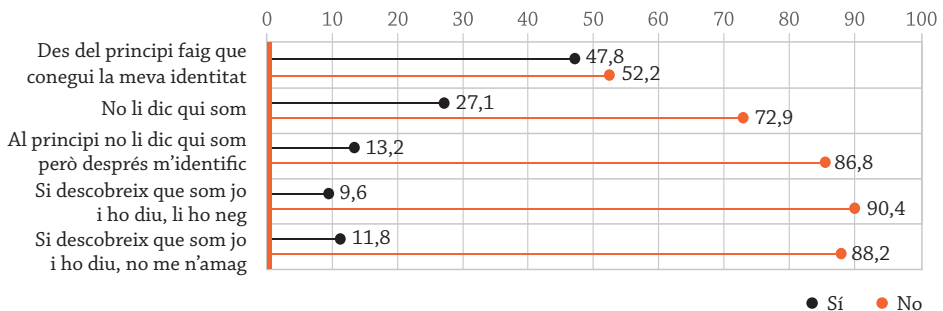
Quadre 53. De les 67 respostes que assenyalaren altres causes:

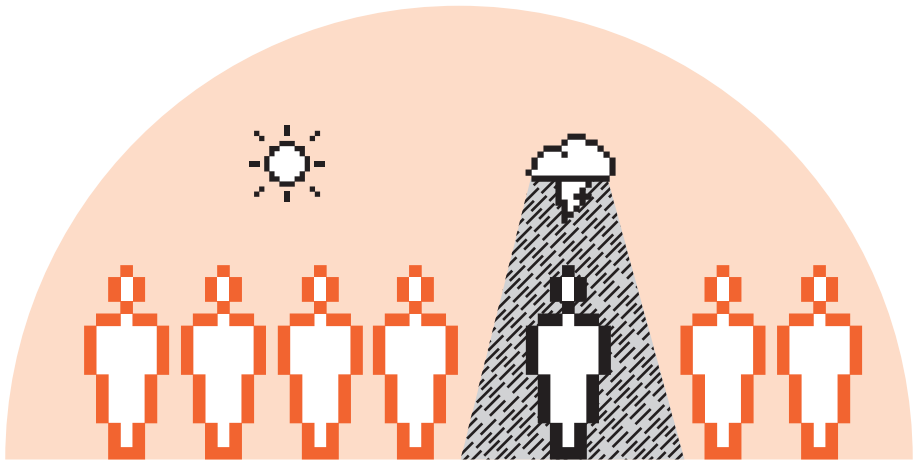
- El 35,82% (24 respostes) fa referència a la venjança: «perquè m'ho han fet a mi» (2), «perquè han començat primer» (3), «perquè es passen amb mi» (1), «perquè em marginen» (1), «m'han tractat malament» (1), «perquè em diuen de tot» (1), «perquè em provoquen» (1), «em molesten» (1), «em toquen els nassos» (1), «abans m'han insultat» (1), «per venjança» (11).
- El 28,35% (19 respostes) afirma que ho fa «per fer una broma» (17), «per diversió» (1), «per fer l'ase» (1).
- El 5,97% (4 respostes) adueix fer-ho de forma inconscient, sense saber-ne els motius.
- El 8,95% (6 respostes) fa referència a males relacions: «perquè s'han enfadat amb algú» (3), «ens duem malament, estam barallats» (2), «em cau malament» (1).
- El 2,98% (2 respostes) adueix el rancor.
- L'1,49% (1 resposta) fa referència a causes amoroses: «no volia parlar amb ell perquè m'agrada.»
- El 5,97% diu que el motiu és «per insultar» (1 resposta), «por montar pelea» (1 resposta), «perquè estic farta» (1 resposta), «para probar programas hack» (1 resposta).

Les altres respostes (10,47%) són incoherents.

Gràfic 48. Accions per mantenir l'anonimat o acceptar l'autoria del *cyberbullying*.

(Pregunta: *Quan tens un conflicte amb una altra persona i utilitzes Internet o el mòbil en algunes de les formes que hem assenyalat als quadres anteriors...*)

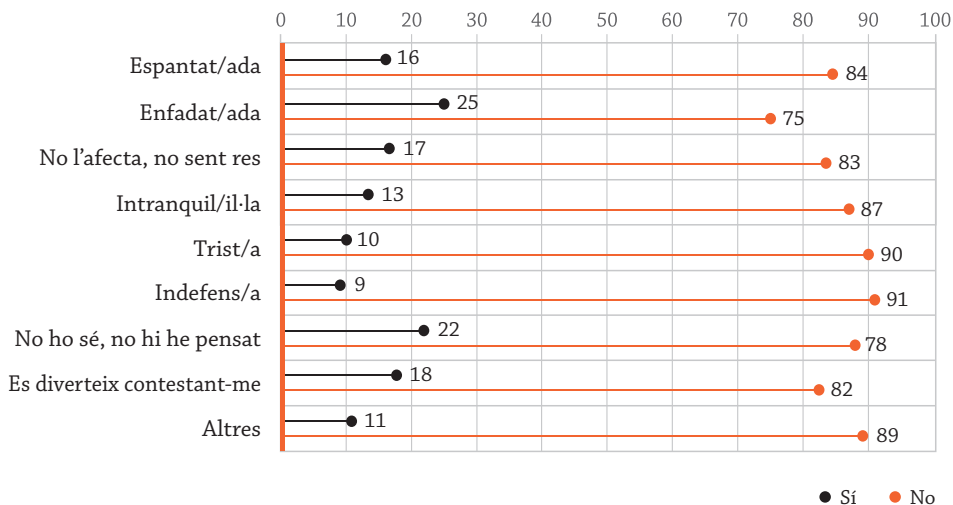

Sentiments que creu que té la víctima i reaccions dels qui coneixen el seu comportament

Més enllà de les diferents tipologies dels alumnes agressors, hi ha un tret en el qual la majoria d'autors coincideixen a l'hora de caracteritzar-los: la dificultat que tenen per posar-se en el lloc de l'altre. Aquesta falta d'empatia facilita l'agressió sense culpa, sense penediment i sense possibilitat d'autocrítica. Així, per exemple, que la immensa majoria dels infractors no considerin que les seves víctimes es puguin espantar, ni enfadar, ni intranquil·litzar-se. Per altra banda, són molts els qui redueixen les seves malifetes a «bromes» sense importància.

Gràfic 49. Sentiments que l'executor d'accions de ciberassetjament pensa que té la víctima de les seves malifetes.

(Pregunta: *Quan reaccions d'aquesta forma i fas servir el mòbil o Internet, com creus que se sent el receptor dels teus missatges?*)

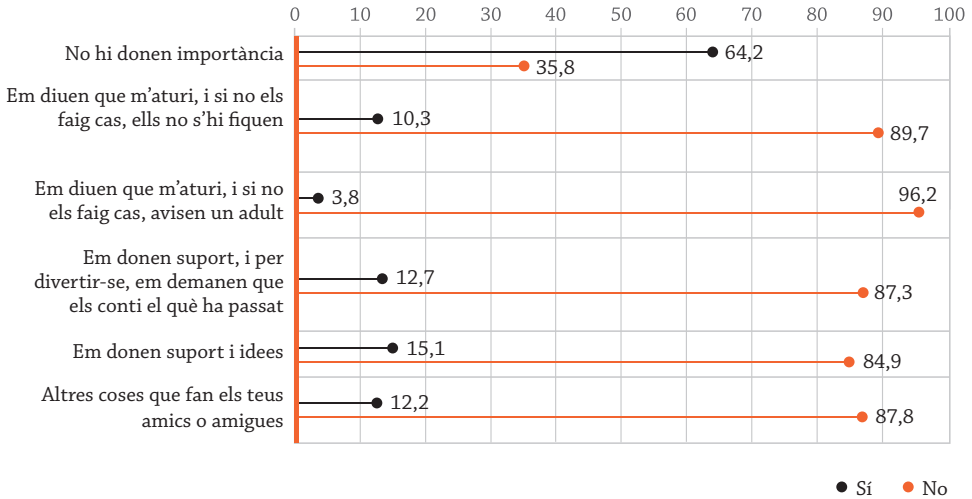

Quadre 54. Els qui contestaren «altres» (33 respostes) digueren:

- El 39,39% (13 respostes) llevaren importància al fet afirmant que es tracta de bromes.
- El 36,36% (12 respostes) feren referència a la venjança amb afirmacions com: «vaig respondre», «igual que jo», «provocat, ja que li he fet com a resposta», «com jo quan ell m'ho va fer a mi», «així s'adona del que va fer», «penedit pel que va fer», «ganes de venjança», «ganes de pegar-me».
- El 6,06% (2 respostes) de les contestes mostraren indiferència davant els sentiments de les víctimes: «no m'importa», digueren.
- Altres afirmacions (18,18%) foren: «confús» (1), «intimidat» (1), «ofès» (1), «sorprès» (1), «enfadat» (1), «preocupat» (1).

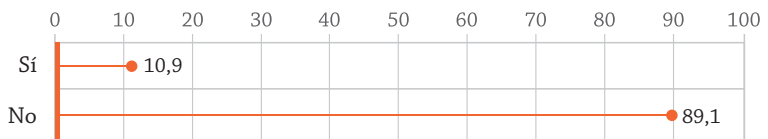
Gràfic 50. Opinió dels executors del ciberassetjament sobre el comportament dels seus amics o amigues coneixedors de la seva malifeta.

(Pregunta: *Què fan els teus amics o amigues que saben que fas servir Internet o el mòbil per molestar algun company?*)

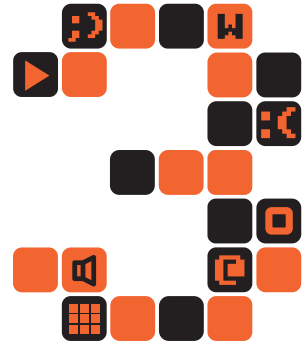
Gràfic 51. Coneixement d'altres formes de fer *cyberbullying*.

(Pregunta: *Saps si hi ha altres formes de ficar-se amb algú emprant Internet, els mòbils o altres mitjans electrònics i que no s'hagin esmentat en el qüestionari?*)

Quadre 55. Sorprenentment, de les 161 respostes per explicar «altres formes de ficar-se amb algú emprant Internet, els mòbils o altres mitjans electrònics no esmentats en el qüestionari», la immensa majoria de contestes (61,4%) fa referència a mitjans tradicionals (per carta, a través del taulell d’anuncis, a la cara, etc.). Les respostes referides a altres mitjans tecnològics són:

- Referències a l’enviament de virus: 16,4% (26 respostes).
- Referències a la utilització de Fotolog: 8,6% (14 respostes).
- Referències a Metroflog: 4,3% (7 respostes).
- Referències a Tuenti: 0,6% (1 resposta).
- Referències als mòbils («mitjançant cridades perdudes a totes hores», «mòbil amb identitat oculta»): 1,2% (2 respostes).
- «fer-se passar per un altre al MSN»: 0,6% (1 resposta).
- «crear-se adreces noves anònimes per insultar»: 0,6% (1 resposta).
- Referències a fòrums: 1,8% (3 respostes).
- Referències a Habbo: 0,6% (1 resposta).
- «Crackeand webcam»: 0,6% (1 resposta).
- Enviar missatges mitjançant Play station: 1,8% (3 respostes).
- Referències als jocs en xarxa: 1,2% (2 respostes).
- Esborrant webs o messengers d’altres: 0,6% (1 resposta).

<Apèndixs>

Fitxa tècnica de l'enquesta

Univers: alumnat d'Educació Secundària Obligatòria (ESO) de les Illes Balears (39.767).²⁶

Afixació: proporcional.

Punts de la mostra: 22 centres educatius.²⁷

Procediment del mostreig: polietàpic, estratificat (unitats insulars) per conglomerats amb selecció de les unitats primàries de mostratge (centres educatius) de forma aleatòria proporcional.

Mostra: 1.826 alumnes amb un error mostral d'1,8% estimat per un nivell de confiança del 95% i sota la condició desfavorable de $p=q=0,5$.

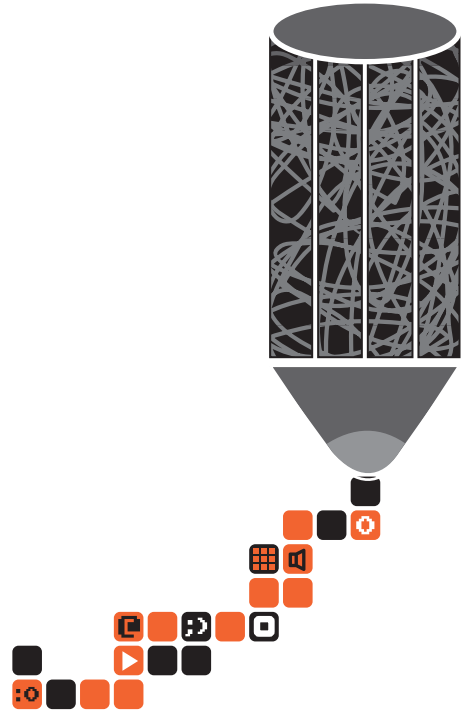
Tipus: enquesta.

Treball de camp: realitzat entre els dies 12 de gener i 13 de febrer de 2009, ambdós inclosos, per quatre enquestadores, alumnes de la UIB, prèviament formades.

Processament de dades: les dades obtingudes varen ser introduïdes i explotades a través del paquet estadístic SPSS 16 per a Windows XP.

26. Font: Ministerio de Educación (2009).

27. A Mallorca: IES Santa Margalida, IES Llorenç Garcias i Font, IES Binissalem, IES Bendinat, IES Ramon Llull, IES Son Rullan, IES Josep Sureda i Blanes, IES Esporles, IES Son Pacs, Col·legi Pius XII, Col·legi Aula Balear, Col·legi Sant Pere (Seminari), Col·legi Sant Vicenç de Paül (Inca), Col·legi Sant Alfons (es Lledoner), Col·legi Es Liceu, Col·legi Lluís Vives. A Menorca: IES Joan Ramis, Col·legi San José. A Eivissa: IES Xarc, IES Sa Colomina, Col·legi Sa Real, IES Marc Ferrer (Formentera).

Qüestionari Ciberassetjament escolar (*cyberbullying*) Illes Balears

(Grup de recerca Educació i Ciutadania. UIB)

Aquest qüestionari tracta sobre diversos aspectes dels usos d'Internet i el mòbil. Les teves respostes són del tot confidencials i en cap cas no s'identifica qui ha contestat. Llegeix cada pregunta amb atenció i abans de contestar analitza les diverses respostes possibles. És important que contestis amb sinceritat.

Gràcies per la teva col·laboració.

Institut

<1> Quin curs d'ESO fas? 1r 2n 3r 4t

<2> Ets: Home Dona

<3> Quin any vares néixer? _____

<4> On vares néixer?

- A les Illes Balears
- En una altra comunitat d'Espanya (especifica quina)
-

En un altre país (especifica quin)

<5> On va néixer el teu pare?:

- A les Illes Balears
- En una altra comunitat d'Espanya (especifica quina)
-

En un altre país (especifica quin)

<6> On va néixer la teva mare?:

- A les Illes Balears
- En una altra comunitat d'Espanya (especifica quina)
-

En un altre país (especifica quin)

<7> Assenyal amb quina de les següents afirmacions estàs més d'acord.
(Abans de contestar, llegeix les tres possibles respostes).

- Som un estudiant que treu unes notes millors que les de la majoria de la meua classe.
- Som un estudiant que treu unes notes iguals que la majoria de la meua classe.
- Som un estudiant que treu unes notes més baixes que la majoria de la meua classe.

<8> Tens accés a Internet a ca teva?

- Sí No

SI HAS CONTESTAT QUE NO, PER FAVOR PASSA A LA PREGUNTA 11

<9> Quin temps fa que tens connexió a Internet des de ca teva?

- Fa menys de 6 mesos Entre 6 i 12 mesos
 Entre 12 mesos i 2 anys Entre 2 i 4 anys
 Fa més de 4 anys No ho saps

<10> On es troba situat, a ca teva, l'ordinador des del qual normalment et connectes a Internet?

- A la teva habitació A l'estudi
 Al menjador En una zona comuna de la casa
 Un altre lloc (assenyala, per favor, quin)
-

<11> Tens accés a Internet des d'algun altre lloc que no sigui casa teva?

- Sí (assenyala, per favor, quin és aquest altre lloc) No
-

<12> Tens telèfon mòbil?

- Sí No

SI HAS CONTESTAT QUE NO, PER FAVOR PASSA A LA PREGUNTA 14

<13> A quina edat vares tenir el primer telèfon mòbil?

- Quan tenies menys de 6 anys
 Quan tenies entre 6 i 12 anys
 Quan tenies entre 12 i 16 anys
 Quan tenies més de 16 anys
 No ho recordes

<14> En el quadre següent et demanem diverses qüestions sobre alumnes del teu centre i que no siguis tu que enguany, o durant el curs passat...

(Abans de contestar llegeix totes les preguntes del quadre i després marca amb una X les respostes que consideris oportunes).

Hagin sofert diverses situacions com que...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
no el deixin participar o l'excloquin del grup?			
hagin passat o passin d'ell i l'ignorin?			
li posin o li hagin posat malnoms?			
l'insultin o l'hagin insultat?			
hagin difós rumors i falsedats?			
li amaguin i espenyin coses seves?			
li peguin o li hagin pegat?			
l'hagin amenaçat o que l'amenacin?			
li prenguin o li hagin pres coses?			
amb amenaces, l'hagin obligat a fer coses?			

<15> En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola i que no siguis tu en relació amb els mòbils. (Llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una X les situacions que coneixes).

Coneixes alumnes que...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
hagin rebut telefonades al mòbil amb insults ?			
hagin rebut telefonades al mòbil amb amenaces ?			
hagin rebut telefonades al mòbil amb burles ?			
sense el seu consentiment, els hagin fet un vídeo compromès amb la càmera del mòbil i que algú es dediqui a fer-lo públic?			
sense el seu consentiment, s'hagin fet fotos compromeses amb una càmera de mòbil i que algú es dediqui a fer-les públiques?			

<16> En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola i que no siguis tu en relació amb els missatges de text –sms. (Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyalala amb una X aquelles situacions que coneixes).

Coneixes alumnes que durant aquest curs o l'anterior...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
hagin rebut missatges de text –sms– amb insults ?			
hagin rebut missatges de text –sms– amb amenaces ?			
hagin rebut missatges de text –sms– amb burles ?			
sense el seu consentiment, s'hagi fet fet públic un missatge de text –sms– que havien enviat en privat a una persona?			

<17> En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola i que no siguis tu en relació amb el **correu electrònic**. (Abans de contestar, llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyalala amb una X aquelles situacions que coneixes).

Coneixes alumnes que durant aquest curs o l'anterior...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
hagin rebut correus electrònics –e-mails– amb insults ?			
hagin rebut correus electrònics –e-mails– amb amenaces ?			
hagin rebut correus electrònics –e-mails– amb burles ?			
als quals algú els hagi enviat a través del correu electrònic una foto personal que els pugui fer sentir incòmodes?			
als quals algú els hagi enviat a través del correu electrònic un vídeo personal que els faci sentir incòmodes?			
als quals, sense el seu consentiment, s'ha fet públic un correu electrònic que havien enviat en privat a una persona?			

<18> En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola i que no siguis tu en relació amb el xat. (Llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una X aquelles situacions que coneixes).

Coneixes alumnes que durant aquest curs o l'anterior...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
algú els hi hagi fet burles a través del xat?			
algú els hagi insultat a través del xat?			
algú els hagi amenaçat a través del xat?			
algú els hagi exclusos del xat?			
algú, a través del xat, s'hagi fet passar per ell o ella, sense el seu consentiment?			

<19> En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola i que no siguis tu en relació amb el Messenger. (Llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una X les situacions que coneixes).

Coneixes alumnes que durant aquest curs o l'anterior...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
algú els hagi fet burles a través del Messenger o programes semblants?			
algú els hagi insultat a través del Messenger o programes semblants?			
algú els hagi amenaçat a través del Messenger o programes semblants?			
algú els hagi exclusos a través del Messenger o programes semblants?			
algú, a través del Messenger, s'hagi fet passar per ell o ella, sense el seu consentiment?			

<20> En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola i que no siguis tu en relació amb xarxes socials (com per exemple, Infobalea, My Space, Facebook o altres). (Llegeix totes les preguntes del quadre i després assenyala amb una X les situacions que coneixes).

Coneixes alumnes que durant aquest curs o l'anterior...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
algú els hagi fet burles a través de xarxes socials			
algú els hagi insultat a través de xarxes socials			
algú els hagi amençat a través de xarxes socials			
algú els hagi exclosos a través de xarxes socials			
algú, a través de xarxes socials, s'hagi fet passar per ell o ella, sense el seu consentiment?			

<21> En el quadre següent et demanam diverses qüestions sobre alumnes de la teva escola i que no siguis tu en relació amb **pàgines web**. (Llegeix totes les preguntes del quadre i després assenjala amb una X les situacions que coneixes).

Coneixes alumnes...	No en conec cap cas	En conec un cas	En conec més d'un cas
als quals algú els hagi posat a la web (ja sigui a blogs, pàgines web, etc.) alguna foto que els pugui fer sentir incòmodes?			
als quals algú els hagi posat a la web (ja sigui a blogs, pàgines web, etc.) algun vídeo que els pugui fer sentir incòmodes?			
sobre els quals algú hagi difós rumors falsos a través de la web (ja sigui a blogs, pàgines web, etc.)?			
dels quals algú hagi difós secrets o informació personal a través de la web (ja sigui a blogs, pàgines web, etc.)?			

<22> Què fas quan saps que un company/a de l'escola sofreix algunes de les situacions desagradables a les quals ens hem referit anteriorment? (Abans de marcar la teva resposta, llegix totes les alternatives de l'esquema i assenjala aquella o aquelles que consideris pertinents).

Si l'afectat és un amic meu, hi intervenc per ajudar-lo	Si aquesta és la teva resposta, passa, per favor, a la pregunta 24
Hi intervenc per ajudar-lo, tant si l'afectat és amic meu com si no	Si aquesta és la teva resposta, passa, per favor, a la pregunta 24
N'inform algun adult (professor, familiar, etc.)	Si aquesta és la teva resposta, passa, per favor, a la pregunta 24
No faig res, però crec que hauria de fer alguna cosa	Si aquesta és la teva resposta, passa, per favor a la pregunta 23
No faig res i crec que no intervenir-hi és el correcte	Si aquesta és la teva resposta, passa, per favor a pregunta 23

<23> Per què no fas res?

- Perquè no és el meu problema
- Perquè tenc por que llavors no es fiquin amb mi
- Perquè em fa vergonya
- Perquè crec que si es fiquen amb algú és perquè s'ho mereix

Fins ara t'hem fet preguntes sobre coses que poden haver passat a companys/es o coneguts teus. En els quadres següents et farem un parell de preguntes sobre coses que t'han pogut passar o que et passen a tu.

<24> És possible que en les relacions amb els teus companys/es de l'escola t'hagi passat alguna o algunes de les situacions que s'assenyalen al quadre. (Llegeix les preguntes i respostes de cada quadre i després assenyala amb una X allò que consideris pertinent).

	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	Em passa diverses vegades cada setmana
No t'han deixat participar i t'han exclòs del grup				
T'ignoren i passen de tu				
Et posen malnoms per riure's de tu				
T'insulten				
Difonen rumors falsos sobre tu				

T'amaguen o espenyen algunes de les teves pertinences				
Et peguen				
T'amenacen				
Et prenen coses				
T'obliguen, sota amenaces, a fer coses que no vols				

<25> Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el mòbil que s'assenyalen en el quadre?

	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	Em passa diverses vegades cada setmana
Has rebut o reps telefonades al mòbil amb insults ?				
Has rebut o reps telefonades al mòbil amb amenaces ?				
Has rebut o reps telefonades al mòbil amb burles ?				
Has rebut o reps missatges de text (sms) amb insults ?				
Has rebut o reps missatges de text (sms) amb amenaces ?				
Has rebut o reps missatges de text (sms) amb burles ?				
T'ha passat mai que un missatge de text que has enviat a algú sigui reenviat a altres, fent-lo públic sense el teu consentiment?				
T'ha passat mai que t'hagin fet una foto compromesa amb la càmera del mòbil i l'hagin enviada a altres persones, o que t'hagin amenaçat de fer-la pública?				
T'ha passat mai que t'hagin fet un vídeo compromès amb la càmera del mòbil i que l'hagin enviat a altres o que l'hagin fet servir per amenaçar-te de fer-lo públic?				

<26> Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el correu electrònic que s'assenyalen al quadre?

Has rebut o reps correus electrònics...	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
amb insults ?				
amb amenaces ?				
amb burles ?				
T'ha passat mai que algú, a través del correu electrònic, t'hagi enviat una foto teva que t'hagi fet sentir incòmode?				
T'ha passat mai que algú, a través del correu electrònic, t'hagi enviat un vídeo teu que t'hagi fet sentir incòmode?				
T'ha passat mai que un correu electrònic que has enviat a una persona s'hagi reenviat , fent-lo públic, sense el teu permís?				

<27> Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el xat que s'assenyalen al quadre?:

T'ha passat mai que algú a través d'un xat...	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
s'hagi burlat de tu?				
t'hagi insultat				
t'hagi amenaçat				
t'hagi ignorat intentant excloure't d'un xat?				
s'hagi fet passar per tu (hagi suplantat la teva identitat) sense el teu consentiment?				

<28> Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb el Messenger que s'assenyalen al quadre?:

T'ha passat mai que algú a través del Messenger o algun programa semblant...	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
s'hagi burlat de tu?				
t'hagi insultat?				
t'hagi amenaçat?				
s'hagi fet passar per tu (ha suplantat la teva identitat) sense el teu consentiment?				

<29> Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb xarxes socials que s'assenyalen al quadre?:

T'ha passat mai que algú a través d'una xarxa social (Infobalea, My Space, Facebook)...	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
s'hagi burlat de tu?				
t'hagi insultat?				
t'hagi amenaçat?				
hagi inventat o difós rumors sobre tu				
hagi "penjat" secrets o informació personal teva sense la teva autorització?				

<30> Durant el curs passat o l'actual, passares o passes personalment per algunes de les situacions relacionades amb pàgines web que s'assenyalen al quadre?:

T'ha passat mai que algú, a través d'una pàgina web o un blog	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
hagi penjat a Internet alguna foto teva que et fa sentir incòmode?				
hagi penjat a Internet algun vídeo teu que et fa sentir incòmode?				
hagi penjat a Internet rumors o mentides que afecten a la teva reputació?				
hagi penjat a Internet secrets o informació personal teva?				

SI HAS CONTESTAT QUE **NO T'HA PASSAT MAI** RES DEL QUE S'ASSENYALA ALS QUADRES ANTERIORS, POTS PASSAR A LA PREGUNTA **43**

SI HAS CONTESTAT QUE **T'HA PASSAT** ALGUNA DE LES COSES ASSENYALADES ALS QUADRES ANTERIORS, POTS PASSAR A LA PREGUNTA **31**

<31> En cas que a les preguntes anteriors hagis dit que t'han passat algunes de les situacions assenyalades, ens agradaria que ens diguessis quin temps varen durar:

- Una setmana o menys
- Dues o tres setmanes
- Sis mesos
- Un any
- Més d'un any

<32> Encara pateixes aquesta o aquestes situacions?

- No, ja no la patesc
- Sí, encara la patesc

<33> Quin sentiment tens quan et passen aquestes coses?

- Em sent malament
- Em sent sol/a, sense suport

- Em sent intranquil/il·la
- Em sent culpable
- Em sent espantat/ada
- Tenc por que no em creguin
- Em sent enfadat/ada
- Crec que ningú no em pot ajudar
- Em sent indefens/a
- Estic preocupat/ada pel que pensin els altres
- Em sent amb ganes de venjança
- Em sent acompanyat/ada
- Em sent empegueït/ida
- No m'afecta

<34> Quina ha estat la teva reacció quan algú s'ha ficat amb tu a través d'Internet o el mòbil?

- No he fet res
- Li he dit que s'aturàs
- He apagat el mòbil
- He canviat la meva adreça de correu, *nick*
- Li he fet o li he dit el mateix
- He deixat d'anar a aquells llocs que sabia que freqüentaven les persones que es ficaven amb mi
- He deixat d'entrar a aquelles pàgines web o xats que sabia que eren freqüentats per les persones que es ficaven amb mi

<35> Has comentat a algú el que et passava?

- Sí (Si has contestat SÍ, passa, per favor, a la pregunta **36**)
- No (Si has contestat NO, passa, per favor, a la pregunta **37**)

<36> A qui ho has comentat? (DESPRÉS DE CONTESTAR, PASSA A LA PREGUNTA 38)

- A un amic
 - A una amiga
 - A un professor
 - A una professora
 - Al meu pare
 - A la meva mare
 - He contactat amb una institució que ajuda en aquests temes
 - Altres (especifica-ho, per favor)
-
-

<37> Per quin motiu o motius no ho has dit a ningú?

- Perquè encara em donaran la culpa del que em passa
 - Perquè diran que exager
 - Perquè em prohibiran usar el mòbil o Internet
 - Perquè diran que no em sé defensar sol/a
 - Perquè no som un/a acuseteta (chivato/a)
 - Perquè no sé a qui ho he de dir
 - Perquè estic empegueït/ida
 - Perquè pensaran que som beneit/a, si em passa el que em passa
 - És una cosa que no té importància
 - Perquè és un afer que he d'arreglar sol/a
 - Altres motius (especifica-ho, per favor)
-
-

<38> Les coses que et deien o diuen quan es ficaven o es fiquen amb tu a través del mòbil o Internet estan relacionades amb...

- El teu aspecte (roba, altura, pes, etc.)
- La teva religió

- El país on vares néixer El país on varen néixer els teus pares
- El teu interès en una al·lota o al·lot Les teves bones notes
- Les teves males notes
- Altres (especifica-ho, per favor)
-
-

<39> Quan es ficaven amb tu, va intervenir algú per ajudar-te?

- Algun company/a Algun amic o amiga
- Algun professor/a Algú de l'equip d'orientació del centre
- Algun familiar Algun altre adult
- No hi va intervenir ningú

<40> Coneixes la persona o les persones que tenen aquests comportaments a través del mòbil o Internet envers tu?

- SÍ (Si has contestat SÍ, passa, per favor, a la pregunta 41)
- NO (Si has contestat NO, passa, per favor, a la pregunta 43)

<41> Assenyala, per favor, i d'acord amb el quadre que segueix, les característiques de la persona o les persones que es fiquen amb tu a través d'Internet o el mòbil:

- És un al·lot És un grup d'al·lots
- És una al·lota És un grup d'al·lotes
- És un grup d'al·lots i al·lotes

<42> Quin tipus de vincle mantens amb aquesta persona o persones?

- Som companys de classe però no ens relacionam mai
- Som companys de classe i ens duem bé
- Som companys de classe i ens duem malament
- Fórem companys de classe però no ens relacionàrem mai

- Fórem companys de classe i ens duguérem bé
- Fórem companys de classe i ens duguérem malament
- Som amics
- Fórem amics
- És el meu nuvi/núvia
- És el meu exnuvi/exnúvia
- No tenim cap relació

<43> Aquí s'assenyalen algunes de les causes possibles perquè una persona pugui fer servir els mòbils o Internet per molestar els altres. Quines d'aquestes causes consideres que són més importants? Ordena les teves respostes de més important (6) a menys (1).

- Perquè el mòbil i Internet faciliten que puguin mantenir l'anonimat
- Per venjança
- Perquè són persones conflictives
- Per divertir-se
- Per sentir-se més forts
- Perquè saben que no els passarà res

<44> Quina creus que és la millor manera de reaccionar quan una persona pateix a través del mòbil o d'Internet algunes de les malifetes assenyalades anteriorment?

- No fer-ne cas
- Comunicar-ho als amics
- Comunicar-ho al professor
- Consultar amb un psicòleg per demanar ajuda
- Comunicar-ho als pares
- Respondre de la mateixa manera

- Denunciar-ho a la policia
- Altres (quina?)

<45> A l'esquema s'assenyalen una sèrie de característiques que poden tenir els estudiants. Volem que ens diguis quina influència creus que pot tenir cada una d'aquestes característiques sobre el fet que es fiquin amb ells (els insultin, els provoquin, els rebutgin, etc.). (Abans de contestar, llegeix amb atenció el contingut de tot el quadre).

Possibles característiques del company/a rebutjat/ada	No té cap influència sobre el fet que es fiquin amb ell/a	Té poca influència sobre el fet que es fiquin amb ell/a	Té molta influència sobre el fet que es fiquin amb ell/a
Ser un bon estudiant, amb millors notes que la majoria dels companys de classe			
Tenir dificultats d'aprenentatge			
Tenir alguna característica física accentuada			
La seva religió			
La seva nacionalitat			
Tenir pocs amics			
Parlar poc			
Altres (especifica-ho)			

Fins aquí t'hem demanat sobre la manera com reaccions quan tens conflictes o quan algú es fica amb tu. Les qüestions que segueixen fan referència a la manera com reaccions tu quan tens algun conflicte amb els companys/es

<46> Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el **telèfon mòbil** per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre:

	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
Has fet telefonades per insultar				
Has fet telefonades per amenaçar				
Has fet telefonades per burlant-te				
Has enviat missatges de text (sms) amb insults				
Has enviat missatges de text amb amenaces				
Has enviat missatges de text amb burles				
Has reenviat a altres persones un missatge de text que algú t'havia enviat a tu, amb l'objectiu de fer-lo públic sense l'autorització de qui te'l va enviar				
Has utilitzat una foto compromesa d'algun company o companya feta amb la càmera del mòbil amb la intenció de provocar o burlar-te d'ell o ella				
Has utilitzat un vídeo compromès d'un company o companya fet amb la càmera del mòbil amb l'objectiu de fer una broma o provocar el protagonista				
Altres (especifica-ho) _____				

<47> Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el **correu electrònic** (e-mail) per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre:

	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
Enviar correus electrònics (e-mails) amb: Insults				
Enviar correus electrònics (e-mails) amb: Amenaces				
Enviar correus electrònics (e-mails) amb: Burles				
Enviar amb correu electrònic fotos compromeses d'un company o companya per fer-li broma o molestar-lo				
Enviar vídeos fets a algun company o companya amb la intenció de burlar-se d'ell o d'ella, desprestigiar-lo o molestar-lo				
Reenviar a altres persones un correu que t'havien dirigit a tu, sense el consentiment de qui te l'havia enviat, amb la intenció de fer broma o desprestigiar				

<48> Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el xat per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre:

Has utilitzat el xat per:	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
Insultar alguns companys/es				
Amençar alguns companys/es				
Burlar-te d'alguns companys/es				
No deixar participar algú a la sala de xat				
Utilitzar la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment				
Altres (especifica-ho) _____				

<49> Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat el **Messenger** per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre:
Has utilitzat el Messenger o algun programa semblants per:

Has utilitzat el Messenger o algun programa semblants per:	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
Insultar alguns companys/es				
Amenaçar alguns companys/es				
Burlar-te d'alguns companys/es				
No deixar participar algú				
Utilitzar la identitat d'una altra persona sense el seu consentiment				
Altres (especifica-ho) _____				

<50> Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat una **xarxa social** per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre:
Has utilitzat alguna xarxa social (Infobalea, My Space, Facebook, etc.) per:

Has utilitzat alguna xarxa social (Infobalea, My Space, Facebook, etc.) per:	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
Insultar alguns companys/es				
Amenaçar alguns companys/es				
Burlar-te d'alguns companys/es				
Difondre rumors i mentides sobre algun company/a				
Difondre secrets o informacions personals sense autorització				
Altres (especifica-ho) _____				

<51> Assenyala, per favor, si aquest curs o l'anterior has emprat la **web** per fer alguna o algunes de les coses que s'assenyalen al quadre:

Has utilitzat una pàgina web per posar-hi:

Has utilitzat una pàgina web per posar-hi:	Mai	Una o dues vegades	Una vegada cada setmana	diverses vegades cada setmana
Alguna foto compromesa d'algun company/a				
Algun vídeo compromès d'algun company/a				
Rumors o mentides sobre algun company/a				
Secrets o informacions d'algun company/a				
Altres (especifica-ho) _____				

SI HAS CONTESTAT QUE **HAS FET** ALGUNA DE LES COSES QUE S'ASSENyalEN ALS QUADRES ANTERIORS,
PASSA A LA PREGUNTA **52**

SI HAS CONTESTAT QUE **MAI NO HAS FET...**,
PASSA A LA PREGUNTA **56**

<52> Pensa un poc i contesta: Quan i per què creus que fas aquestes coses amb el mòbil o Internet? (Pots assenyalar totes les respostes que consideris adients).

- Quan em provoquen
- Quan estic sol/a i avorrit/ida
- Quan estam amb companys/es i ens avorrim
- Sempre que estic connectat/ada a Internet
- Per divertir-me

- Perquè em respectin
 - Perquè amb l'anonimat em puc expressar lliurement
 - Altres (especifica-ho)
-
-

<53> Quan tens un conflicte amb una altra persona i utilitzes Internet o el mòbil en algunes de les formes que hem assenyalat als quadres anteriors:

- Des del principi faig que conegui la meva identitat
- No li dic qui som
- Al principi no li dic qui som però després m'identific
- Si descobreix que som jo i ho diu, li ho neg
- Si descobreix que som jo i ho diu, no me n'amag

<54> Quan reaccions d'aquesta forma i fas servir el mòbil o Internet, com creus que se sent el receptor dels teus missatges?

- Espantat/ada
 - Enfadat/ada
 - No l'afecta, no sent res
 - Intranquil/il·la
 - Trist/a
 - Indefens/a
 - No ho sé, no hi he pensat
 - Es diverteix contestant-me
 - Altres sentiments (especifica-ho, per favor)
-
-

<55> Què fan els teus amics o amigues que saben que fas servir Internet o el mòbil per molestar algun company?

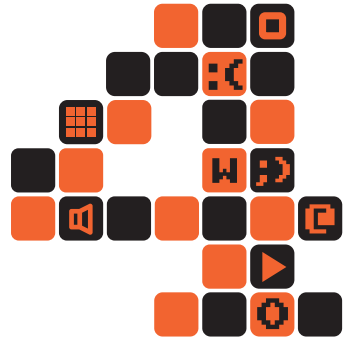
- No hi donen importància, saben que és una broma
- Em diuen que m'aturi, i si no els faig cas, ells no s'hi immisceixen
- Em diuen que m'aturi, i si no els faig cas, avisen un adult

- Em donen suport i, per divertir-se, em demanen que els conti el que ha passat
 - Em donen suport i idees
 - Altres coses que fan els teus amics o amigues (especifica-ho, per favor)
-
-

<56> Una darrera qüestió: Saps si hi ha altres formes de ficar-se amb algú emprant Internet, els mòbils o altres mitjans electrònics i que no s'hagin esmentat al qüestionari?

- No, no en conec d'altres
 - Sí, en conec d'altres (pots, per favor, descriure-les?)
-
-
-
-

Gràcies per la teva col·laboració

<Referències i bibliografia>

- AGATSTON, P. W., KOWALSKI, R. i LIMBER, S. (2007). «Students perspectives on cyberbullying». *Journal of Adolescent Health*, 41 (6).
- ARICAK, T., SIYAHHAN, S., UZUNHASANOGLU, A., SARIBEYOGLU, S., CIPLAK, S., YILMAZ, N. [ET AL.] (2008). «Cyberbullying among turkish adolescents». *CyberPsychology & Behavior*, 11 (3), 253-261.
- BECTA (2009). *Developing an e-safety policy*. Obtingut el 2 de juliol de 2009 de http://schools.becta.org.uk/index.php?section=is&catcode=ss_to_es_pp_pol_03.
- BELSEY B. (2005). «Cyberbullying: An emerging threat to the “always on” generation». Obtingut el 14 de juny de 2009 de <http://www.cyberbullying.ca>.
- BENÍTEZ, J. L. i JUSTICIA, F. (2006). «El maltrato entre iguales: Descripción y análisis del fenómeno». *Revista Electrónica de Investigación Psicoeducativa*, 4 (2), 151-170. Obtingut de <http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/new/ContadorArticulo.php?114>.
- BERAN, T. (2009). «Correlates of peer victimization and achievement: An exploratory model». *Psychology in the Schools*, 46 (4), 348-361.
- BERAN, T. i LI, Q. (2005). «Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior». *Journal of Educational Computing Research*, 32 (3), 265-277.
- (2007). «The relationship between cyberbullying and school bullying». *Journal of Student Wellbeing*, 1 (2), 15-32.
- BHAT, C. S. (2008). «Cyberbullying: Overview and strategies for school counselors, guidance officers, and all school personnel». *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 18 (1), 53-66.
- BROWN, K., JACKSON, M. i CASSIDY, W. (2006). «Cyber-bullying: developing policy to direct responses that are equitable and effective in addressing this special form of bullying». *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 67. Obtingut de https://www.umanitoba.ca/publications/cjeap/articles/brown_jackson_cassidy.html.
- CAMPBELL, M. A. (2008). «Cyber Bullying: An old problem in a new guise?». *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76. Obtingut de <http://www.atypon-link.com/AAP/doi/pdf/10.1375/ajgc.15.1.68?cookieSet=1>.
- CENTRALE DES SYNDICATS DU QUÉBEC. (2008). *Sondage sur le phénomène de la cyberintimidation en milieu scolaire*. Québec: CSQ. Obtingut de <http://www.csq>.

qc.net/sites/1676/sondage_rapport_final.pdf.

CEREZO RAMÍREZ, F. (2008). «Acoso escolar. Efectos del *bullying*». *Boletín de la sociedad de pediatría de Asturias, Cantabria, Castilla y León*. Obtingut de http://www.sccalp.org/documents/0000/0147/BolPediatr2008_48_353-358.pdf.

CES (2009). *Dictamen 7/2009 del Consell Econòmic i Social sobre l'eficàcia del sistema educatiu a les Illes balears*. Palma: Consell Econòmic i Social de les Illes Balears.

CHAPELL, M. S., HASSELMAN, S. L., KITCHIN, T., LOMON, S. N., MACIVER, K. W. i SARULLO, P. L. (2006). «Bullying in elementary school, high school, and college». *Adolescence*, 41, 633-648.

CHIBBARO, J. S. (2007). «School Counselors and the Cyberbullying: Interventions and Implications». *Professional School Counseling*, 11 (1), 65-68.

COLLELL, J., ESCUDÉ, C. (2008). «Cyberbullying. L'assetjament a través de la xarxa». *Àmbits de Psicopedagogia*, 20-23. Obtingut de: <http://www.xtec.cat/~jcollell/ZAP%2024.pdf>.

— (2004). «Rol de les emocions en els processos de maltractament entre alumnes». *Àmbits de Psicopedagogia*, 12, 21-26.

— (2006). «El acoso escolar: un enfoque psicopatológico». *Anuario de psicología clínica y de la salud / Annuary of Clinical and Health Psychology* (2), 9-14.

«COPING WITH SCHOOL BULLYING AND VIOLENCE USING THE INTERNET. CONFERENCE REPORT». (2005). *Paper presentat a la International Conference Online*. Obtingut de <http://www.bullying-in-school.info/en/content/conferences/online-conferences.html>.

«COX COMMUNICATIONS TEEN ONLINE» (2009). *Teen online & wireless safety survey. cyberbullying, sexting, and parenhtal controls*. Cox Communications Teen Online. Retrieved from http://www.cox.com/takecharge/safe_teens_2009/media/2009_teen_survey_internet_and_wireless_safety.pdf.

DEFENSOR DEL PUEBLO - UNICEF (2006). *Violencia escolar: El maltrato entre iguales en la educación secundaria obligatoria 1999-2006*. Madrid: Defensor del Pueblo. Obtingut de <http://www.defensordelpueblo.es/index.asp?destino=informes2.asp>.

DEHUE, F., BOLMAN, C. i VÖLLINK, T. (2008). «Cyberbullying: Yougsters' Experiences and Parental Percepcions». *CyberPsychology & Behavior*, 11 (2), 217-223.

DEL BARRIO, C., MARTÍN, E., MONTERO, I., GUTIÉRREZ, H., BARRIOS, Á. i DE DIOS, M. J. (2008). «Bullying and Social Exclusion in Spanish Secondary Schools: National Trends From 1999 to 2006». *International Journal of Clinical*

and *Health Psychology*, 8 (3), 657-677.

DEL RÍO PÉREZ, J., BRINGUE, X., SÁDABA C. i GONZÁLEZ, D. (2009). «Cyberbullying: Un análisis comparativo en estudiantes de Argentina, Brasil, Chile, Colombia, México, Perú y Venezuela». *Paper presentat a la V International Conference Community and Reality*, Barcelona. 307-316. Obtingut de http://cicr.blanquerna.url.edu/Conclusions/data/Ambit_2.pdf.

DEVOE, J. F., KAFFENBERGER, S. i CHANDLER, K. (2005). *Student Reports of Bullying. Results From the 2001 School Crime Supplement to the National Crime Victimization Survey. Statistical Analysis Report*. Washington: U.S. Department of Education. Institute of Education Sciences. Obtingut de <http://nces.ed.gov/pubs2005/2005310.pdf>.

DIAMANDUROS, T., DOWNS, E. i JENKINS, S. J. (2008). «The role of school psychologists in the assessment, prevention, and intervention of cyberbullying». *Psychology in the Schools*, 45 (8), 693-704.

DIAMANDUROS, T., JENKINS, S. i DOWNS, E. (2006). «Cyberbullying: Teacher awareness and prevention». A C. Crawford et al. (eds.), *Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education International Conference 2006* (pàg. 789-790). Chesapeake, VA: AACE. Obtingut de <http://www.editlib.org/p/22144>.

DÍAZ AGUADO, M. J. (2008). *Estudio estatal sobre la convivencia escolar en la educación secundaria obligatoria. Avance de resultados*. Madrid: Observatorio Estatal de la Convivencia. Obtingut de http://www.oberaxe.es/files/datos/4880737908ab1/MECAvance_resultados_2008.pdf.

DINKES, R., FORREST-CATALDI, E., KENA, G., BAUM, K. i SNYDER, T. D. (2006). *Indicators of school crime and safety: 2006*. Washington: U.S. Departments of Education and Justice. Obtingut de <http://nces.ed.gov/pubs2007/2007003.pdf>.

ELKIND, D. (1980). «Strategic interactions in early adolescence». A J. Adelson (ed.), *Handbook of adolescence psychology* (pàg. 432-444). Nova York: Wiley.

— (1985). «Egocentrism redux». *Developmental Review*, 5, 218-226.

FIGHT CRIME: INVEST IN KIDS. (2006). *Cyber Bully Pre-Teen. 2006. Informe 715272*. Obtingut el 24 de juliol de 2009 de <http://www.fightcrime.org/cyberbullying/cyberbullyingpreteen.pdf>.

FANDREM, HILDEGUNN, ERTESVÅG, SIGRUN K., STROHMEIER, DAGMAR i ROLAND, ERLING (2009). «Bullying and affiliation: A study of peer groups in native and immigrant adolescents in Norway». *European Journal of Developmental Psychology*, Obtingut el 20 de juliol de 2009 de <http://www.informaworld>.

com/10.1080/17405620802335075

FANDREM, HILDEGUNN; STROHMEIER, DAGMAR; ROLAND, ERLING (2009). «Bullying and Victimization Among Norwegian and Immigrant Adolescents in Norway: The Role of Proactive and Reactive Aggressiveness». *The Journal of Early Adolescence*. Publicat online el mes de març amb el doi: 10.1177/0272431609332935

FEIXA, C. (2005). «La habitación de los adolescentes». *Papeles del CEIC*, n. 16. Obtingut de <http://redalyc.uaemex.mx/redalyc/src/inicio/ArtPdfRed.jsp?iCve=76500502>

FINKELHOR, D., MITCHELL, K., WOLAK, J. (2000). *Online Victimization: A report on the nation's Youth*. National Center for Missing & Exploited Children. Obtingut de <http://www.unh.edu/ccrc/pdf/jvq/CV38.pdf>.

FLORES, J. i CASAL, M. (2008). *Cyberbullying. Guía rápida para la prevención del acoso por medio de las nuevas tecnologías*. Bilbao: Arateko. Obtingut de http://www.ararteko.net/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/1_1218_3.pdf.

FRISEN, A., HOLMQVIST, K. i OSCARSSON, D. (2008). «13-year-olds "Perception of Bullying: Definitions, Reasons for Victimization and Experience of Adults" Response». *Educational Studies*, 34, 105-117.

GARITAONANDIA, C. i GARMENDIA, M. (2008). *Cómo usan Internet los jóvenes: hábitos, riesgos y control parental*. Informe de recerca desenvolupada en el marc del projecte EU Kids Online Obtingut de <http://www.ehu.es/eukidsonline/INFORME%20FINAL-INTERNET.pdf>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. (2006). *Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya. Curs 2005-2006*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Obtingut de http://www.gencat.net/interior/departament/publicacions/publicacions/estudis/informe_ECESC_2005-2006_cat.pdf.

GIPDE (2000). *Conocimiento, percepción y actitudes en relación a la familia en los jóvenes de Mallorca en el periodo de edad 14-17*. Informe de l'Observatori Permanent de la Joventut. Direcció general de Joventut. Comissió de Cultura i educació. Consell de Mallorca. Informe no publicat.

HASEBRINK, U., LIVINGSTONE, S. i HADDON, L. (2008). *Comparing children's online opportunities and risks across europe: Cross-national comparisons for EU kids online*. Londres: EU Kids Online. Obtingut de (<http://www.lse.ac.uk/collections/EUKidsOnline/Reports/ReportD3-2CrossnationalComparisonFINAL4.pdf>).

HASEGAWA, M., OTAKE, T. i OTANI, T. (2009). «An inquiry into the legal authority of schools in cyberbullying conflicts: Cases of possible online intervention by outsiders in conflicts among students». Paper presentat a la *V International*

- Conference Community and Reality*, Barcelona. 359-368. Obtingut de http://cicr.blanquerna.url.edu/Conclusions/data/Ambit_2.pdf.
- HAWKINS, L., PEPELER, D. i CRAIG, N. A. (2001). «Naturalistic observations of peer interventions in bullying». *Social Development*, 10, 512-527.
- HEIRMAN, W., & WALRAVE, M. (2009). «Assessing issues and concerns about the mediation of technology in cyberbullying». Paper presentat a la *V International Conference Community and Reality*, Barcelona. 317-330. Obtingut de http://cicr.blanquerna.url.edu/Conclusions/data/Ambit_2.pdf.
- HERNÁNDEZ PRADOS, MARÍA DE LOS ÁNGELES. (2006). «Cyberbullying. Una auténtica realidad». A: *Conocimiento Abierto, Sociedad Libre. III Congreso Online. Observatorio para la Cibersociedad*, Obtingut de <http://www.cibersociedad.net/congres2006/gts/comunicacio.php?id=925&llengua=es>.
- HERNÁNDEZ-PRADOS, M. A. i SOLANO-FERNÁNDEZ, I. M. (2007). «Cyberbullying, un problema de acoso escolar». *RIED. Revista Iberoamericana de Educación a Distancia*, 10 (1), 17-36. Obtingut de http://www.utpl.edu.ec/ried/index.php?option=com_content&task=view&id=437&Itemid=152.
- HINDUJA, S. i PATCHIN, J. (2007). «Offline Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency». *Journal of School Violence*, 6 (3), 89-112.
- HINDUJA, S. i PATCHIN, J. W. (2008). «Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization». *Deviant Behavior*, 29 (2), 129-156.
- HINDUJA, S. i PATCHIN, J. W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard. Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks: Corwin Press.
- HOFFMAN, M. L. (2000). *Empathy and Moral Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- INTECO (2009). *Estudio sobre hábitos seguros en el uso de las TIC por niños y adolescentes y e-confianza de sus padres*. Madrid: INYTECO Instituto Nacional de Tecnologías de la Comunicación. Obtingut de http://www.inteco.es/Seguridad/Observatorio/Estudios_e_Informes/Estudios_e_Informes_1/Estudio_ninos.
- INTERNET SAFETY TECHNICAL TASK FORCE (2008). *Enhancing Child Safety and Online Technologies. Final Report of the Internet Safety Technical Task Force*. Berkman Center for Internet & Society at Harvard University. Obtingut de http://www.wiredsafety.com/resources/pdf/2009_isttf_final_report.pdf.
- JUVONEN, J. i GROSS, E. F. (2008). «Extending the School Grounds?—Bullying Experiences in Cyberspace». *Journal of School Health*, 78 (9), 496-505.
- KOWALSKI, R. i LIMBER, S. (2007). «Electronic Bullying Among Middle School

Students». *Journal of Adolescent Health*, 41 (6, supl.), 22-30.

KOWALSKI, R., LIMBER, S., i AGATSTON, P. W. (2008). *Cyber Bullying. Bullying in the Digital Age*. Malden: Blackwell Publishing.

LACEY, B. (2007). *Social Aggression: A Study of Internet Harassment*. Hofstra University; Long Island.

LEE, E. (2009). «The relationship of aggression and bullying to social preference: Differences in gender and types of aggression». *International Journal of Behavioral Development*, 33 (4), 323-330.

LENHART, A. (2007). *Cyberbullying and online teens. Pew/Internet Pew Internet & American Life Project*. Obtingut de <http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP%20Cyberbullying%20Memo.pdf>.

LI, Q. (2005). «Cyber-bullying in schools: A comparison of Canadian and Chinese adolescents' experience». A G. RICHARDS (Ed.), *Proceedings of World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education 2005* (pag. 878-884). Chesapeake, VA: AACE.

— (2006). «Cyberbullying in schools. A research of gender differences». *School Psychology International*, 27 (2), 157-170.

— (2007). «New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools». *Computers in Human Behavior*, 23, 1777-1791.

— (2007). «Bullying in the New Playground: Research into Cyberbullying and Cyber Victimization». *Australasian Journal of Educational Technology*. 23 (4) 435-454. Obtingut de <http://www.ascilite.org.au/ajet/ajet23/li.html>.

— (2008). «A Cross-Cultural Comparison of Adolescents. Experience Related to Cyberbullying». *Educational Research*, 50 (3), 223-234.

LIVINGSTONE, S. I HADDON, L. (2008). «Risky experiences for children online: Charting european research on children and the Internet». *Children & Society*, 22 (4), 314-323.

LOBE, B., LIVINGSTONE, S. i HADDON, L. (2007). *Researching children's experiences online across countries: Issues and problems in methodology*. Londres: EU Kids Online Network. Obtingut de <http://www.lse.ac.uk/collections/EUKidsOnline/Reports/ReportD4.1MethodologicalIssuesCover.pdf>.

MASON, K. L. (2008). «Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel». *Psychology in the Schools*, 45 (4), 323-348.

McKenney, K. S., i Connolly, J. (2006). «Peer victimization and psychosocial adjustment: The experiences of canadian immigrant youth». *Electronic Journal of Resaerch in Educational Psychology*, 4 (2), 239-264. Obtingut de <http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/new/english/Con>

tadorArticulo.php?130.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN (2008). *Datos y cifras. Curso escolar 2008-09. Madrid: Ministerio de Educación*. Obtingut el 27 de juliol de 2009 de <http://www.educacion.es/dctm/mepsyd/horizontales/prensa/documentos/2008/datosycifras.pdf?documentId=0901e72b80027850>.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN (2009). *Estadísticas de la Educación. Series por Comunidad Autónoma. Estadística de las enseñanzas no universitarias*. Consultat el 3 de juliol de 2009, de <http://www.educacion.es/mecd/jsp/plantilla.jsp?id=310&area=estadisticas&contenido=/estadisticas/educativas/eenu/seriesCA/series.html>.

MISHBA, F. i MACFADDEN, R. (2008). *Cyber bullying survey. Faculty of Social Work. University of Toronto*. Obtingut de <http://www.verney.ca/ypo2008/presentations/634.pdf>.

MONKS, C. P. i SMITH, P. K. (2000). «The social relationships of children involved in bully/victim problems at school». A Mills, R. i Duck, S. (ed.). *The developmental psychology of personal relationships*. New Cork: Wiley.

MORA-MERCHÁN, J. i ORTEGA-RUIZ, R. (2007). «Las nuevas formas de bullying y violencia Escolar». A Ortega, R., Mora-Merchán, J. A.; Jäger, T. (eds.) (2007). *Actuando Contra el Bullying y la Violencia Escolar. El papel de los medios de comunicación, las autoridades locales y de Internet* (pàg. 6-35). Landau; Verlag Empirische Pädagogik. Obtingut de http://www.bullying-in-school.info/uploads/media/e-book_-_Actuando_contra_el_bullying_y_la_violencia_escolar.pdf.

MUIR, D. (2006). *La violencia contra los niños en el ciberespacio*. Bangkok: ECPAT International. Obtingut de http://www.ecpat.net/eng/publications/Cyberspace/PDF/ECPAT_Cyberspace_2005-SPA.pdf.

MUNN, P., JOHNSTONE, M., SHARP, S. i BROWN, J. (2007). «Violence in schools: Perceptions of secondary teachers and headteachers over time». *International Journal on Violence and Schools*, 52-80. Obtingut de <http://www.ijvs.org/files/Revue-03/52-80--Munn---IJVS-n3.pdf>.

NEBOT, M. (2006). *Factors de risc en estudiants de secundària de Barcelona. resultats principals de l'informe FRESC 2004*. Barcelona: Agència de Salut Pública de Barcelona. Obtingut de http://www.aspb.cat/quefem/docs/informe_fresc_2004.pdf.

«NEW FORMS OF SCHOOL AND VIOLENCE. CYBERBULLYING, HAPPY SLAPPING AND OTHER NEW TRENDS». (2006). Paper presentat a la International Online Conference.

NORET, N. i RIVERS, I. (2006). «The prevalence of bullying by text message or

email: Results of a four-year study». Paper presentat a la British Psychological Society Annual Conference. Cardif.

O'MOORE, M. (2005). *Aproximación integral a la prevención del bullying en centros educativos irlandeses*.

OÑEDERRA, J. A., MARTÍNEZ, P. i UBIETA, E. (2005). *El maltrato entre iguales. «Bullying» en Euskadi. Resultados en educación primaria*. Bilbao: Instituto Vasco de Evaluación e Investigación educativa. Obtingut de <http://www.isei-ivei.net/CAST/pub/Bullyingprimaria1.pdf>.

— (2005). *El maltrato entre iguales. «Bullying» en Euskadi. Resultados ESO*. Instituto Vasco de Evaluación e Investigación educativa. Obtingut de <http://www.isei-ivei.net/cast/pub/Bu1.pdf>.

ORTE, C., BALLESTER, L., TOUZA, C. i FERRÀ, P. (2004). «Bullying, els nins es maltracten». *Tresquarts* (17). Obtingut de <http://infojove.caib.es/dir-inou/tresquarts17.pdf>.

ORTE SOCIAS, C. (2006). «Nuevas perspectivas sobre la violencia y el bullying escolar». *Panorama Social*. 3, 27-41.

ORTEGA, R., CALMAESTRA, J. i MERCHÁN, J. M. (2008). «Cyberbullying: Un estudio exploratorio en educación secundaria». *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 8(2), 183-192. Obtingut de: www.ritla.net/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=410.

ORTEGA, R., CALMAESTRA, J. i MORA-MERCHÁN, J. A. (2007). *Cuestionario Cyberbullying*. No publicat.

ORTEGA, R., MORA-MERCHÁN, J. A.; JÄGER, T. (eds.) (2007). *Actuando contra el Bullying y la Violencia Escolar. El papel de los medios de comunicación, las autoridades locales y de Internet*. Landau; Verlag Empirische Pädagogik. Obtingut de http://www.bullying-in-school.info/uploads/media/e-book__Actuando_contra_el_bullying_y_la_violencia_escolar.pdf.

ORTEGA, R. (2005). «Víctimas, agresores y espectadores. Alumnos implicados en situaciones de violencia». Obtingut de <http://www.pensamientocritico.org/rosort1104.htm>.

PATCHIN, J. W. i HINDUJA, S. (2006). «Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying». *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.

PELLEGRINI, A. D. i LONG, J. D. (2002). «A longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school». *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259-280.

PEPLER, D., CONNOLLY, J. i CRAIG, W. (1999). *Bullying and harassment: Expe-*

- riences of minority and immigrant youth*. CERIS Report. Obtingut de <http://ceris.metropolis.net/Virtual%20Library/education/pepler1/pepler1.html>.
- PINHEIRO, P. (2006). *World report on violence against children*. Geneva: United Nations. Obtingut de <http://www.violencestudy.org/r229>.
- RASKAUSKAS, J. i STOLTZ, A. D. (2007). «Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents». *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- RICE, F. P. (1999). *The Adolescent. Development, Relationships and culture*. Londres: Allyn & Bacon.
- RIVERS, I., DUNCAN, N. i BESAG, V. (2007). *Bullying: A handbook for educators and parents*. Westport: Praeger.
- ROSE, A. i RUDOLPH, K. (2006). «A review of sex differences in peer relationship processes: Potential trade-offs for emotional and behavioral development of girls and boys». *Psychological Bulletin*, 132, 98-131.
- RUBIO, A. (DIR.) (2009). *Adolescentes y jóvenes en la red: Factores de oportunidad*. Madrid: Observatorio de la Juventud en España. Obtingut de <http://www.injuve.mtas.es/injuve/contenidos.item.action?id=1724774781&menuId>.
- SÁINZ, A., ANGULO, A., ELORZA, C. i MÉNDEZ, Y. (2008). *El maltrato entre iguales en Euskadi. Bilbao: Instituto Vasco de Evaluación e Investigación Educativa*. Obtingut de http://www.isei-ivei.net/cast/pub/MALTRATO_CASTELLANO_2.pdf.
- SALMIVALLI, C., LAGERSPETZ, K., BJORKQVIST, K., OSTERMAN, K. i KAUKIAINEN, A. (1996). «Bullying as a group process: Participant roles in their relations to social status within the group». *Aggressive Behavior*, 22 (1), 1-15.
- (1996). «Participant roles and their relations to social status with the group». *Aggressive Behavior*, 22, 1-15.
- SALMIVALLI, C., OJANEN, T., HAANPÄÄ, J. i PEETS, K. (2005). «'I'm O.K. but you're not'». And other peer-relational schemas: Explaining individual differences in children's social goals». *Developmental Psychology*, 41, 363-375.
- SALMIVALLI, C., KAUKIAINEN, A., KAISTANIEMI, L. i LAGERSPETZ, K. M. J. (1999). «Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations». *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1268-1278.
- SCHROCK, A. i BOYD, D. (2008). «Online Threats to Youth: Solicitation, Harassments, and Problematic Content. Literature review prepared for the Internet Safety Technical Task Force». A: Internet Safety Technical Task Force *Enhancing child safety & online technologies* (pàg. 1-81 de l'Apèndix C). Cambridge: Berkman Center for Internet & Society at Harvard University. Obtingut de: <http://www>.

wiredsafety.com/resources/pdf/2009_isttf_final_report.pdf.

SERRANO, Á. i IBORRA, I. (2005). *Violencia entre compañeros en la escuela. España, 2005*. València: Centro Reina Sofía para el estudio de la violencia. Obtingut de http://www.centroreinasofia.es/informes/Violencia_entre_compa%C3%B1eros_en_la_escuela.pdf.

SHARIFF, S. (2008). *Cyber-bullying*. N. York: Rutledge.

SLONJE, R. i SMITH, P. K. (2008). «Cyberbullying: Another main type of bullying?». *Scandinavian Journal of Psychology*, 49 (2), 147-154.

SMITH, P. K., MAHDAVI, J., CARVALHO, M., FISHER, S., RUSSELL, S. i TIPPETT, N. (2008), «Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils». *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385.

SMITH, P., MAHDAVI, J., CARVALHO, M. i TIPPETT, N. (2006). *An Investigation Into Cyberbullying, its Forms, Awareness and Impact, and the Relationship Between Age and Gender in Cyberbullying*. Londres: Anti Bullying Alliance. Obtingut de http://www.anti-bullyingalliance.org.uk/downloads/pdf/cyberbullyingreportfinal230106_000.pdf.

SMITH, P. K., SHU, S. i MADSEN, K. (2001). «Characteristics of victims of school bullying: Developmental changes in coping strategies and skills». A J. JUVO-NEN i S. GRAHAM (eds.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and the victimized* (pàg. 332-351). New Cork: Guilford Press.

SMITH, P. K., SMITH, C., OSBORN, R., MUTHANNA, S. (2008). «A Content Analysis of School Anti-Bullying Policies: Progress and Limitations». *Educational Psychology in Practice*, 24 (1) 1-12.

STYS, Y. (2004). *Beyond the schoolyard: Examining electronic bullying among canadian youth*. Ottawa: Carleton University.

SULLIVAN, K., CLEARY, M. i SULLIVAN, G. (2005). *Bullying en la enseñanza secundaria. el acoso escolar: Cómo se presenta y cómo afrontarlo* [Bullying in Secondary Schools (2003)] (Ed. De Trans.). Barcelona: CEAC.

SUREDA, J., COMAS, R., MOREY, M. (2009). *Las normas de uso de Internet para los menores en los hogares* (pendent de publicació).

SUREDA, J., COMAS, R., MOREY, M., MUT, B., SALVÀ, F., OLIVER, M. (2008 b) *Les TIC i els joves a les Illes Balears. Equipament i usos de les tecnologies de la informació i la comunicació per part dels joves de les Illes Balears d'entre 15 i 16 anys*. Palma: IBIT. Obtingut de <http://www.ibit.org/home/difusion/ver.php?id=2188>.

SUREDA, J., MUT, R.; COMAS, R., CASERO, A.; OLIVER, M., SALVÀ, F., MOREY, M. (2008). *Les TIC i els menors a les Illes Balears. Equipament i usos de les tecnologies de la informació i la comunicació per part dels menors de les Illes Balears*

d'entre 6 i 14 anys. Palma: IBIT. Obtingut de <http://www.ibit.org/home/difusion/ver.php?id=2192>.

SUTTON, S. (2008). «School Solutions for Cyberbullying». *Principal Leadership*, 9 (6), 38-40.

Task Force to the Multi-State Working Group On Social Networking of State Attorneys General of the United States (2008). *Enhancing child safety & online technologies: Final report of the internet safety technical task force*. The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University. Obtingut de <http://cyber.law.harvard.edu/pubrelease/isttf/>.

The Children's Charity (NCH). (2005). *Putting U in the picture. mobile bullying survey 2005*. Londres: NCH. Obtingut de http://www.filemaker.co.uk/educationcentre/downloads/articles/Mobile_bullying_report.pdf.

VANDEBOSCH, H., VAN CLEEMPUT, K., MORTELMANS, D., WALRAVE, M. (2006). *Cyberbullying among youngsters in Flanders. Executive overview*. Brussel·les: viWTiA Samenleving & Technologie. Obtingut de <http://www.iwta.be/files/cyberbullying%20executive%20overview.pdf>.

— (2006). *Cyberpesten bij jongeren in vlaanderen*. Brussel·les: viWTA. Obtingut de <http://www.viwtta.be/files/cyberbullying%20executive%20overview.pdf>.

WILLARD, N. E. *Cyber-safe kids. ciber-savvy teens. helping young people lear to make safe and responsible choices online. parent handbook* Obtingut de <http://www.cyberbully.org/documents/>.

WILLIAMS, N. (2001). *Are we failing our children? An assessment of Internet safety*. Londres: Childnet International. Obtingut de <http://www.childnet-int.org/downloads/childnet-safety-initiatives.pdf>.

WILLIAMS, K. R. i GUERRA, N. G. (2007). «Prevalence and Predictors of Internet Bullying». *Journal of Adolescent Health*, 41, 14-21.

WOLAK, J., MITCHELL, K. i FINKELHOR, D. (2006). *Online victimization of youth: Five years later*. Alexandria: National Center for Missing & Exploited Children. Obtingut de http://www.missingkids.com/missingkids/servlet/ResourceServlet?LanguageCountry=en_US&PageId=2530.

— (2007). «Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration of Online Harassment by Known Peers and Online-Only Contacts». *The Journal of Adolescent Health*, 41(6 supl. 1), S51-S58.

YBARRA M. L., MITCHELL K. J. (2004). «Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics». *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.

YBARRA, M. L. (2004). «Linkages Between Depressive Symptomatology and

Internet Harassment Among Young Regular Internet Users». *CyberPsychology & Behavior*, 7 (2).

YBARRA, M. L., DIENER-WEST, M. i LEAF, P. J. (2007) «Examining the Overlap in Internet Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention». *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50.

YBARRA, M. L., ESPELAGE, D. L. i MITCHELL KIMBERLY J. (2007). «The co-occurrence of internet harassment and unwanted sexual solicitation victimization and perpetration: Associations with psychosocial indicators». *Journal of Adolescent Health*, 41, S31-S41.

Pàgines web

Acoso escolar <http://www.acosoescolar.es>

Anti-Bullying Alliance <http://www.anti-bullyingalliance.org.uk>

Asociación Española de Madres y Padres Internautas (AEMPI)
<http://www.aempi.com>.

BCTeachers Federation. Cyberbullying.
<http://bctf.ca/IssuesInEducation.aspx?id=15960>.

BECTA The British Educational Communications and Technology Agency
<http://www.becta.org.uk/>

Bullying Canada <http://www.bullyingcanada.ca/>.

Bullying no way <http://www.bullyingnoway.com.au/>

Bullying. Maltractament entre alumnes. Bullying. Maltrato entre alumnos.
<http://www.xtec.cat/~jcollell/index.htm>

Bullying UK (Abans Bullying Online) <http://www.bullying.co.uk/>

Center for Save and Responsible Internet Use <http://www.cyberbully.org>

Chatdanger <http://www.chatdanger.com/>

Childnet International <http://www.childnet-int.org/>

Ciber Centro Amigo <http://www.cibercentroamigo.com>

Ciber Familias <http://www.ciberfamilias.com>. Cyberbullying.

A public advertising campaign aimed at preventing cyberbullying.. De la National Crime Prevention Council. <http://www.npc.org/cyberbullying>.

Cyberbullying a Teachernet
<http://www.teachernet.gov.uk/wholeschool/behaviour/tacklingbullying/cyberbullying/>

Cyberbullying. Information and resources to curb the growing problem of cy-

berbullying. <http://www.ncpc.org/topics/cyberbullying>.

Cyberbullying Research Center <http://www.cyberbullying.us/index.php>.

Cyberbullying.net (De la iniciativa «Pantallas Amigas» <http://www.ciberbullying.net/index.htm>. Cyberbullying.org. Canadian website dedicated to combating cyberbullying <http://www.cyberbullying.org/>.

Internet Safety Zone <http://www.internetsafetyzone.co.uk/>.

Kids Help Phone <http://org.kidshelpphone.ca/en>.

National Centre Against Bullying (Australia) <http://www.ncab.org.au/>.

Observatorio para la cibernsiedad <http://www.cibersociedad.net>.

Online Security Authority. 10 Signs of Cyberbullying. <http://www.onlinesecurityauthority.com/bullies-bullying/10-signs-of-cyber-bullying/>.

Pàgines sobre ciberbullying de la Universitat de Toronto <http://www.enough.utoronto.ca/onlinesmarts/safety/cyberbullyingandharassment.htm>.

Pàgines sobre *ciberbullying* de la web de la Canadian Teachers' Federation <http://www.ctf-fce.ca/f/resources/cyberbullying/>.

Pantallas amigas <http://www.pantallasamigas.net>.

SafeCanada http://www.safecanada.ca/link_e.asp?category=28&topic=164.

Sos Bullying <http://sosbullying.iespana.es>.

Stop Bullying <http://www.stopbullyingnow.hrsa.gov/es/indexAdult.asp>.

Stop Bullying Now <http://www.stopbullyingnow.com/>.

Stop Cyberbullying <http://www.stopcyberbullying.org/index2.html>.

Visionary. A european internet portal on school bullying and violence. <http://www.bullying-in-school.info/>.

WebAverti /WebAware Cyberintimidation <http://bewebaware.ca/french/cyberbullying.html>.

Wired Kids.org. <http://www.wiredkids.org/educators/use.html>.

Wired Safety <http://www.wiredsafety.org>.

Guies per a la prevenció

Autoformación. http://www.arriskutek.net/des/autoformacion_Es/autoformacion.htm.

BEANE, ALAN L. (2006). *Aulas libres de acoso* (Santos, A., trad.). Barcelona: Graó (treball original publicat l'any 1999).

CARRASCO, S.; GÓMEZ-GRANELL, C.; PONFERRADA, M.; MIRÓ, M.; VILLÀ, R. (2007) *Convivència i confrontació entre iguals als centres educatius*. Barcelona;

Institut d'Infància i Món Urbà. Obtingut de http://www.ciimu.org/uploads/20071119/bullying_nov07.pdf

COLLELL, J.; ESCUDÉ, C. (2005). *I tu, què hi pots fer? Maltractament entre iguals: viure i conviure a l'ESO*. Obtingut de <http://www.xtec.cat/~jcollell/Guia%20Alumnes%20Secundaria.pdf>.

COLLELL, J.; ESCUDÉ, C. (2008). *No te enredes en la Red. Guía para conocer el cyberbullying y algunos peligros de Internet y las nuevas tecnologías*. Obtingut de <http://www.xtec.cat/~jcollell/ZGuia%20Ciber.pdf>.

Department for Children, Schools and Families. (2007). *Cyberbullying. A Whole-School Community Issue*. Londres: Department for Children, Schools and Families. Obtingut de <http://www.teachernet.gov.uk/docbank/index.cfm?id=11910>.

Department for Children, Schools and Families. (2007). *Cyberbullying. Safe to Learn: Embedding Anti-bullying Work in Schools. Full Guidance*. Londres: Department for Children, Schools and Families.

Department for Children, Schools and Families. (2007). *Safe to Learn. Overview. Safe to Learn: Embedding Anti-bullying in Schools*. Londres: Department for Children, Schools and Families. Obtingut de <http://www.teachernet.gov.uk/docbank/index.cfm?id=11907>.

Department for Children, Schools and Families. (2008). *Don't suffer in silence*. Obtingut de <http://www.dcsf.gov.uk/bullying/>.

FLORES, J.; CASAL, M. (2008). *Cyberbullying. Guía Rápida para la Prevención del Acoso por Medio de las Nuevas Tecnologías*. Bilbao: Defensoría del Pueblo. Obtingut de: http://www.ararteko.net/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/1_1218_3.pdf.

LI, Q. *Cybersafey Toolkit*. Obtingut el 12 de juliol de 2009 de <http://www.ucalgary.ca/~ebully/index.html>.

Stop Cyberbullying. Obtingut el 12 de juliol de 2009 de <http://www.stopcyberbullying.org/index2.html>.

Réseau Éducation-Médias. (2009). *De nouvelles ressources pour la classe destinées à contrer la cyberintimidation*. Obtingut el 12 de juliol de 2009 de <http://www.education-medias.ca/francais/ressources/educatif/activities/cyberintimidation.cfm>.

— (2009). *La cyberintimidation: Une introduction destinée aux enseignants*. Obtingut el 2 de juny de 2009 de http://www.education-medias.ca/francais/ressources/educatif/documents_accompagnement/cyberintimidation/cyberintim_avatar_h1.cfm.

— (2009). *Réagir à la cyberintimidation. Un guide pour les parents*. Obtingut el 2 de juliol de 2009 de <http://www.education-medias.ca/francais/ressour>

ces/educatif/documents_accompagnement/cyberintimidation/cyberintim_avatar_h2.cfm.

Síndic de Greuges de Catalunya (2006). *Convivència i conflictes als centres educatius*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya. Obtingut de http://www.sindic.cat/site/unitFiles/2168/48_Bullying_cataladefinitiu.pdf

WILLARD, NANCY (2007). *Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. Center for Safe and Responsible Use of the Internet. Obtingut el 23 de juliol de 2009 de <http://csriu.org/cyberbully/>.

— (2006). *A Briefing for Educators: Online Social Networking Communities and Youth Risk*. Obtingut el 20 de juliol de 2009 de <http://csriu.org/cyberbully/>.

— (2007). *Parent Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. Obtingut el 12 de juliol de 2009 de <http://csriu.org/cyberbully/>.

— (2007). *CyberbullyiNOT. Student Guide to Cyberbullying*. Obtingut el 13 de juliol de 2009 de <http://csriu.org/cyberbully/>.

Blogs

Ciberconvivencia <http://ciberconvivencia.wordpress.com/>

Cyberbulling <http://cyberbullying.wordpress.com/>

Stop cyberbullying <http://stop-cyberbullying.blogspot.com/>

La mirada de Jokin <http://argijokin.blogcindario.com/>

Blogcindario <http://blogcindario.miarroba.com/tag/cyberbullying>

Safer Teens <http://www.safeteens.com/>

Vídeos

Stop Cyberbullying

<http://www.dzieckowsieci.pl/strona.php?p=203>

Material realitzat en el marc d'una campanya polonesa contra el *cyberbullying* organitzada per la Fondation Nobody's Children i per una agència de comunicació. El vídeo, d'una durada de deu minuts, es va realitzar amb la idea que pogués dinamitzar activitats didàctiques sobre el tema a les aules.

L'histoire de Sarah

<http://www.internet101.ca/fr/cyberbullying.php>.

Childnet International - Cyber Bullying

<http://www.youtube.com/watch?v=fNumIY9D7uY&feature=related>.

Vídeo realitzat per Childnet International en el marc d'un programa de lluita

contra el *Cyberbullying*.

Cyberbullying

<http://www.youtube.com/watch?v=DiZdqp85Efl&feature=fvw>.

Anti Bullying ad

<http://www.youtube.com/watch?v=nWJut7KQhI4&feature=related>

YTV Cyberbullying PSA «Dinner»

<http://org.kidshelpphone.ca/en/media-centre/television-psa/ytv-cyberbullying-dinner>.

YTV Cyberbullying PSA «Bedroom»

<http://org.kidshelpphone.ca/en/media-centre/television-psa/ytv-cyberbullying-bedroom>.

Illuminate Cyberbullying

<http://www.youtube.com/watch?v=l2Sg2CbrI34>.

Cyberbullying: You Can't Take It Back

<http://www.youtube.com/watch?v=DWjTYhLO0DI&feature=related>.

Words Really Do Hurt.

<http://www.youtube.com/watch?v=t2kFVXDzKFc>.

Wired Safety's Cyberbullying

<http://www.youtube.com/watch?v=T38-9OCDrP4&hl=es>.

Cyberbullying

<http://www.viddler.com/explore/wunch/videos/2/>.

Block Bullying Online.

<http://www.keepcontrol.eu/?lang=e#>.

«ibatàcoles»

Tot i que l'impacte social d'altres riscos associats a l'ús de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació per part dels menors sigui més gran, la recerca mostra que el *cyberbullying* constitueix el perill més freqüent. Que els menors s'infligeixin, de forma deliberada i reiterada, danys i molèsties a través del telèfon mòbil i Internet, ha esdevingut una pràctica perillosa que cal encarar si es vol que la xarxa sigui un entorn amigable i educatiu. I per això s'ha realitzat el projecte *El cyberbullying entre els joves*; un projecte que té per finalitat esbrinar la incidència, el tipus i les característiques generals del fenomen del ciberassetjament entre l'alumnat de l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) de les Illes Balears.

plan
avanza,,Universitat de les
Illes Balears

www.ibit.org